

TAMPEREEN YLIOPISTO

Nuorten tulevaisuudenkuvat:
jatkuvuudesta epävarmuuteen?

Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
SAILA HILVOLA
Syksy 2010

Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Hämeenlinna
SAILA HILVOLA: Nuorten tulevaisuudenkuvat: jatkuvuudesta epävarmuuteen?
Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma, 126 sivua, 4 liitesivua
Joulukuu 2010

Tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten tulevaisuudenkuvia suhteessa yhteiskunnan muutokseen. Päätaavoitteena oli tulkita nuorten valmiuksia kohdata nopeasti muuttuvan maailman haasteet. Tulkintaan johtavat tutkimustehtävät olivat seuraavat: millaisia nuorten tulevaisuudenkuvat ovat sisällöltään sekä millaisia erilaisia tulevaisuuteen suuntautumis- ja suhtautumistapoja nuorilla on? Tutkimuksessa tulevaisuudenkuvat käsitettiin kertomuksiksi omasta tulevasta elämästä, joten yhtenä kantavana taustaoletuksena oli narratiivisuus. Tähän nojaten tutkimusaineistona olivat nuorten strukturoimattomat kirjoitelmat tulevaisuudestaan. Tutkimustehtävien osalta analyysitapana oli aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Narratiivista analyysia käytettiin uusien tarinoiden muodostamisessa. Tutkimukseen osallistui 208 päijäthämäläistä 8.-luokkalaista nuorta, joista 128 oli tyttöjä ja 80 poikia.

Tutkimustulosten mukaan nuorten tulevaisuudenkuvat keskittyivät pääasiassa koulutukseen ja ammatinvalintaan, sillä niihin liittyvät valinnat tehdään jo lähivuosina ja ne vaikuttavat ratkaisevasti koko loppuelämään. Lisäksi suurin osa nuorista näki itsensä tulevaisuudessa perheellisenä. Muita yleisimmin käsiteltyjä aiheita olivat vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet. Yllättävää tuloksissa oli muihin tutkimuksiin verrattuna ympäristöön liittyvien mainintojen niukkuus. Tästä johtuen suhtautumista globaaliin tulevaisuuteen ei voitu tulkita syvällisemmin. Sen sijaan nuorten suhtautuminen omaan tulevaisuuteensa välittyi kirjoitelmista viidellä eri tavalla: suhtautumistapojen perusteella toisistaan erottuvat optimistit, neutraalit, sopeutujat (pessimistit), epävarmat ja ne, jotka näkevät tulevaisuuden ennalta määrätynä.

Tulosten pohjalta muodostettiin 9 uutta narratiivia, jotka kuvaavat nuorten 6 erilaista tapaa kuvitella tulevaisuutta: suuresta unelmoijat, ylöspäin pyrkivät, tavalliset tallaajat, perinteiden kumoajat, aktiiviset pohtijat sekä passiiviset alistujat. Kolmea viimeistä tapaa lukuun ottamatta kaikista muista on muodostettu omat tarinat tytöille ja pojille sukupuolten välisten erojen ilmentämiseksi.

Tulevaisuudenkuvien tulkinnan perusteella nuoret näkevät tulevaisuutensa hyvin perinteisenä ja jatkavana, mikä on ristiriidassa suhteessa nykyiseen käsitykseen yhteiskunnan epävarmuudesta ja pirstaleisuudesta. Mielikuvissa luotu yhtenäinen ja eheä elämäntarina ei saa tuekseen todellista maailmaa, jolloin vaarana on, ettei nuori pysty toteuttamaan toivomaansa elämää vaan kohtaa täysin toisenlaisen tulevaisuuden. Tutkimus vaatiikin tulevaisuuskasvatuksen lisäämistä kouluissa, jotta lapsilla ja nuorilla kehittyisivät valmius kohdata vaihtoehtoisia tulevaisuuksia sekä usko ja taito toimia tulevaisuuden saavuttamisen eteen.

Avainsanat: tulevaisuudenkuva, tulevaisuuskasvatus, postmodernismi

SISÄLLYS

1	TULEVAISUUS KÄDEN ULOTTUVILLA.....	5
2	MUUTTUVA MAAILMA JA NUORI SEN RISTIAALLOKOSSA.....	7
2.1	TYÖN YHTEISKUNTA.....	7
2.2	VALINTOJEN MAAILMA.....	9
2.3	YKSILÖIDEN AIKA	9
2.4	PERHEEN MERKITYS POSTMODERNISSA YHTEISKUNNASSA.....	11
2.5	NUORI MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA	13
2.5.1	<i>Nuoren matka omaan itseensä.....</i>	<i>13</i>
2.5.2	<i>Nuori matkalla yhteisönsä jäseneksi.....</i>	<i>15</i>
3	NYKYINEN JA TULEVA MIELEN KUVINA	18
3.1	MAAILMANKUVA	18
3.2	TULEVAISUUDENKUVA.....	20
4	TULEVAISUUDENKUVAN MUODOSTUMINEN.....	22
4.1	SOSIAALINEN VUOROVAIKUTUS	22
4.2	TULEVAISUUSAJATTELU	23
4.2.1	<i>Kognitiiviset tiedot ja taidot ajattelun osana</i>	<i>23</i>
4.2.2	<i>Arvot ajattelun taustalla</i>	<i>24</i>
4.3	TULEVAISUUTEEN SUUNTAUTUMINEN.....	26
4.3.1	<i>Tulevaisuuteen suuntautumisen käsitteestä.....</i>	<i>26</i>
4.3.2	<i>Tulevaisuuteen suuntautuminen prosessina.....</i>	<i>26</i>
4.3.3	<i>Optimistit ja pessimistit.....</i>	<i>27</i>
4.3.4	<i>Realistit ja unelmoijat.....</i>	<i>29</i>
4.3.5	<i>Ajan ekstensio</i>	<i>29</i>
5	TULEVAISUUDENKUVIEN MERKITYS.....	31
5.1	TULEVAISUUDENKUVAT KASVATUKSEN TUKENA.....	31
5.2	TULEVAISUUSKASVATUS.....	32
5.2.1	<i>Tulevaisuuskasvatus erityisenä kasvatuksen suuntauksena</i>	<i>32</i>
5.2.2	<i>Tulevaisuudentutkimus tulevaisuuskasvatuksen taustalla.....</i>	<i>33</i>
5.2.3	<i>Tulevaisuuskasvatuksen sisältöjä.....</i>	<i>34</i>
5.3	TULEVAISUUDENKUVIEN MERKITYS YKSILÖLLE JA YHTEISÖLLE	36
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄT.....	38
7	TUTKIMUKSEN METODOLOGIA.....	39
7.1	LAADULLISEN TUTKIMUKSEN LÄHTÖOLETUKSET	39
7.2	METODISET LÄHTÖKOHDAT	40
7.2.1	<i>Fenomenografia.....</i>	<i>41</i>
7.2.2	<i>Tapaustutkimus</i>	<i>41</i>
7.2.3	<i>Narratiivisuus</i>	<i>42</i>
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	45
8.1	KOHDEJOUKKO.....	45
8.2	AINEISTO.....	47
8.2.1	<i>Kirjoitelmat aineistona</i>	<i>47</i>
8.2.2	<i>Kuvaus aineistonkeruusta.....</i>	<i>48</i>
8.3	AINEISTON ANALYYSI	50

8.3.1	<i>Sisällönanalyysi</i>	50
8.3.2	<i>Narratiivinen analyysi</i>	51
8.3.3	<i>Kuvaus aineiston analysoinnista</i>	52
9	NUORTEN TULEVAISUUDENKUVIEN SISÄLLÖT	56
9.1	MINNE OPISKELEMAAN?	57
9.2	AMMATINVALINNAN VÄLTÄMÄTTÖMYYS JA VAIKEUS	62
9.2.1	<i>Ammatillisesti selkeä tulevaisuus</i>	64
9.2.2	<i>Epätietoisuus ja valinnan vaikeus ammatin suhteen</i>	66
9.3	OMAA KOTIIN	69
9.4	PERHEEN PERUSTAMINEN	72
9.5	VAPAA-AIKA JA SOSIAALISET SUHTEET	75
9.6	KOHTI ELÄMÄN EHTOOTA	77
9.7	SUOMESSA JA MAAILMALLA	78
9.8	YHTEENVETOA TULEVAISUUDENKUVIEN SISÄLLÖISTÄ	81
10	SUHTAUTUMINEN TULEVAISUUTEEN	85
10.1	MILLAISelta tulevaisuus näyttää?.....	85
10.2	YHTEENVETOA SUHTAUTUMISESTA TULEVAISUUTEEN	90
11	UUDET NARRATIIVIT	93
11.1	SUURESTA UNELMOIJA	93
11.2	YLÖSPÄIN PYRKIVÄ	96
11.3	TAVALLINEN TALLAAJA	98
11.4	PERINTEIDEN KUMOAJA	100
11.5	AKTIIVINEN POHTIJA	101
11.6	PASSIIVINEN ALISTUJA	103
12	NUORI MATKALLA TULEVAAN JA TULEVAISUUSKASVATUKSEN MERKITYS	105
13	TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA	108
13.1	TUTKIMUSETIIKAN TOTEUTUMINEN	108
13.2	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS.....	109
	LÄHTEET	113
	LIITTEET	121

1 TULEVAISUUS KÄDEN ULOTTUVILLA

Nykypäivän nuoret ovat huomispäivän aikuisia. He elävät tässä hetkessä nauttien joka solullaan nuoruuden uhmasta, joka heille suodaan vielä vähän aikaa. Nuoruus loppuu kuitenkin aikanaan, mikä pakottaa nuoret kurkottamaan tulevaisuuteen ja ottamaan otteen omasta elämästään. Lujalla otteella nuori voi luottavaisin mielin astua elämänsä seuraavalle askelmalle. Heikko ja epävarma ote sen sijaan kaipaa tuekseen toista kättä, joka saattaa horjuvan nuoren eteenpäin. Yksin tai yhdessä, jokaisella on kuitenkin oma tulevaisuutensa käden ulottuvilla.

Tutkimuksen pääkysymys kuuluu, mitä nuoret ajattelevat tulevaisuudestaan ja miten luja ote heillä siitä on. Vastauksia etsittiin tutkimalla 8.-luokkalaisten nuorten tulevaisuudenkuvia eli niitä käsityksiä, joita nuorilla on omasta tulevaisuudestaan. Koska tulevaisuudenkuvat ovat hyvin abstrakteja, mielensisäisiä kuvia jostakin sellaisesta, mitä ei ole olemassa havaintoina (Kamppinen & Malaska 2002, 98; Varto 1992, 30), tutkimus perustuu laadulliseen merkitysten tulkintaan. Erityisenä näkökulmana tutkimuksessa on narratiivisuus, joka on vaikuttanut sekä aineistoon (kirjoitelmat) että analyysiin ja tulkintaan (uudet narratiivit).

Pelkät tulevaisuudenkuvat yksinään eivät riitä vastaamaan tutkimuksen tavoitteeseen eli tulkintaan siitä, miten luja nuoren ote nykyisestä ja tulevasta elämästään voi säilyä muuttuvan maailman haasteissa. Täten tulevaisuudenkuvia on tulkittava laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Epäilemättä nimittäin maailma, johon nuori suuntaa elämäänsä, ei ole nykyisen kaltainen, vaan kuten monet postmodernin yhteiskunnan tulkitsijat toteavat, se on muuttuva, epävarma ja pirstaleinen (mm. Sennett 2007; Giddens 1991; Hautamäki 1996). Tutkimuksen nuoret puolestaan näkevät elämänsä jatkuvana ja vakaana, mikä aiheuttaa ristiriidan tulevaisuudenkuvien ja todellisuuden välille. Tämän ristiriidan selvittämisessä tulevaisuuskasvatuksella on tilauksensa.

Kasvatus on aina ollut tulevaisuuteen suuntautuvaa, sillä sen tehtävänä on ollut ja tulee olemaan lasten ja nuorten kasvattaminen tulevaisuuden tekijöiksi. Tulevaisuuskasvatus erillisenä kasvatuksellisenä suuntauksena on kuitenkin alkanut nostaa päätään vastikkeena yhteiskunnan muutoksille. Sen tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten tulevaisuustietoisuutta, -valmiutta ja -tekoja, jotta ote tulevaisuudesta säilyisi lujana (Halinen & Järvinen 2007, 9; Mikkonen 2000, 37–47). Tulevaisuuskasvatuksen ajankohtaisuudesta ja merkityksestä ovat osoituksena muun muassa

Opetushallituksen rahoittamat vuosina 1994–1995 (Remes & Rubin 1996) ja 2000–2006 (Halinen & Järvinen 2007) toteutetut tulevaisuusteemaiset kouluhankkeet sekä Mikkosen (2000) laaja tulevaisuuskasvatuksen viitekehyksessä toteutettu väitöstutkimus nuorten tulevaisuudenkuvista.

Tulevaisuudenkuvien ja tulevaisuuteen suuntautumisen tutkimisesta on oltu kiinnostuneita jo ennen varsinaisen tulevaisuuskasvatuksen alkua. Suomalaisen tutkimuksen suunnannäyttäjänä voidaan epäilemättä pitää Nurmea, jonka laajat psykologian alaan kuuluvat tutkimukset 1980- ja 1990-luvuilla ovat keskittyneet juuri lasten ja nuorten tulevaisuudenkuviin ja tulevaisuuteen suuntautumiseen (Nurmi 1991; 1989; 1983). Kahden viime vuosikymmenen aikana vaikuttaneista saman ilmiön parissa työskennelleistä suomalaisista tutkijoista mainittakoon erityisesti Helve, Rubin ja Mikkonen (os. Haapala), sekä ulkomaisista tutkijoista Hicks. Mielenkiintoista näiden ja monien muiden tutkijoiden tuloksissa on niiden suhteellisen korkea yhtenevyysaste sisältöjen osalta: lasten ja nuorten tulevaisuudenkuville koulutus ja työ ovat olleet pääosassa, ja muita aiheita ovat olleet perhe, vapaa-aika ja ympäristö. Lisäksi suhtautuminen omaan tulevaisuuteen on ollut yleisesti optimistista. Maailman muutoksista huolimatta kuvat tulevaisuudesta ovat siis säilyneet varsin samankaltaisina vuosikymmenten ajan. Suurin muutos näkyy suhtautumisessa ympäristön tulevaisuuteen, sillä 1980-luvun sodanpelko on muuttunut peloksi muita globaaleja ympäristöuhkia kohtaan. (Arbøl & Rikkinen 2002; Hicks 2002; Mikkonen 2000; Hytönen & Rovasalo 1998; Rubin 1998; Malmberg 1994; Nurmi 1991; 1989; 1983; Nurmi & Nuutinen 1989.)

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan nuorten tulevaisuudenkuville ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia edellä kuvattuihin tuloksiin verrattuna. Tutkimuksen anti kasvatukselle ja opetukselle on siis enemmän kuin merkittävä: se kertoo tarpeesta kehittää tulevaisuuskasvatusta niin ylä- kuin alakouluissa, jotta lapset ja nuoret olisivat valmiita kohtaamaan todellisen tulevaisuuden. Perinteisiin arvoihin pohjautuvia tulevaisuudenkuville ei kuitenkaan pidä unohtaa, vaan lapsiin ja nuoriin on valettava uskoa siitä, että omalla toiminnalla nykyisyydessä pystyy vaikuttamaan tulevaisuuden rakentumiseen.

Jotta tässä tutkimuksessa tehdyt tulkinnat ovat lukijan ymmärrettävissä ja tulevaisuuskasvattajan hyödynnettävissä, on tulkinnan perusteet esitelty johdonmukaisesti seuraavasti: Aluksi tarkastellaan yhteiskuntaa ja sen muutoksia sekä nuorta yksilöä tämän yhteiskunnan jäsenenä (luku 2). Seuraavaksi tarkastelutaso siirtyy lähemmäs tutkittavaa ilmiötä, kun pyritään ymmärtämään, mitä tulevaisuudenkuvat ovat, miten ne syntyvät ja mikä merkitys niillä on kasvatuksen näkökulmasta (luvut 3, 4 ja 5). Lopuksi perusteet tulkinnoille annetaan tieteellisellä tasolla (luvut 7 ja 8). Lisäksi luvun 12 pohdinnassa tutkijan oma käsitys maailmasta on merkittävä peruste lopullisille tulkinnoille. Kasvattajan tehtäväksi jää lopulta tulkintojen vaatiman tulevaisuuskasvatuksen toteuttaminen käytännössä.

2 MUUTTUVA MAAILMA JA NUORI SEN RISTIAALLOKOSSA

Nykyinen yhteiskunta on jatkuvassa muutostilassa. Tulevat muutokset koskettavat erityisesti nuorta ikäluokkaa, joka suuntaa elämäänsä kohti aikuisten maailmaa. Lukemattomien yhteiskunnallisten ja henkilökohtaisten paineiden ristiaallokossa nuoren on onnistuttava luotsaamaan veneensä nuoruuden turvallisista kuohuista aikuisuuden vaihteleville vesille. Ennen kuin voidaan tarkemmin tutkia nuorten valmiuksia kohdata maailma, kohdistetaan huomio niihin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka saattavat horjuttaa nuoren tulevaa elämää. Samalla tarkastellaan myös nuoruutta erillisenä ikävaiheena suhteessa aikuisten muuttuvaan maailmaan. Yhteiskuntaa tarkastellaan työn, valintojen ja yksilöllisyyden näkökulmasta. Nuoruutta käsitellään sekä yksilöllisen kehityksen että yhteisöllisyyden tasoilla.

2.1 *Työn yhteiskunta*

1800-luvun lopulta 1900-luvun loppupuoliskolle jatkunut sosiaalinen kapitalismi, jossa taloutta määrittelivät termit militaarisuus ja byrokraattisuus, korosti sitä, että jokaisella yksilöllä on oma asemansa yhteiskunnassa ja tuohon asemaan kuuluvat tehtävät. Ajan käsite nähtiin rationalisoituna, mikä tarkoitti ajan pitkäjänteisyyttä ja ennustettavuutta. Tietyn pysyvän aseman ja ennustettavan ajan turvin yksilö pystyi mieltämään elämänsä kertomukseksi siitä, miten asioiden pitäisi mennä. Tässä kertomuksessa suuret tavoitteet olivat pieniä tärkeämpiä. Saksankielinen kasvatuksen käsite Bildung, nuoren yksilön henkilökohtainen kehitysprosessi, korostui sosiaalisen kapitalismin aikana, sillä tämän prosessin kautta nuori sai valmiudet elämälleen. Bildungin avulla lapsi ja nuori muodosti käsityksen itsestään ja suhteessa tähän käsitykseen asetti tavoitteet tulevaisuudelleen. (Sennett 2007, 21–31.)

Sennettin mukaan Bildungin merkitys on nykyään kuitenkin hiipunut, sillä eheän elämäntarinan luominen on vaikeutunut erityisesti työelämän muutosten paineessa. Elinikäisten työsuhteiden ajan päättymisen, yhden ja saman instituution sisälle rakentuvien työurien harvinaistuminen sekä julkisten sosiaalisten turvaverkkojen muuttuminen lyhytkestoisemmiksi ja sattuu-

manvaraisemmiksi ovat johtaneet siihen, ettei elämää voi etukäteen rakentaa tarinaksi, vaan se avautuu tyhjänä silmien eteen. Kun vielä muutama vuosikymmen sitten nuori henkilö kouluttautui tiettyyn ammattiin ja harjoitti sitä eläkepäivilleen asti edeten ehkä urallaan saman yrityksen leivissä, niin nykyään nuori ei voi luottaa yhden tutkinnon tuottavan hänelle ikuista onnea työelämässään. (Sennett 2007, 21–31.) Ajan henkeä kuvaa hyvin Sennettin (2007, 31) toteamus: ”Kaikki joutuvat kohtaamaan uhan jäädä ajelehtimaan.”

Ajelehtimisen uhka kumpuaa nykyisestä osaamisyhteiskunnastamme, jossa kerran hankitulla koulutuksella ja ammattitaidolla ei ole enää yhtä suurta merkitystä kuin aiemmin. Koulutus tuottaa jatkuvasti uusia ammattitaitoisia työntekijöitä, jolloin vain pienellä osalla on mahdollisuus päästä huipulle – tai edes haluamalleen alalle. Aiemmin hankittu osaamispääoma hiipuu lisäksi ajan myötä kehityksen edetessä, jolloin vanhoista ammattitaitoisista työntekijöistä tulee hyödyttömiä vanhanaikaisine tietoineen ja taitoineen. Ainoa keino turvata oma työpaikkansa on kouluttautua lisää tai hankkia uusi tutkinto, sillä työmarkkinoilla koulutuksen ja siihen liittyvien taitojen vaatimukset ovat nykyään paljon korkeammalla kuin ennen (Lindblad 2001, 58). Pelko omasta hyödyttömyydestä on jatkuvasti läsnä myös globaalin työvoiman ja automaation lisääntymisen sekä väestön ikääntymisen johdosta. (Sennett 2007, 81–85.)

Postmodernissa yhteiskunnassa kilpailu on vallannut työmarkkinat, ja yritykset haluavat saada parhaita tuloksia mahdollisimman nopeasti. Tämä muutos on saanut aikaan suuria muutoksia työelämässä: työsuhteet ovat muuttuneet monimuotoisemmiksi eli elinikäisen uran tilalle ovat tulleet muun muassa pätkä-, osa- ja määräaikaistyöt sekä etätyö; työn sisällössä, työympäristössä ja -yhteisössä on tapahtunut muutoksia; työvaatimukset ovat lisääntyneet; riskinotto on välttämätöntä menestyäkseen; työ- ja aikapaineet ovat kasvaneet; moniammatillisuutta vaaditaan yhä useammin ja vuorovaikutustaidot ovat nousseet ammattitaidon rinnalle pätevyysvaatimuksissa (Sennett 2007, 49–51; Ilmarinen 2000, 178). Lisäksi työn ja vapaa-ajan välinen raja on muuttunut, ja ihmiset haluavat työn olevan mielekästä. Työssä pitäisi myös pystyä toteuttamaan itseään. (Hautamäki 1996, 40.)

Nyky-yhteiskunnassa asenteet työtä kohtaan ovat muuttuneet, mutta edelleen työ nähdään merkittävänä osana elämää. Perinteisen suomalaisen työetiikan mukaisesti ihmisen arvo määrittyy suurelta osin sen mukaan, onko hän työelämässä vai ei, ja ahkeruutta arvostetaan (Helve 2002, 61), joten ei ole mikään ihme, että työtä pidetään edelleen yhtenä elämän tärkeimmistä asioista. Venkulan ja Rautevaaran 1990-luvun alussa tekemä tutkimuskartoitus kertoo, että nuorten asenteet työtä kohtaan eivät olleet juurikaan muuttuneet vuosisadan puolen välin jälkeen 90-luvulle tultaessa. Suomalaiset nuoret arvostivat työtä kuten ennenkin, joskin arvostuksen sisältö oli saanut uusia ulottuvuuksia. Työelämään vasta astumassa olevat nuoret arvostivat työn sisältöä, kun taas

vanhemmat korostivat työn jatkuvuutta. Työn välineellinen arvostaminen, työ rahan ansaitsemisen keinona, yleistyi nuorten keskuudessa, mutta yleistymässä alkoi olla myös suuntaus, jossa työtä arvostetaan itsensä toteuttamisen keinona. (Venkula & Rautevaara 1993, 60.) 20 vuotta myöhemmin on mielenkiintoista nähdä, vieläkö työ nähdään arvokkaana elämän peruspilarina talouden ylläpitäjänä ja itsensä toteuttamisen kanavana.

2.2 Valintojen maailma

Nykyihmisellä on edessään aikaisempaa enemmän valinnanvaraa, ja arkipäivän valintojen kautta ihminen muokkaa oman elämäntapansa. Elämäntapa käsitteenä on postmodernille ajalle tyypillinen, sillä jokainen ihminen voi valita omanlaisensa tavan elää monien mahdollisuuksien joukosta. Koska työ näyttelee suurta roolia myös nykyihmisen elämässä, siihen liittyvät valinnat, kuten ammatinvalinnat, muodostavat elämäntavan perustan. (Giddens 1991, 80–81.) Vaikka maailma on täynnä valintoja, Giddens (1991, 82) huomauttaa, etteivät kaikki mahdollisuudet ole avoinna kaikille. Yksittäisten mahdollisuuksien olemassaoloon vaikuttavat hänen mukaansa muun muassa valittu elämäntapa, ryhmäpaineet, roolimallit ja sosioekonomiset olosuhteet (1991, 82–83).

Elämäntavan valinnan ohella on Giddensin mukaan tärkeää, että yksilö suunnittelee elämäänsä. 'Life-planning' on osa oman identiteetin rakentamista, ja siinä kohtaavat sekä tulkinnat menneisyydestä että valmistautuminen tulevaisuuteen. (Giddens 1991, 84.) Miten sitten valita oikein laajasta mahdollisuuksien kirjosta ja lisäksi vielä suunnitella elämäänsä, jos vaihtoehtoisia polkuja on lukuisia? Giddens (1991, 80) antaa tyhjentävän vastauksen sanomalla, että postmodernissa yhteiskunnassa kukaan ei ohjaa ihmistä valinnoissaan, vaan jokaisen on tehtävä ne itse. Tärkeimpiin kysymyksiin ei ole valmiita joko–tai -vastauksia, vaan sopivia vaihtoehtoja on useita (Hautamäki 1996, 36–37). Tässä on juuri postmodernin ajan ongelma: ihmisellä on kaikki avaimet käsissään, mutta kukaan ei ole neuvomassa häntä niiden käytössä. Lisääntyvien valintojen keskellä yksilö kohtaa voimattomuudentunteen markkinoiden paineessa, ja yhä laajenevassa sosiaalisessa maailmassa hän kokee menettävänsä viimeisetkin autonomian rippeet (Giddens 1991, 191–194). Lähes ääretön valinnanvapaus ei täten näytä tuottavan yksilölle onnea ja autuutta, vaan pikemminkin ahdistusta oikean elämäntavan löytämisestä.

2.3 Yksilöiden aika

Postmodernia aikaa leimaa yksilöllisyyden ihannointi. Yksilöt eroavat toisistaan kokemustensa, kykyjensä, tietojensa, motivaatiotaustansa ja arvojensa puolesta, eikä kukaan halua olla

samanlainen kuin joku muu. Yksilöllisyyden korostamisesta johtuen nykyistä aikaamme luonnehtivatkin paremmin erot kuin yhtäläisyydet. (Hautamäki, 1996, 36–37.) Koska jokainen yksilö pyrkii olemaan erityinen suhteessa muihin pärjätäkseen elämässään, muun muassa työmarkkinoilla, oman identiteetin rakentamisesta tulee entistä tärkeämpää. Identiteettityössä välineinä käytetään ”elämisyhteiskunnan” kaikkia elämisen alueita, kuten kulttuuria ja urheilua. (Hautamäki 1996, 36–37.)

2000-luvun sosiologisessa keskustelussa on puhuttu kahdesta yhteiskunnan järjestyksen ongelmasta koskien yksilön asemaa ja toimintaa yhteisön jäsenenä. Toisen näkökannan mukaan postmoderni joustava yhteiskunta synnyttää yksilön, joka on vapaa kaikista sosiaalisista siteistä ja pystyy siten kehittämään omia elämäntyylejään oman mielensä mukaisesti. Toinen kanta esittää, että yltiöyksilöllisyys johtaisi sellaisten ihmisryhmittymien syntyyn, joiden jäseniä yhdistäisi vain samanlainen, joskin lyhytkestoinen, käsitys hyvästä elämästä. (Gronow 2004, 235–239.) Vapaassa yhteiskunnassa tämä käsitys hyvästä elämästä ei välttämättä sointuisi yhteen yleisen käsityksen kanssa, jos sellaista enää voitaisiin olettaa olevankaan. Kummassakin näkökannassa korostuu yksilön mahdollisuus olla samaan aikaan monessa eri sosiaalisessa asemassa, mikä johtaa häneen kohdistuvien rooliodotusten heikkenemiseen. Tästä taas seuraa sosiaalisten siteiden ja niihin liittyvien sitoumusten löystyminen. Yksilö kohtaa jo edellisessä alaluvussa esitetyn tilanteen, jossa oman itsensä löytäminen, elämän suunnittelu ja oman toiminnan ennakointi on yhä vaikeampaa. (Gronow 2004, 239–241.)

Yksilöiden aikana yhteiskuntaan muodostuu erilaisia alakulttuureja, joissa nuorilla on keskeinen asema. Nuoret haluavat olla jotakin muuta kuin mitä heidän vanhempansa ovat olleet ja he haluavat sanoutua irti kaikista auktoriteeteista ja perinteistä sekä ennen kaikkea aikuisten maailmasta. Koska erilaisuus on nyt muodissa, nuoret haluavat myös kokeilla kaikkea uutta, elämäntavat mukaan lukien. (Hautamäki 1996, 37.) Tästä herää kysymys, miten nuorten yksilöllisyyden tavoittelu vaikuttaa heidän suhtautumiseensa tulevaisuutta kohtaan: jatkuuko kapinointi traditioita ja massayhteisöjä vastaan tulevaisuuden suunnitelmissakin, vai onko kapina vain nuoruuteen kuuluva ohimenevä elämäntyyli?

Vaikka aikamme keskiössä on yksilö, Hautamäki korostaa, ettei hyvinvointi rakennu pelkästään oman taloudellisen edun saavuttamiselle eikä edes omalle erityisyydelle. Hyvinvoinnin peruspilareita ovat riittävä toimeentulo, kohtalainen terveys sekä kiinnostava elämä, mutta ennen kaikkea hyväksyvät yhteisöt, perhe ja ystävät. (Hautamäki 1996, 40.) Voidaankin olettaa, että yksilöllisyyden aikana läheisistä ihmissuhteista tulee yhä tärkeämpiä, jotta yksilö kykenee elämään epävarmuuden, riskien ja valintojen yhteiskunnassa. Tällöin esimerkiksi perheen perinteinen merkitys saattaa näyttäytyä uudessa valossa ja entistä monimuotoisempana.

2.4 Perheen merkitys postmodernissa yhteiskunnassa

Jallinojan (1985) kirjassaan *Johdatus perhesosiologiaan* esittämät kaksi vastakkaista käsitystä perheestä kuvaavat perheen merkitystä yksilölle. Familistinen käsitys perheestä korostaa perheen ensisijaisuutta kaikissa tilanteissa, kun taas individualistisen käsityksen mukaan yksilön vapaus ja oikeudet menevät perheen edelle. Kun edellisen käsityksen mukaan yksilö ajattelee ja toimii aina perheen etujen mukaisesti, jälkimmäinen käsitys antaa yksilölle mahdollisuuden uhrata perheensä omien etujensa toteuttamiseksi. (Jallinoja 1985, 21–30.) Jokainen ihminen tulkitsee perheen merkityksen omalla yksilöllisellä tavallaan, mutta ajan hengellä voidaan olettaa olevan vaikutusta yleiseen käsitykseen perheestä. Yksilöllisyyttä ja itsensä kehittämistä korostavana aikana perhe saatetaan nähdä oman elämän esteenä tai ainakin hidasteena, jolloin käsitys perheestä muuttuu individualistisemmaksi.

Moderni perhe eroaa monella tapaa perinteisestä perheestä, ja muutokseen ovat vaikuttaneet muun muassa koulutuksen ja työelämän muutokset, yksilöllisyyden korostus ja kasvatusvastuun jakautuminen vanhemmilta instituutioihin. Muutoksia voidaan tarkastella perheessä yleistymässä olevien piirteiden avulla, joskin Jallinoja (1985, 33) muistuttaa, etteivät pelkät yhteiset piirteet riitä selittämään muutosta. Tässä kohtaa ne esitetään kuitenkin kuvaamaan tyypillistä nykyaikaista perhettä, joka on pyrkinyt vastaamaan yhteiskunnan muutokseen. Modernissa perheessä nainen on miehen tavoin ansiotyössä ja tästä johtuen lapset ovat päivähoidossa suuren ajan päivästä. Perheen tehtävä on siten osin ulkoistettu kodilta yhteiskunnallisille instituutioille. Ensimmäinen lapsi syntyy naisen ollessa vanhempi kuin ensisynnyttäjät aiemmin, mihin vaikuttavat esimerkiksi koulutuksen pidentyminen, työuran rakentaminen ja halu nauttia vapaasta elämästä pidempään. Modernin perheen vanhemmat päätyvät aikaisempaa harvemmin avioliittoon, ja lapsia hankitaan vähemmän kuin ennen. Lisäksi nykyaikana vapaaehtoinen lapsettomuus on hieman lisääntynyt, mikä johtuu osaltaan naisten omistautumisesta työuralleen ja itsensä kehittämiseen. (Jallinoja 1985, 33, 47, 51, 97.)

Työtä ja menestystä korostavassa yhteiskunnassamme perheen ja työelämän yhteensovittaminen näyttää olevan entistä vaikeampaa, vaikka monet tahot pyrkivätkin tukemaan työssäkäyviä vanhempia. Individualistinen ja familistinen perhekäsitys joutuvat kamppailemaan keskenään siitä, kumman etu on tärkeämpi, yksilön vai perheen. Jallinoja (1997, 64) kiteyttää sekä Hochschildin vuonna 1997 esittämiin että omiin tutkimustuloksiinsa vedoten, että nykyaikana perhe häviää kilpailussa työelämää vastaan. Jallinojan aineistossa, Helsingin Sanomien kirjoituksissa, joka viides käsitteli samaa ongelmaa: perheen ja työn yhteensovittamista. Oli kyse sitten työntekijästä, joka rakastaa työtään ja haluaa siksi omistautua sille lähes kokonaan, tai

työntekijästä, joka tekee työtä vain saadakseen toimeentulonsa ja pitääkseen yhteiskunnallisen asemansa, aikaa ei näytä riittävän perheelle. (Jallinoja 1997, 64–66.) Tilanne on erityisen vahingollinen aikana jolloin lapset ja nuoret tarvitsevat yhä enemmän lähiyhteisönsä tukea löytääkseen oikean suunnan omalle elämälleen.

Työn ja perheen yhteensovittamisen ongelma ilmenee erityisesti naisen elämässä, sillä nainen on kautta aikojen ollut se, jolla on suurin vastuu kodinhoidosta ja lasten kasvatuksesta. Nainen myös synnyttää lapset, joten väistämättäkin hän joutuu uhraamaan työuransa ainakin osittain lasten ja perheen takia. Naisella on siten edessään vaikea valinta familistisen ja individualistisen perhekäsityksen sekä mahdollisen työelämän välillä.

Jo 25 vuotta sitten Gerson (1985) esitti neljä erilaista mallia siitä, miten nainen valitsee perheen ja työn välillä. Ensimmäisessä ja toisessa mallissa nainen on lapsesta asti halunnut perustaa perheen, mutta vain ensimmäisessä mallissa haave toteutuu, ja nainen alkaa toteuttaa perinteistä kotiäidin roolia. Toisessa mallissa nainen on ensin perheen kannalla, mutta työelämä osoittautuukin paremmaksi vaihtoehdoksi, jolloin perhe jää työuran takia perustamatta. Kolmannessa ja neljännessä mallissa nainen ei ole koskaan haaveillut perheestä. Edellisen mallin nainen hakeutuu työelämään ja omistautuu sille niin täysivaltaisesti, ettei perheelle jäisi edes tilaa. Jälkimmäisessä mallissa puolestaan nainen ajautuu vähitellen työelämästä kohti perhettä, jolloin perhe näyttäytyykin työtä parempana vaihtoehtona. (Gerson 1985, 11–19.)

Gersonin mukaan naisen elämän muotoutumiseen perheen ja työn saralla vaikuttavat kaksi seikkaa. Ensimmäinen naisen perheorientaatioon vaikuttaa vahvasti se, miten tyttölapsi suhtautuu perheen perustamiseen. Tämä varhainen mielikuva ohjaa naista myöhemmin tekemään valintoja perheen ja työn välillä. Toiseksi aikuisuudessa kohdattavat tilanteet ja olosuhteet joko vahvistavat tai horjuttavat jo lapsena tehtyjä suunnitelmia perheen suhteen, joten nainen saattaa ajautua aivan toisenlaiselle polulle kuin mitä oli aiemmin haaveillut. (Gerson 1985, 20–21.) Työelämässä perhettä kohti vetäviä seikkoja ovat Gersonin mukaan muun muassa työssä etenemisen mahdollisuuksien väheneminen sekä työn kokeminen itseä tyydyttämättömänä puurtamisena (1985, 92–114). Työelämään vetäviä seikkoja puolestaan ovat esimerkiksi työmahdollisuuksien lisääntyminen ja uralla eteneminen (Gerson 1985, 70–91). Joko työn tai perheen valinneiden naisten lisäksi on myös naisia, jotka valitsevat perheen työnsä oheen. Gerson (1985, 158) nimittää näitä naisia ”äideiksi vasten tahtoaan” (reluctant mothers), sillä he eivät näe perhettä luonnollisena osana elämäänsä, vaan haluavat ennemmin omistautua työlleen. Jossakin vaiheessa nämä naiset kuitenkin huomaavat lapsettomuuden aiheuttamat asiat, kuten yksinäisen vanhuuden ja tiettyjen elämäkokemusten menettämisen. He yrittävät sovittaa perheen työvoittoiseen elämäänsä, joskin

siten, että perhe häiritsee mahdollisimman vähän heidän edistymistään urallaan. (Gerson 1985, 158, 164–166.)

Nykyaikana voisi olettaa, että äidit vastoin tahtoaan ja lapsettomat naiset olisivat lisääntymässä, mutta täytyy toki muistaa, että on olemassa niitäkin naisia, jotka kykenevät toteuttamaan sekä haaveet perheestä että täysipäiväisen ansiotyön. Perheen perinteinen merkitys ei siten ole täysin kadonnut, vaikka perhe onkin kokenut muutoksia. Jallinojan (1985) mukaan perheen perustamista pidetään kulttuurissamme edelleen suotavana tapahtumana, ja ihmisillä on yleisesti käsitys siitä, missä vaiheissa perheen perustaminen etenee ja missä elämänvaiheessa perheen perustaminen olisi sopivinta. Yleinen käsitys on, että perheen perustaminen alkaa parin muodostuksella. Seuraavassa vaiheessa pari muuttaa asumaan yhteen ja/tai avioituu. Ensimmäinen lapsi syntyy yleensä vasta tämän vakiintumisen jälkeen. Perheen viimeinen vaihe on sen hajoaminen joko lasten muutettua kotoa pois tai – valitettavasti nykyään yleistyen – avio- tai avoparin erotessa. (Jallinoja 1985, 36–38.) Siitä huolimatta, että Jallinojan edellä esitetyt asiat on julkaistu jo 1980-luvulla, voidaan niiden huomata pitävän paikkansa edelleen 2000-luvun maailmassa.

2.5 Nuori muuttuvassa yhteiskunnassa

2.5.1 Nuoren matka omaan itseensä

Nuoruus ymmärretään yleensä lapsuuden ja aikuisuuden väliseksi siirtymävaiheeksi, ja sen ajatellaan sijoittuvan ikävuosien 13/14 ja 20/21 väliin. Tänä aikana nuoren tulisi selvittää tietyistä biologisista, psykologisista ja sosiaalisista kehityshaasteista. Yksilölliset tulkinnat aiemmista kokemuksista ja tulevaisuudennäkymistä ohjaavat nuorta matkalla lapsuuden rajoitetusta elämäntilasta kohti laajemman kulttuurin jäsenyyttä ja itsenäistä elämää. Onnistuessaan haasteissa nuori löytää roolinsa yhteisön jäsenenä. (Turunen 2005, 13; Koivusilta & Rimpelä 2000, 155–157.)

Murrosikä kuuluu nuoren ihmisen kehitykseen oleellisesti, sillä nuoruus ajanjaksona on murrosvaihe lapsuudesta aikuisuuteen. Murrosiässä nuori saavuttaa sukukypsyyden, mutta sen ohella hän kehittyy huomattavasti myös psyykkisesti. Murrosiän olennainen kehityspiirre psyykkisellä puolella on tunteiden esiintulo ja voimistuminen, ja tämän vuoksi nuoren elämä muuttuu aiempaa sisäisemmäksi ja henkilökohtaisemmaksi. (Turunen 2005, 114.) Samalla ajattelu kehittyy abstraktimmaksi, mikä muuttaa nuoren tapoja kuvata omaa itseään ja käsitellä maailmaa yleensä. Minää aletaan kuvata konkreettisten fyysisten ja toimintaan liittyvien kuvausten sijasta

abstraktimmin piirrekuvauksilla ja käsitys todellisuudesta avartuu. Myös sosiaalinen ajattelu kehittyy nuoruudessa, mikä lisää ikätovereilta saadun palautteen merkitystä nuoren elämässä. (Turunen 2005, 115; Nurmi 1997b, 261–262.) Murrosikää onkin sanottu sosiaalseksi syntymäksi (Turunen 2005, 114).

Tunteiden ja ajattelun avartuessa nuoren elämänpiiri laajenee kotoa uusiin elämänpiireihin, jolloin käsitykset maailmasta ja todellisuudesta monipuolistuvat. Nuori on hyvin altis ympäristölle ja herkistyminen ympäristön virikkeisiin ja vaatimuksiin voimistuu tunne-elämän kehityksen myötä. Identiteettiään rakentava nuori haluaa kokeilla kaikkea mahdollista ja tunteiden sisäistyessä nuori toteuttaa sisäisiä yllykkeitään välittömästi. Nuori elää ja ajattelee tässä ja nyt, sillä hänellä ei ole vielä aikuisen tietoisuuden terävyyttä. Aikuisen silmissä tämä näyttää vastuuttomalta ja typerältä, mutta se kuuluu nuoruuteen. (Turunen 2005, 115–117, 124.)

Nuori etsii omaa paikkaansa maailmassa ja kamppailee suhteessa omaan itseensä ja vallitseviin vaatimuksiin, joita erilaiset yhteisöt ylläpitävät. Näiden vaatimusten ristiaallokossa nuorella on kova tarve tulla hyväksytyksi. Omissa viiteryhmissään nuori saattaa jopa ylikorostuneesti etsiä hyväksyntää esimerkiksi alkoholin, huumeiden tai uhmakkaan käytöksen kautta, millä voi olla ikäviä seurauksia. Toisaalta nuori kokee hyväksytyksi tulemisen paineita myös viiteryhmiensä ulkopuolelta, aikuisten maailmasta, jossa vallitsevat vaatimukset ovat paljon nuorisoryhmien vaatimuksia perinteisempiä, kuten koulussa pärjääminen. (Turunen 2005, 116–117.) Lisäksi nuoren elämää ohjaavat monet kohdeihanteet, jollaiseksi nuori haluaa tulla (Turunen 2005, 132). Kun tähän vielä lisätään tietoisuus yleisesti nuoruuteen kuuluvista etapeista, joita ovat Koivusillan ja Rimpelän (2000, 157) mukaan muun muassa siirtyminen kodin piiristä toverien vaikutuspiiriin, seurustelusuhteiden aloittaminen, vapaa-ajanviettotapojen muuttuminen nuorisolle tyypillisiksi, oppivelvollisuuden loppuminen ja jatkokoulutukseen hakeutuminen, ei ole mikään ihme, että nuori ihminen on hieman hukassa elämänsä ja oman itsensä suhteen.

Identiteettiään etsiessään ja erilaisia rooleja kokeillessaan nuori selkiyttää samalla myös omaa sukupuolirooliaan, jonka kehitys on alkanut jo varhaislapsuudessa. Fyysinen ja psyykinen kehitys yhdessä ohjaavat nuorta ottamaan oman sukupuoliroolinsa vastaan yleensä onnistuneesti. Useiden tutkimustulosten mukaan sukupuolella näyttää olevan vaikutusta siihen, millaisena lapsi tai nuori näkee tulevaisuutensa (Lips 2007; Hytönen & Rovasalo 1998; Malmberg 1994; Nurmi 1991; Nurmi & Nuutinen 1987). Lapsi omaksuu tietyn sukupuoli-identiteetin ja -roolin sekä biologisten tekijöiden että sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta. Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa mies- tai naissukupuoleen samaistumista. Sukupuoliroolilla tarkoitetaan sitä tapaa, jolla maskuliinisuutta tai feminiinisyttä osoitetaan ulospäin, sekä niitä käyttäytymismuotoja, joita eri sukupuolten edustajilta odotetaan, vaaditaan ja paheksutaan (Hutt 1982, 204–205.)

Sukupuolirooleihin liitetyt käyttäytymisnormit ja -odotukset ovat peräisin stereotyyppioista, joita yhteiskunta – muun muassa perhe, koulu ja tiedotusvälineet – välittävät (Hutt 1982, 227). Koska sukupuoliroolin taustalla vaikuttaa vahvasti kulttuuri, on sukupuolirooli näin ollen osa lapsen maailmankuvaa. Lapsi toimii maailmankuvansa ohjaamana, joten hänen saattaa siten olla vaikea irtautua yhteisön sukupuolelle asettamista odotuksista. Tämä saattaa olla syynä siihen, että tulevaisuudenkuvissa on huomattaviakin eroja sukupuolten välillä. Esimerkiksi Malmberg (1994) tutki 15- ja 18-vuotiaiden suomalaisnuorten tulevaisuudenkuvia juuri siitä näkökulmasta, miten sukupuoli vaikuttaa tulevaisuudenkuvien sisältöihin. Hänen tutkimustulostensa mukaan tytöt olivat poikia kiinnostuneempia koulutuksesta ja matkustelusta sekä huolestuneempia terveyteen, ympäristöön ja yhteisöön liittyvistä asioista. Toiveet tulevaisuutta kohtaan erosivat sukupuolten välillä siten, että poikien toiveet olivat tyttöjen toiveita materialistisempia. Yllättävää tuloksissa oli se, että ammatti- ja perhetoiveiden kohdalla ei Malmbergin tulosten mukaan ollut sukupuolten välisiä eroja. Huoli perheestä oli kuitenkin tytöillä yleisempää kuin pojilla. (Malmberg 1994.)

Kaikista edellä esitetyistä kuohunnoista ja ristiriidoista huolimatta nuori kuitenkin kehittyi koko ajan joutuessaan uusiin törmäyksiin maailman kanssa, ja vähitellen myös suunta omalle elämälle ja omille toiveille alkaa selkiytyä. Tässä on tulevaisuuskasvatuksen paikka. Sen avulla nuorta voidaan ohjata ottamaan vastuu omasta elämästään ja asettamaan itselleen päämääriä, joita hän itse pitää arvokkaina. Tulevaisuuskasvatukseen palataan myöhemmin luvussa 5.

2.5.2 Nuori matkalla yhteisönsä jäseneksi

Läntisessä koulukulttuurissa korostetaan omaehtoista toimintaa ja itseohjautuvuutta, ja koulumme noudattavat länsimaista lineaarisuuden periaatetta, joka painottaa tulevaisuutta, muutosta ja yksilön pakkoa tulla joksikin (Talib 2002, 44–45). Ilman tutkintoa ei saavuteta täysivaltaista työmarkkinakansalaisuutta, joka on koulutuksen tavoite (Rinne 2001, 118). Koulutusta ja sitä kautta myös tulevaa ammattia koskevien päätösten tekemisestä on tullut nuoruusiän tärkein kehitystehtävä, sillä nämä päätökset vaikuttavat ratkaisevasti nuoren tulevaan sosiaaliseen ja ammatilliseen statukseen (Koivusilta & Rimpelä 2000, 158). Koko tulevaa elämää koskevien päätösten korostaminen nuoren elämässä ja näiden päätösten tekemisen vaikeus ilmenee hyvin siinä, että edelleen yli puolet nuorista jatkaa peruskoulun jälkeen lukioon, jossa he saavat yleissivistyksen ohella kolme lisävuotta aikaa miettiä, mitä haluavat tulevaisuudessaan tehdä (Helve 2002, 49, 52). Ammattikouluun jatkaminen voi siten tuntua haastavalta, jos nuorella ei ole mitään suunnitelmia tulevaisuuttaan varten. Viimeaikaiset keskustelut lukion ja ammattikoulutuksen yhdistämisestä (esim. Hassinen 2010) eivät siten täysin ota huomioon nuoren

ihmisen näkökulmaa valintojen viidakossa, vaan niissä korostuvat pikemminkin tulevan työvoiman nopea valmistuminen ja koulutuksen tehokkuus. Parhaimmassa tapauksessa yhdistetty lukio- ja ammattikoulutus tarjoaisi nuorelle mahdollisuuksia tutustua moniin eri aloihin ennen lopullista päätöstä.

Nykyaikana ei enää ole selvää, että nuori siirtyy heti koulutusputkesta päästyään työelämään, vaan nykynuoret astuvat koulutuksesta yhä moninaisempaan muuttuvaan maailmaan, jossa vaihtoehtoja on useita (Helve 2002, 49–51). Siirtymien monimuotoistuminen asettaakin suuria haasteita nuoren henkilökohtaisille kyvyille ja voimavaroille löytää oma paikkansa yhteisössä (Koivusilta & Rimpelä 2000, 158). Pahimmassa tapauksessa nuori ei löydäkään itselleen koulutustaan ja ammattitaitoaan vastaavaa työtä, mikä on Helven (2002, 62) mukaan nuorelle paljon haavoittavampi kokemus kuin aikuiselle, sillä nuorella kokemus haastaa koko tulevan elämän, kun taas aikuisella on jo rakennettuna jonkinlainen taloudellinen perusta ja sosiaalinen verkosto, eikä työttömyys näin uhkaa koko elämää. Koska yhteiskunnassamme korostetaan työtä ja menestystä, vaikuttavat nuoren ammattitaitoideiden toteutuminen tai toteutumattomuus Helven (2002, 62) mukaan suuresti siihen, miten hyvin nuori voi ottaa vastaan aikuisen roolin.

Työhönmenon sanotaan aikuistavan nuoret, kun he pystyvät oman taloutensa turvin irtautumaan vanhempensa holhouksesta ja aloittamaan itsenäisen elämän. Aikuistumiseen liitetään myös oman asunnon hankkiminen ja perheen perustaminen (Helve 2002, 56, 60–61). Oinonen tiivistää aikuisuutta koskevan asenneilmaston osuvasti: Täysi-ikäinen henkilö on juridisesti aikuinen. Aikuisempi on täysi-ikäinen henkilö, joka tulee toimeen omillaan ja elää itsenäisesti. Tosi-aikuinen on sellainen henkilö, joka on täysi-ikäinen, tulee toimeen omillaan, on vakituudessa parisuhteessa ja perheellinen. (Oinonen 2001, 112). Nyky aika asettaa kuitenkin omat haasteensa nuoren aikuistumiselle. Osa- ja määräaikaistöiden aikana työsuhteen jatkuvuudesta ei kuitenkaan voida olla varmoja, minkä johdosta taloudellisesti suurten investointien, kuten oman asunnon hankkimisen, on vaikeaa, jopa mahdotonta. Aikuistuminen sen yleisten määritteiden mukaan onkin nuorille nykyään erityisesti taloudellinen riski. Rahapulan vuoksi nuori ei voi toteuttaa toiveitaan tai saavuttaa tavoitteitaan, ja siirtyminen itsenäiseen elämään ilman vanhempien taloudellista tukea takeltelee. Taloudellisten ongelmien lisäksi työttömyyden vaikutukset nuoreen ovat psykologisia, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia. Nuoren itsetunto heikkenee, ihmissuhteet kärsivät ja kiinnittyminen yhteiskuntaan estyy. Työttömyys näkyy myös nuoren ajankäytössä ja statuksessa, kun aiempi säännöllinen päivärhythmi ja selkeä opiskelijan rooli päättyy opiskelujen loputtua. (Helve 2002, 56, 61.)

Voidaankin todeta, että nykyisyys, nuorilla nuoruus, on pidentynyt (Oinonen 2001, 115). Myöhäisnuori ikään kuin hylkää aikuistumisen, eikä näytä ottavan vastuuta oman perheen

perustamisesta saati sitten työelämästä, vaan hän opiskelee ja asuu yksin vielä pitkälle yli 20-vuotiaana (Helve 2002, 230–231). Syynä ei kuitenkaan aina ole yksilön oma valinta, vaan pikemminkin kyse on olosuhteiden pakosta. Koulutuksen pidentyminen saattaa haitata perheen perustamista, koulutusputken jälkeinen mahdollinen työttömyys voi hidastaa taloudellisen itsenäisyyden saavuttamista, ja asuntomarkkinatilanne saattaa vaikeuttaa oman asunnon hankkimista. (Oinonen 2001, 115–116.) Vaikka siis yksilöllä on nykyään yhä enemmän mahdollisuuksia valita elämälleen suunta (Giddens 1991, 80–81), ei valinta aina johda haluttuun lopputulokseen. Jos kuitenkin nuori aikuinen valitsee itse elämäntavakseen myöhäisnuoruuden kaltaisen elämän, voidaan häntä kutsua elitistiseksi nuoreksi. Yleistäen elitistiseen nuoreen liitetään seuraavia piirteitä: korkea koulutus, pätevyys, osaaminen, kunnianhimo ja uratietoisuus; haluttomuus sitoutua tylsiin arkirutiineihin, kuten säännölliseen työelämään; postmaterialistiset eli hyvinvointia korostavat arvot; halu erottua yksilönä esimerkiksi syöden hyvin, pukeutuen muodikkaasti ja asuen trendikkäästi; valmius hylätä perinteinen aikuisen elämä, johon kuuluvat muun muassa parisuhde ja lapset. (Helve 2002, 230–231.) Aiemmin alaluvussa 2.4 esitetty Gersonin mallitus naisesta, joka valitsee työuran perheen kustannuksella, ilmentää hyvin tässä kuvattua elitististä nuorta.

Millaiselta elämä ja maailma sitten näyttävät nuorten silmin? Mitä nuoret elämältään haluavat ja mitä he toisaalta odottavat sen tuovan mukanaan? Ovatko he valmiita kohtaamaan nykyisen maailman epävarmuuden ja sirpaleisuuden? Näihin kysymyksiin voimme löytää vastauksia tarkastelemalla nuorten tulevaisuudenkuvia.

3 NYKYINEN JA TULEVA MIELEN KUVINA

3.1 *Maailmankuva*

Maailmankuva on monimerkityksinen käsite, mutta yleisesti sillä tarkoitetaan uskomusten ja käsitysten muodostamaa kokonaiskäsitystä maailmasta (Helve 1987, 13). Von Wright (1997, 19) määrittelee maailmankuvan suppeasti: ”Maailmankuva on tietyn aikakauden tai ihmisyhteisön omaksuma käsitys maailman synnystä ja rakenteesta, luonnontapahtumien ymmärrettävyydestä ja selittämisestä sekä oikeasta elämäntavasta.” Käsitys oikeasta elämäntavasta sisältää myös arvot ja arvostukset, jotka voidaan nähdä osana maailmankuvaa (Helve 1987, 13). Maailmankuvien arvot ovat siten lähtökohtana sille, mitä pidämme elämässämme tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena.

Maailmankuva, kuten myös tulevaisuudenkuva sen ulottuvuutena, jakautuu kahteen osaan, yhteisölliseen ja yksilölliseen. Yhteisöllinen eli kollektiivinen maailmankuva on tietyn yhteiskunnan sisällä vallitseva käsitys maailmasta. Siihen vaikuttavat sekä kulttuuriset, yhteiskunnalliset, taloudelliset että ekologiset tekijät. Eri aikakausina voidaan erottaa toisistaan poikkeavia maailmankuvia saman yhteisönkin sisällä. (Helve 1987, 13–15.) Yhteisölliset maailmankuvat kehittyvät jatkuvasti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Nurmi & Nuutinen 1987, 5), eikä tietyn yhteisön ja aikakauden maailmankuva voi siten olla samanlainen kuin eri yhteisöjen ja aikakausien maailmankuvat.

Yksilölliseen maailmankuvaan vaikuttavat ensisijaisesti yksilön omat havainnot ympäristöstään. Neisserin mallin mukaisesti yksilön aiemmat tiedot suuntaavat havainnointia. Uudet aiempiin skeemoihin sisäistetyt tiedot muokkaavat maailmankuvaa, joka jälleen uudelleensuuntaa havainnointia. (Mikkonen 2000, 83–84.) Aiempien tietojen lisäksi havainnointia ja uuden informaation tulkintaa ohjaavat yksilön odotukset, uskomukset ja tavoitteet (Rauste von Wright 1997, 36).

Havainnoinnin lisäksi yksilöllisen maailmankuvan muodostumiseen vaikuttavat sekä edellisiltä sukupolvilta siirtynyt kulttuuriperintö että yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat kulttuurin sisältämät käsitykset ja uskomukset (Keskinen 1997, 42–53; Nurmi 1997a, 61; Helve 1987, 14). Yhteisössä yksilö tulee osalliseksi vallitsevasta kulttuurista kasvatuksen, opetuksen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta: kasvatuksen tehtävä on – tiedonvälityksen lisäksi –

kulttuuriperinnön siirtäminen sekä vallitsevaan kulttuuriin ja yhteisöön sosiaalistaminen (Antikainen 1993, 11). Sosiaalistuessaan omaan yhteisöönsä ja sen kulttuuriin yksilö tulee tietoiseksi kulttuurin kielestä, säännöistä ja normeista sekä yleisistä käsityksistä, jotka koskevat elämän perustapahtumia ja -kysymyksiä, kuten syntymää, kuolemaa, hyvää elämää, maailman syntyä ja ihmisen asemaa maailmassa. (Takala & Takala 1988, 248.) Kulttuurin ja yhteiskunnan lisäksi yksilölliseen maailmankuvaan vaikuttavat yksilön kehitys, elämäkokemukset, lähiympäristö, ikä, sukupuoli ja persoonalliset tekijät (Helve 1987, 14–15).

Nykyään maailman globaalistuessa kulttuuri muuttuu nopeasti ottaen vaikutteita muista kulttuureista. Kasvatuksella pyritään säilyttämään perinteisiä toimintamalleja, arvoja ja asenteita, mutta yksilöiden maailmankuvaan tarttuu jatkuvasti uutta tietoa ja uusia toimintatapoja oman kulttuurin ulkopuolelta. Voidaankin puhua niin sanotusta monikulttuurisuudesta, joka yleistäen tarkoittaa globaalia yläkulttuuria, jota pyritään sosiaalistamaan osaksi yksittäisten yhteisöjen kulttuureja (Helve 2002, 21).

Monikulttuuristuminen vaikuttaa yksilöllisen maailmankuvan muokkaantumiseen. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, ettei maailman muuttuminen ole poistanut lasten ja nuorten perinteisiä arvoja ja toimintatapamalleja (Helve 2002; Rubin 1998; Helve 1987). Perinteet ovat säilyneet, mutta niiden lisäksi maailman- ja siten myös tulevaisuudenkuvaan on tullut uusia elementtejä. Tätä maailmankuvan avartumista tukevat Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen ja Opetushallituksen yhteistyönä toteuttaman kysely- ja haastattelututkimuksen tulokset nuorten tulevaisuudenkuvista (Remes & Rubin 1996). Vuosina 1994–1995 toteutettu tutkimus oli osa kokeiluprojektia, jossa tavoitteena oli selvittää, miten tulevaisuusteema voitaisiin sisällyttää kouluopetukseen. Tutkimustulosten mukaan nuorten omaa elämää koskevat arvot ovat säilyneet hyvin perinteisinä, kun taas maailman ja ympäristön tulevaisuuteen liittyvät kuvat ovat synkkiä ja niihin liittyvien arvojen, kuten luonnon säilymisen, ei uskota toteutuvan. (Rubin 1996, 73.)

Yhteisölliset, kulttuurisidonnaiset maailmankuvat ovat jokaisen yksilön maailmankuvan pohjalla, sillä olemme aina aikamme lapsia (Helve 1987, 14). Yhteiskunta pyrkii koulutuksella ja muulla massatiedotuksella yhtenäistämään yhteiskunnan jäsenten kuvaa todellisuudesta, ja tämän takia yksilölliset maailmankuvat poikkeavat toisistaan vain tietyssä määrin yksilöllisten tekijöiden vaikutuksesta (Nurmi & Nuutinen 1987, 7). Näin ollen maailmankuvia tarkastelemalla voidaan muodostaa kokonaiskäsitystä siitä, millaisena tämän hetken yhteiskunta näkee todellisuuden. Nuorten tulevaisuudenkuvien yhteisten piirteiden avulla voidaan hahmotella sitä, millaisena tämän hetken nuoriso näkee tulevan maailman ja elämän yleensä. Tämä on perustana myös tulevaisuuskasvatuksen toteuttamiselle.

Maailmankuvaan liittyy olennaisena osana aikadimensio, sillä käsitämme maailmaa jatkuvasti menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumossa. Kehittynyt maailmankuva mahdollistaa tapahtumien ennakoimisen, vaihtoehtojen näkemisen sekä oman toiminnan suunnittelun ja omien valintojen seurauksien arvioimisen. Ennakointi, suunnittelu ja arviointi suuntautuvat aina tulevaisuuteen, mikä tekee ihmisen toiminnasta tavoitteellista. Tavoitteellisuus tarkoittaa sitä, että ihminen tietää suunnilleen, mihin hän pyrkii. (Nurmi & Nuutinen 1987, 5–6.) Maailmankuvallaan ihminen suuntaa toimintaansa, ohjaa omaa kehitystään ja suuntaa yleisesti koko omaa elämäänsä (Nurmi 1997a, 59). Maailmankuvaan sisältyvät kulttuuriset toimintamallit ja käsitys elämänkaaren oletetusta kehityksestä ovat merkittävässä roolissa päämääriä asetettaessa, sillä ne antavat tietoa siitä, miten elämä luultavimmin tulee etenemään (Nurmi 1989, 4). Maailmankuvaan sisältyvät yksilölliset käsitykset maailmasta sekä yhteisössä yleisesti tavoiteltavina pidetyt asiat, kuten perhe ja työ, luovat näin pohjan yksilöllisten tulevaisuudenkuvien muodostamiselle.

3.2 Tulevaisuudenkuva

Tulevaisuudenkuvalla tarkoitetaan yksinkertaistetusti kaikkia niitä uskomuksia ja käsityksiä, joita ihmisellä on tulevaisuudestaan (Haapala 2002, 7). Tulevaisuudenkuva nähdään yhtenä maailmankuvan ulottuvuutena, representaationa nykyisyydestä (Mikkonen 2000, 63). Tulevaisuudentutkimuksessa tämä ulottuvuus nähdään mielikuvina tulevaisuudesta, jota ei vielä ole olemassa objektiivisesti havaittavana vaan mielellisenä todellisuutena (Kamppinen & Malaska 2002, 98–99). Tätä näkemystä tukee Rubinin (2002, 795) määritelmä tulevaisuudenkuville:

Tulevaisuudenkuva on mielen kuva. Se on ymmärryksen ja todellisuuden hahmottamisen työkalu, joka on joustava, muuttuva ja samalla luonteeltaan hyvin henkilökohtainen. Tällaisen mielen kuvan tarkoituksena on heijastaa ilmiöiden välisiä suhteita – ei pelkästään objektiivisiä faktoja, vaan myös niiden luonteenpiirteitä, ominaisuuksia, niihin liittyviä arvoja ja niiden välisiä jännitteitä.

Tulevaisuudenkuvan käsitteen lisäksi samaan ilmiöön viitataan joissakin tutkimuksissa ja asiayhteyksissä käsitteellä visio. Muun muassa Mikkonen (2000) käyttää tutkimuksessaan käsitettä visio tarkastellessaan nuorten käsityksiä tulevaisuudesta. Hänen mukaansa yksilö luo tulevaisuudestaan erilaisia visioita maailmankuvaan sisältyvän tulevaisuudenkuvansa pohjalta (Mikkonen 2000, 95). Visiot voidaan luokitella sisältöjensä perusteella monella eri tavalla, mutta yleisin tapa lienee jako toivottuihin ja todennäköisiin visioihin. Yhtäältä visiot voivat olla mielikuvia siitä, millainen tulevaisuus voisi olla tai millaiseksi haluaisimme sen muodostuvan eli

millainen olisi toivottu tulevaisuus. Toisaalta visioita voidaan muodostaa myös siitä, millaiseksi oletamme tulevaisuuden todennäköisimmin muodostuvan, eli mikä on realistisin ja mahdollisin vaihtoehto. (Hicks & Holden 1995, 23–25, Mikkosen 2000, 21 mukaan.)

Käsitettä visio on Nurmen mukaan käytetty kognitiivisessa psykologiassa silloin, kun on tarkasteltu yksilön tulevaisuuteensa asettamia tavoitteita. Näitä tavoitteita on kutsuttu visioiksi. Kognitiivisen psykologian näkökulmasta henkilökohtainen tavoite koostuu tulevaisuuteen sijoittuvasta, toivottua asiantilaa koskevasta mielikuvasta. Tämä mielikuva liittyy kiinteästi minäkuvaan, eli visio koskee omaa minää jossakin tietyssä tulevaisuuden tilanteessa. (Nurmi 1995, 6.)

Tulevaisuudenkuviin voidaan viitata myös skenaarion käsitteellä, jota on käytetty enemmän tulevaisuustutkimuksen alalla. Sillä tarkoitetaan sellaista tulevaisuudenkuvaa, johon on sisällytetty strategiat päämäärien saavuttamiseksi (Dreborg 2002, 189). Skenaarion käsite on siten liitettävissä myös tulevaisuusorientaation käsitteeseen, johon syvennytään tarkemmin luvussa 3.3.

Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä tulevaisuudenkuva ja sen ymmärretään sisältävän kaikki mahdolliset visiot, joita nuorella on tulevaisuudestaan. Tutkimuksen kohdejoukkona olevien nuorten tulevaisuudenkuvat ovat siten heidän tämän hetkisiä mielikuvia tulevaisuudestaan ja sisältävät mahdollisesti visioita sekä toivottavasta, todennäköisestä että mahdollisesta tulevaisuudesta. Niissä esiintyy myös jonkin verran suunnitelmia päämäärien saavuttamiseksi, joten myös skenaarion käsite sisältyy tutkimuksessa käytettyyn tulevaisuudenkuvan käsitteeseen.

4 TULEVAISUUDENKUVAN MUODOSTUMINEN

Tulevaisuudesta ei voida tietää mitään varmaa, joten siitä luotavat mielikuvat perustuvat ainoastaan ennustamiseen ja mahdollisuuksien hahmottamiseen. Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoituksena analysoida näiden mielikuvien muodostumista, mutta ymmärtääksemme nuorten tulevaisuudenkuvien sisältöjä ja niiden yhteyksiä nykyhetkeen tulee meidän olla tietoisia niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat kuvien muodostumiseen. Kasvatuksessa on erityisen tärkeää tietää, miten ihminen luo kuvia tulevaisuudestaan, sillä kasvattajan tehtävänä on kehittää yksilön kykyä ajatella tulevaisuuttaan ja auttaa häntä muokkaamaan maailman- ja myös tulevaisuudenkuvaansa.

4.1 Sosiaalinen vuorovaikutus

Tässä työssä tulevaisuudenkuvan ymmärretään Mikkosen (2000, 83) tavoin rakentuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kulttuurilla ja yhteisöllisellä maailmankuvalla on suuri merkitys. Yhteisössä vallitsevat sosiaaliset odotukset vaikuttavat yksilön tulevaisuudenkuvan sisältöön. Useista tutkimustuloksista käy ilmi (Mikkonen 2000; Hytönen & Rovasalo 1998; Rubin 1998; Nurmi 1991; Nurmi & Nuutinen 1987; Nurmi 1983), että suomalaisten lasten ja nuorten tulevaisuudenkuvien sisällöt yhtenevät Havighurstin kehitystehtäväteorian kanssa. Kehitystehtäväteorian mukaan kehitystä säätelevät sekä biologinen kehitys että ympäristöstä nousevat sosiaaliset odotukset, jotka muuttuvat elämän eri vaiheissa luoden yksilölle erilaisia tavoiteltavia kehitystehtäviä. Myöhäisnuoruudessa eli ikävuosina 16–23 ja nuoren aikuisen elämänvaiheessa ikävuosina 23–35 kehitystehtäviä ovat esimerkiksi emotionaalinen riippumattomuus omista vanhemmista, parisuhteeseen valmistautuminen, uranvalinta ja ammattiin valmistautuminen, elämäntoverin valitseminen, perheen perustaminen sekä työelämään osallistuminen ja työuralla eteneminen. (Kuusinen 1998, 310–316.) Kulttuurin sisältämät sosiaaliset odotukset – kehitystehtävät mukaan lukien – siirtyvät sosiaalistumisen kautta yksilölle, joten ne ovat osa yksilön maailmankuvaa.

Yksilön suunnatessa ajatteluaan tuleviin ikäkausiin ja niihin liittyviin kehitystehtäviin hän samalla muodostaa kuvaa tulevaisuudestaan. Tätä kuvaa Nurmi (1991, 13) nimittää tutkimustulostensa valossa ”kulttuuriseksi prototyyppiksi”, sillä sen sisältö ja kehityksen ajallinen eteneminen noudattavat yleistä kulttuurista mallia, jonka voidaan nähdä etenevän kehitystehtäväteorian mukaisesti. Kulttuurissa vallitsevat uskomukset ja etenkin meitä ohjanneet ihmiset vaikuttavat paljon siihen, mitä tavoitteita asetamme omalle elämällemme ja millaisena koemme identiteettimme eli sen, keitä olemme ja mitä voimme tehdä (Antikainen 1998, 111–112). Näin ollen tulevaisuudenkuvissamme on useita samanlaisia piirteitä, jotka tukevat kehitystehtäväajattelua. Kehitystehtävät ovat siten ikään kuin tulevaisuuden suunnitelmaan sidottuja päämääriä, jotka pohjautuvat kollektiivisiin arvoihin.

Kulttuurin vaikutukset tulevaisuudenkuviin tulee huomioida, sillä eri maiden ihmiset näkevät tulevaisuutensa erilaisista lähtökohdista. Nurmi (1989) kokosi yhteen eri tutkimuksista saatuja tuloksia koskien tulevaisuudenkuvia ja tulevaisuuteen suuntautumista. Hänen laajan selvitystyönsä tulos oli se, että koulutus ja ammatti ovat kaikissa kulttuureissa yleisimmät tulevaisuudenkuvien sisällöt, mutta muilla osa-alueilla on suuriakin eroja. (Nurmi 1989, 22–29.) Nurmen tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että tulevaisuudenkuvat rakentuvat tietystä ajallisesta ja paikallisesta kontekstissaan, joskin jotkut tavoitteet pysyvät samoina myös kulttuurien rajat ylittäessään.

4.2 Tulevaisuusajattelu

4.2.1 Kognitiiviset tiedot ja taidot ajattelun osana

Mikkonen esittää, että kyetäkseen luomaan mielikuvia tulevaisuudestaan on ihmisellä oltava tietoa-inekseltaan tarpeeksi jäsentynyt ja kattava maailmankuva. Maailmankuvan kattava tietoa-ine mahdollistaa tiedon käsittelyn ja suhteuttamisen tulevaisuuteen. Riittävän tietomäärän lisäksi yksilöllä on oltava myös kognitiivisia taitoja, jotta jo olemassa olevan tiedon pohjalta voidaan tehdä tulevaisuutta koskevia päätelmiä ja mielikuvia. Näitä kognitiivisia taitoja voidaan kutsua pelkistetysti tulevaisuusajattelun taidoiksi, jotka ovat edellytyksenä tulevaisuudenkuvien luomiselle. (Mikkonen 2000, 84.) Vaikka tulevaisuudesta ei voida tietää mitään varmaa, on edellisen nojalla tärkeää huomata, että nykyhetken tietomme vaikuttavat merkittävästi siihen, miten ajattelemme tulevaisuuttamme.

Nuori on fyysisen ja psyykkisen kehityksensä sekä oppimisensa myötä ajattelutaidoiltaan yleensä jo lähes aikuisen tasolla. Hän on saavuttanut sen ajattelun abstraktisuuden ja loogisuuden tason, joka on tyypillistä hänen ajattelulleen aikuisena. (Nurmi 1997b, 256.) Nuori on siirtynyt tai

siirtymässä kognitiivisessa kehityksessään konkreettisten operaatioiden kaudelta formaalisten operaatioiden kaudelle, mikä tarkoittaa selkeää muutosta ajattelussa: Nuori kykenee muodolliseen ajatteluun, eli hän pystyy korvaamaan ei-läsnaolevat esineet ajatuksissaan niiden mielikuvilla. Ajattelu on hypoteettisdeduktiivista, eli yksilö pystyy vetämään johtopäätöksiä todellisuushavaintojen sijasta pelkistä hypoteeseista. (Piaget 1988, 88–89.) Ajattelu vapautuu irti todellisuudesta, mikä antaa yksilölle tilaisuuden rakentaa mielessään erilaisia visioita ja ihanteita sekä mahdollistaa tosiasioiden vastaisten tilanteiden kuvittelemisen (Piaget 1988, 90; Elkind 1974, 98–99).

Nuorella voidaan siis olettaa olevan melko hyvät tulevaisuusajattelutaidot, jos perusteena oletukselle pidetään tietojen määrää ja kognitiivisia taitoja. Näiden lisäksi on myös tärkeää, että nuorella on hyvä minäkäsitys ja aavistus siitä, millaiseksi hän haluaa tulevaisuudessa tulla. Oman elämän suunnittelussa ja tulevaisuuden ajattelussa ohjaavina tekijöinä ovat arvot, mikä korostuu aiemmin esitellyssä Rubinin tulevaisuudenkuvan määritelmässä sivulla 20.

4.2.2 Arvot ajattelun taustalla

Asettaessamme tavoitteita tulevaan elämäämme kyse on aina arvoista, sillä haluamme tavoitella sitä, mitä pidämme arvokkaana. Arvot ovat mukana myös valintatilanteissa pyrkiessämme kohti päämääriämme. Aiempien tutkimustulosten mukaan lasten ja nuorten tulevaisuudenkuvien sisällöt heijastelevat suomalaisia perusarvoja, joita ovat muun muassa perhe, koulutus, ammatti ja työ sekä ystävät (Mikkonen 2000; Hytönen & Rovasalo 1998; Rubin 1998; Malmberg 1994; Nurmi 1991; Nurmi & Nuutinen 1987; Nurmi 1983). Hytösen ja Rovasalon (1998) tutkimuksen kohdejoukkona olleet maaseudun lapset toivoivat edellisten perusarvojen lisäksi hyvää elämää yleensä. Hyvän elämän arvostuksen voidaan ajatella sisältävän kaikki muut elämän perusarvot, sillä näiden yksittäisten arvojen mukaisten tavoitteiden toteutuessa hyvä elämä voidaan saavuttaa. Elämän perusarvot voidaan jakaa edelleen Inglehartia (1997, 76–77) mukailleen hyvinvointi- ja selviytymisarvoihin, jotka on lueteltu kuviossa 1. Postmaterialistiset eli hyvinvointiarvot ovat osittain syrjäyttäneet materialistisia selviytymisarvoja taloudellisen turvallisuudentunteen lisääntyessä. Taloudellisen kasvun korostamisesta on siirrytty elämän laadun painottamiseen. (Inglehart 1997, 66, 325.) Nykyisessä kulttuurissamme ei siis enää pyritä ainoastaan aineelliseen hyvinvointiin, vaan sen lisäksi halutaan tyydyttää myös aineettoman hyvinvoinnin tarpeet, kuten vuorovaikutus ja itsensä toteuttaminen (Rubin 2002, 34).

<p>Materialistiset selviytymisarvot</p> <ul style="list-style-type: none"> *taloudellinen hyvinvointi, elintaso, vakaa taloudellinen kasvu *ruoka, vaatteet, asunto 	<p>Postmaterialistiset hyvinvointiarvot</p> <ul style="list-style-type: none"> *luonto *itsensä kehittäminen, koulutus, tiede *perhe, ystävät, sosiaaliset verkostot
---	--

KUVIO 1. Materialistiset ja postmaterialistiset arvot ihmisen elämässä (Inglehart 1997, 76–77; Helve 2002, 33).

Venkula ja Rautevaara (1993) tuovat nuorten arvoja koskevassa kartoituksessaan esille kysymyksen siitä, ovatko nuorten arvot todella muuttuneet yhteiskunnan muutoksen ja ajankulun myötä. Kartoituksen mukaan osa nuorten arvoista todella on muuttunut, mutta suuri osa on myös pysynyt samanlaisena vuosikymmenestä toiseen. Venkula ja Rautevaara jakavatkin nuorten arvot ikäkausisidonnaisiin ja aikakausisidonnaisiin arvoihin. Ikäkausisidonnaiset arvot ovat niitä, jotka näyttävät kuuluvan nuoruuden ikäkauteen yleensä, kun taas aikakausisidonnaiset arvot ovat pikemminkin sidottuja siihen aikakauteen, jolloin nuori elää nuoruuttaan. Ensin mainittuihin arvoihin kuuluvat Venkulan ja Rautevaaran mukaan ihmistä itseä lähellä olevat asiat, kuten suhde omaan menestykseen, irrottautuminen vanhemmista, läheiset ystävyysuhteet sekä itse työn arvostus. (Venkula & Rautevaara 1993, 61.) Tämä näyttää olevan linjassa nuoren psyykkisen kehityksen ja nuorta koskevien vaatimusten kanssa. Ikäsidonnaiset arvot ovat suhteellisen muuttumattomia, eli ihminen pohtii nuoruudessaan samoja kysymyksiä, elipä hän millä vuosikymmenellä tahansa (Venkula & Rautevaara 1993, 62).

Sen sijaan aikakausisidonnaiset arvot, kuten suhde yhteiskunnassa toimimiseen ja maailmaan, eli kaiken kaikkiaan suhde nuoren elämän ulkoiseen ympäristöön, näyttävät muuttuvan sukupolvien välillä. Kuten Venkula ja Rautevaara toteavat, tämä muutos ei ole yllättävää, sillä ympäröivä maailma nyt ei ole samanlainen kuin muutama vuosikymmen sitten, joten myös sitä koskevat arvostukset muuttuvat. Samalla myös maailman tulevaisuutta koskevat arvostukset muuttuvat. Huomioitavaa on kuitenkin se, että nuoren omaa tulevaa elämää koskevat arvostukset – koulutus, työ, ammatti – ovat pysyneet lähes muuttumattomina vuosikymmenestä toiseen. (Venkula & Rautevaara 1993, 62.)

4.3 Tulevaisuuteen suuntautuminen

4.3.1 Tulevaisuuteen suuntautumisen käsitteestä

Luodakseen kuvia tulevaisuudestaan yksilöllä on oltava kyky paloittaa aika nyt olevaksi ja joksikin muuksi, nyt olevan jälkeen olevaksi. Toiseksi yksilön on kyettävä täyttämään nyt olevan jälkeen oleva aika mielikuvituksessaan. (Polak 1961, Blinnikan 1977, 32 mukaan.) Ajan paloittelu ja täyttäminen liittyvät tulevaisuuteen suuntautumiseen. Käsitteestä käytetään myös muotoa tulevaisuusorientaatio (Mikkonen 2000; Nurmi 1989). Kognitiivisessa psykologiassa tulevaisuusorientaatiolla tarkoitetaan sitä, miten yksilö näkee tulevaisuutensa eli millaisia odotuksia, tavoitteita, huolia, suunnitelmia ja strategioita se sisältää (Nurmi 1991, 1). Tulevaisuuteen suuntautumisessa on painotettu eri osa-alueita, kuten sisältöä, ajallista laajuutta eli ekstensiota, koherenssia ja realismia (Nurmi 1991, 1). Toisaalta suuntautumisen osa-alueiksi on määritelty kiinnostus tulevaisuudesta, optimistinen tai pessimistinen asennoituminen tulevaisuuteen, tulevaisuuteen liittyvä toiminta sekä olettamukset tulevaisuudesta (Mikkonen 2000, 62).

Tässä yhteydessä tarkastellaan lyhyesti niitä osa-alueita, jotka ovat tutkimustehtävien kannalta tarkoituksenmukaisimpia. Miten tulevaisuudenkuvien sisällöt, realismi, ekstensio ja sävy jatkumolla optimismi–pessimismi heijastelevat yksilön suuntautumista tulevaisuuteensa? Selvyyden vuoksi tulosten tarkastelussa erotetaan toisistaan käsitteet tulevaisuuteen suuntautuminen ja suhtautuminen siten, että edellinen korostaa nuoren toimintaa nykyisyydessä sekä tulevaisuudenkuvien ajallista laajuutta ja sisältöä, ja jälkimmäinen keskittyy tulevaisuudenkuvien sävyihin jatkumolla optimismi–pessimismi sekä realismi-idealismi.

4.3.2 Tulevaisuuteen suuntautuminen prosessina

Nurmi on tutkinut nuorten tulevaisuuteen suuntautumista laajasti 1980- ja 1990-luvuilla ja hän on luonut kognitiivisen psykologian pohjalta mallin, jonka mukaan tulevaisuuteen suuntautumisen prosessi muodostuu kolmesta osasta: motivaatio, suunnittelu ja arviointi (Nurmi 1989; Nurmi 1991). Motivaatiolla viitataan tulevaisuudenkuvien sisältöihin eli niihin tavoitteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin, joita yksilö asettaa tulevaisuuteensa. Motivaation taustalla vaikuttavat yksilön omat arvot ja motiivit, mutta myös sosiaaliset odotukset ja painostukset. Suunnittelulla yksilö pyrkii luomaan polkuja saavuttaakseen päämääränsä. Tässä prosessin osassa tarvitaan runsaasti tietoa ja kehittynyttä ongelmanratkaisutaitoa. Lapsen on vaikeaa suunnitella edes yhtä polkua nykyhetkestä päämääräänsä, kun taas aikuinen kykenee luomaan monia vaihtoehtoisia

kulkusuuntia. Suunnittelun jälkeen yksilö arvioi tavoitteidensa ja suunnitelmiensa toteutumismahdollisuuksia. (Nurmi 1989, 3–6.) Koska pitkän tähtäimen suunnitelmien tekeminen ja toiminnan seurausten arviointi ei ole mahdollista ilman kykyä luoda mielikuvia tulevaisuudesta (Dreborg 2002, 194; Tella 1996, 30), ovat tulevaisuudenkuvat lähtökohtana tulevaisuuteen suuntautumisessa.

Suunnitteluvaiheeseen kuuluu olennaisena osana valintojen tekemisen suunnitteleminen. Miten minun tulee toimia, jotta pääsen halutunlaiseen tulevaisuuteen? Arbølin vuonna 2001 tekemästä nuorten UNESCO-koulun oppilaiden tulevaisuudenkuvia käsitelleestä tutkimuksesta ilmenee kuudesluokkalaisten lasten optimistinen suhtautuminen omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Arbøl olettaa tämän johtuvan tutkittavien nuoresta iästä, sillä usko omaan kykyihin on vielä hyvin vahva. (Arbøl & Rikkinen 2002, 56.) Myös Rubin on päätenyt samoihin tuloksiin eri-ikäisiä nuoria tutkiessaan: kun kyse on nuoren omasta tulevaisuudesta, usko omaan vaikutusmahdollisuuksiin on vahva ja se kasvaa iän myötä. Usko omien tekojen vaikutuksesta ympäristön tulevaisuuteen on sitä vastoin heikompi. (Rubin 1998, 138.) Mikkosen tulokset tukevat Rubinin tuloksia ympäristön osalta, mutta yksilötasolla hän ei näe yhtä positiivista suhtautumista omien tekojen vaikutusta kohtaan. Mikkonen on pikemminkin huolestunut siitä, miten vähän nuoret pohtivat omia vaikutusmahdollisuuksiaan oman elämänsä rakentamiseksi. Nuoret ovat kyllä kiinnostuneita tulevaisuudestaan, mutta tämän hetken toiminta ei ilmene tulevaisuuden visioista. Mikkosen mukaan tämä saattaa kuitenkin johtua siitä, ettei nuorilla ole tarpeeksi tietoa erilaisista keinoista vaikuttaa tulevaisuuteensa. (Mikkonen 2000, 199–201.)

4.3.3 Optimistit ja pessimistit

Ihminen ei vain ajattele tulevaisuuttaan, vaan hän myös pelkää, toivoo ja unelmoi. Tiedot ja emootiot linkittyvät toisiinsa käsittäessämme maailmaa ja todellisuutta, sillä ihminen lajilleen tyypillisesti pyrkii hakemaan asioille merkityksiä. (Nurmi & Nuutinen 1987, 6.) Näin ollen tulevaisuuteen kohdistetaan myös tunteita, niin optimistisia, neutraaleja kuin pessimistisiäkin. Yksilöllisen maailmankuvan kehittymisen yhteydessä esille tuodut emotionaaliset ja motivationaaliset tekijät yhdessä tiedollisen ulottuvuuden kanssa vaikuttavat syntyvien tulevaisuudenkuvien sävyyn jatkumolla optimismi–pessimismi (Mikkonen 2000, 84). Mikkosen nuorten tulevaisuudenkuvia koskevassa tutkimuksessa kuvien sävystä käytetään käsitettä toiveikkuus. Mikkonen on koontanut saamiensa tulosten pohjalta tyypilliset sisällöt optimistiselle ja pessimistiselle tulevaisuuden visiolle (Kuvio 2). Optimisti näkee tulevaisuuden hyvänä ja uskoo omaan vaikutusmahdollisuuksiinsa, kun taas pessimistin mielestä tulevaisuus muuttuu

huonommaksi kuin nykyisyys eikä omilla teoilla ole vaikutusta tulevaisuuden muotoutumiseen. (Mikkonen 2000, 191–194.)

OPTIMISTINEN TULEVAISUUDENKUVA	PESSIMISTINEN TULEVAISUUDENKUVA
<ul style="list-style-type: none">*yksilön elämä paranee*ympäristön tila paranee ja ratkaisuja keksitään*tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa	<ul style="list-style-type: none">*yksilön elämä huonontuu tai yksilö mukautuu*ympäristössä ongelmia ja maailmanlaajuiset ongelmat pahenevat*tulevaisuus hyvin epävarmaa

KUVIO 2. Optimistisen ja pessimistisen tulevaisuudenkuvan sisältö Mikkosen (2000, 191–194) mukaan.

Rubinin (1998) tutkimustuloksista käy ilmi, että yksilön omaa elämää koskeva tulevaisuudenkuva on usein sävyllään optimistinen, sillä yksilön aiemmat hyvät kokemukset luovat uskoa omiin menestysmahdollisuuksiin. Tulevaisuudenkuvat sisältävät tällöin listan toiveita, mikä lisää optimistista suhtautumista tulevaisuuteen. Huolimatta oman elämän onneen uskomisesta, Rubinin tulokset osoittavat, että itsen ulkopuolisen maailman tulevaisuuteen suhtaudutaan pessimistisesti. (Rubin 1998, 149–150, 166–170.)

Hicks toteaa tutkimustulostensa nojalla saman kuin Rubin: Nuorten tulevaisuudenkuvat ovat hyvin optimistisia, sillä nuorten kyky ajatella tulevaisuutta ei ole vielä kunnolla kehittynyt. Tällöin kuvat luodaan olemassa olevien mallien mukaisesti, eikä niiden realistisuutta arvioida lainkaan. Lisäksi suurelta osin median vaikutuksesta syntynyt huoli nykytilanteesta, muun muassa sodat ja ympäristöongelmat, lisäävät ympäristöä koskevien tulevaisuudenkuvien pessimistisyyttä. (Hicks 2002, 37.)

Myös Mikkosen (2000) tulokset tukevat samoja päätelmiä tulevaisuuteen suuntautumisen sävystä: Nuoren omaa elämää koskeva tulevaisuudenkuva on useimmiten optimistinen, mutta ympäristön tulevaisuuteen suhtaudutaan huolestuttavan pessimistisesti. Optimistisuus ei kuitenkaan Mikkosen tuloksissa ilmene yhtä vahvasti kuin Rubinin tuloksissa. Tähän saattaa vaikuttaa osaltaan tutkimusten erilainen tutkimusasetelma, sillä Rubinin tutkimuksessa nuoret kertoivat omasta tulevaisuudestaan, kun taas Mikkosen tutkimuksessa aineisto hankittiin eläytymismenetelmällä, jolloin pääpaino ei enää ole yksilön henkilökohtaisessa tulevaisuudessa.

Blinnikan (1977, 41) mukaan tulevaisuudenkuvien sävyllä on suuri merkitys yksilön mielialaan ja psyykkiseen statukseen, joten pahimmillaan tulevaisuuspessimismi voi aiheuttaa passivoitumista nykyhetkessä. Tarkoituksena olisi kuitenkin, että jokaisesta ihmisestä kasvaisi ja

kehittyisi tulevaisuustietoisuutta kehittämällä ”passiivisen tulevaisuuden aukikeriytymisen sijasta aktiivinen tulevaisuuden tekijä” (Hietanen, Heinonen, Kahilainen, Kiiskilä, Tapio & Wilenius 2002, 409).

4.3.4 Realistit ja unelmoijat

Edellä esitetyn kahtiajaon lisäksi tulevaisuudenkuvat voidaan jakaa realistisiin ja ideaalisiin sen mukaan, miten todennäköisiä yksilön asettamat tavoitteet ja keinot niihin pääsemiseksi ovat (Blinnikka 1977, 32). Realistisuus ja ideaalisuus linkittyvät siten Nurmen (1989, 3–6) esittämään tulevaisuusorientaation malliin. Realistisessa tulevaisuudenkuvassa arviointia tavoitteiden ja suunnitelmien osalta on tehty jatkuvasti todellisuuden rajat huomioiden. Näin siis tavoitteet eivät muodostu pelkän motivaation, vaan myös realistisen arvioinnin tuloksena. Ideaalisessa kuvassa sitä vastoin tavoitteet on asetettu lähes yksinomaan motivationaalisista lähtökohdista, mikä tulee ilmi Rubinin (1998) tutkimustuloksista.

Rubinin (1998) tutkimuksessa yksikään nuorten tulevaisuudenkuvista ei ollut täysin realistinen, vaan ne olivat kuvauksia toiveiden täyttymisestä. Lisäksi unelmatulevaisuus näytti Rubinin mukaan perustuvan sellaiseen kuvaan, joka nuorilla oli heidän vanhempiensa ja isovanhempiensa onnellisesta ja menestyksekkästä elämästä 1950- ja 1960-luvuilla. Nykyisessä alati muuttuvassa taloudellisessa yhteiskunnassa tulevaisuus ei kuitenkaan enää välttämättä ole parempi kuin menneisyys ja nykyisyys, joten moni unelmatulevaisuus saattaa jäädä toteutumatta. Tässä ristiriidassa nuori saattaa kokea, ettei hän kykene saavuttamaan hyvää elämää, joka on hänen ideaalisen tulevaisuudenkuvansa tavoitteena. (Rubin 1998, 167–171.) Rubinin tulosten pohjalta voidaankin pohtia, miten suhtautuminen tulevaisuuteen muuttuu, jos yksilön ideaalisen tulevaisuuden tavoitteet jäävät yhä uudestaan toteutumatta. Realistisilla tulevaisuudenkuvilla sitä vastoin yksilö osaisi valmistautua paremmin tuleviin muutoksiin, eivätkä mahdolliset pettymykset olisi yhtä suuria.

4.3.5 Ajan ekstensio

Blinnikka (1977) tuo kirjallisuuskatsauksessaan esille aikaperspektiivin käsitteen. Se liittyy kiinteästi tulevaisuudenkuvien luomiseen, mutta tässä yhteydessä käsitettä ei tarkastella syvemmin, sillä aikaperspektiiviä on Blinnikan mukaan lähes mahdotonta määritellä tyhjentävästi. ”Kooten ja yksinkertaistaen aikaperspektiivi on ymmärrettävissä yksilön psykologisen kentän struktuuriksi ja laajuudeksi ajassa”. (Blinnikka 1977, 22.) Tässä tutkimuksessa aikaperspektiivin käsite on

selkeimmin esillä tutkittaessa nuorten luomien tulevaisuudenkuvien sisältöjen ajallista laajuutta, niin sanottua ajan ekstensiota, joka on yksi aikaperspektiivin rakenneominaisuus (Blinnikka 1977, 25).

Ekstensiota tarkasteltaessa tutkitaan, miten pitkälle tulevaisuuteen tai menneisyyteen yksilön ajatukset ulottuvat. Tulevaisuudenkuviissa laajuus näkyy siinä, milloin yksilö ajattelee tiettyjen asioiden tapahtuvan ja kuinka pitkälle tulevaisuuteen kuva on yleensä luotu. Tulkitsen aiemmin esille tuodun käsitteen ”kulttuurinen prototyyppi” (Nurmi 1991, 13) tässä yhteydessä eräänlaisena yleistettynä ekstension mallina, joka sisältää tietyt elämäntapahtumat tiettyinä aikoina ja joka ulottuu aina vanhuusikään asti.

Koska nuorten ajattelutaidot ovat jo varsin pitkälle kehittyneet ja heillä on runsaasti tietoa erilaisista vaihtoehtoisista elämänkuluista, voisi olettaa, että he kykenevät ajattelemaan elämäänsä pitkälle tulevaisuuteen. Toisaalta, mitä enemmän vaihtoehtoja on tarjolla, sitä vaikeampaa voi olla sen pohtiminen, mitä erilaisista vaihtoehdoista seuraa myöhemmin elämässä. Epäilemättä siis nuorten taidot ja tiedot tulevaisuusajatteluun ja tulevaisuuteen suuntautumiseen ovat riittävät, mutta kysymys kuuluukin, mitä merkitystä näillä tiedoilla ja taidoilla on ja miten niitä voidaan kehittää.

5 TULEVAISUUDENKUVIEN MERKITYS

5.1 Tulevaisuudenkuvat kasvatuksen tukena

Jo Toffler huomasi 1970-luvulla, miten suuri merkitys tulevaisuudella ja tulevaisuudenkuvilla on kasvatuksessa ja miten tärkeä rooli kasvatuksella on tulevaisuudenkuvien muodostumisessa. Tämä tiivistyy hänen toteamuksessaan kasvatuksen ja tulevaisuudenkuvien suhteesta:

Kaikki kasvatus saa alkunsa tulevaisuudenkuvista ja kaikki kasvatus luo tulevaisuudenkuvia. Täten kaikki kasvatus on tulevaisuuteen valmistamista, olipa se aikomuksena tai ei. Ellemme ymmärrä tulevaisuutta, johon olemme valmistautumassa, saatamme aiheuttaa suurta harmia niille, joita opetamme.
(Toffler 1974, Hicks'n 2002, 14 mukaan.)

Kasvatus on aina tavoitteellista toimintaa, ja sen päämäärät asetetaan yhteiskunnallista tulevaisuutta ajatellen (Haapala 2002b, 5). Kasvatuksessa tulee ottaa huomioon, mitä tietoja ja taitoja yksilö tarvitsee tulevaisuudessa, millainen on yhteiskunnan tulevaisuus, millainen ihminen on tulevaisuudessa ja mitä asioita yksilö saattaa pitää tärkeinä tulevassa ajassa. Tulevaisuudenkuvat ja niiden sisältämät tavoitteet antavat täten kasvatukselle suunnan. Tämä näkyy muun muassa valtakunnallisessa Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2004), jonka tavoitteissa korostuu piilevästi tulevaisuuteen suuntautuva kasvaminen ja kehittyminen. Esimerkiksi opetussuunnitelman aihekokonaisuudessa Ihminen ja teknologia yhtenä keskeisenä sisältönä mainitaan tulevaisuuden yhteiskunta ja teknologia. Tämän kokonaisuuden tavoitteena on opettaa oppilaalle tietoja ja taitoja tulevaisuuden yhä teknistyvämmässä maailmassa selviytymiseksi. (POPS 2004, 34.)

Sen lisäksi, että kasvatuksen tavoitteet perustuvat tulevaisuudenkuviin, itse kasvatus luo ja muokkaa tulevaisuudenkuvia. Koululle annetaankin yleisesti rooli tulevaisuuteen valmistajana (Hicks 2002, 14). Yhtenä Perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteena on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja elämän hallinnan kehittymistä (POPS 2004, 32). Tämän tavoitteen toteutuessa oppilas oppii suunnittelemaan omaa elämäänsä, asettamaan päämääriä sekä arvioimaan nykyhetken valintojensa seurauksia. Toisaalta Perusopetuksen opetussuunnitelmassa on kasvatukselle asetettu myös yhteisön tulevaisuutta kehittäviä tehtäviä seuraavasti:

Yhteiskunnan jatkuvuuden varmistamiseksi ja tulevaisuuden rakentamiseksi perusopetuksen tehtävänä on siirtää kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle, kartuttaa tarvittavaa tietoa ja osaamista sekä lisätä tietoisuutta yhteiskunnan perustana olevista arvoista ja toimintatavoista. Sen tehtävänä on myös kehittää kykyä arvioida asioita kriittisesti, luoda uutta kulttuuria sekä uudistaa ajattelu- ja toimintatapoja. (POPS 2004, 12.)

Edellä esitetyn nojalla kaikki kasvatus suuntautuu aina jollakin lailla tulevaisuuteen, mutta tulevaisuuteen suuntautumiseen oppilasta voidaan ohjata myös erityisen tulevaisuuskasvatuksen avulla. Tulevaisuuskasvatuksen perusteita, tehtäviä ja tavoitteita sekä toteuttamistapoja tarkastellaan seuraavassa luvussa.

5.2 Tulevaisuuskasvatus

5.2.1 Tulevaisuuskasvatus erityisenä kasvatuksen suuntauksena

Haapalan mukaan tulevaisuuskasvatus on kasvatuksellinen suuntaus, jossa otetaan korostuneesti huomioon tulevaisuusnäkökulma. Käsitteestä on käytetty myös termejä tulevaisuuteen suuntautunut kasvatus ja tulevaisuusorientoitunut kasvatus, mutta koska kaikki kasvatus on lopulta tulevaisuuteen suuntautuvaa, on tulevaisuuskasvatus kuvaavampi nimi tälle erityiselle kasvatuksen suuntaukselle. (Haapala 2002a, 125–126.) Tulevaisuusnäkökulmaa on alettu ottaa yhä enemmän huomioon kouluopetuksessa, mistä kertoo esimerkiksi Opetushallituksen tukeman kuusivuotisen tulevaisuusprojektin pohjalta tehty verkkomateriaali tulevaisuuskasvatuksen toteuttamisen avuksi (Puustinen 2008, 14–15). Silti käsitettä tulevaisuuskasvatus ei sellaisenaan löydy Perusopetuksen opetussuunnitelmasta omana aihekokonaisuutenaan (POPS 2004). Tässä tutkimuksessa tulevaisuuskasvatusta käytetään käsitteenä Haapalan määritelmän mukaisesti. Se tulee siis erottaa yleisestä tulevaisuuteen suuntautuvasta kasvatuksesta.

Tulevaisuuskasvatus on saanut alkunsa tulevaisuudentutkimuksen ja kasvatuksen yhdistämisestä uudella tavalla. Tämän yhdistämisen taustalla on ollut pyrkimys vastata haasteeseen, jonka nopeasti muuttuva maailma ja sitä myötä myös tulevaisuus asettavat yksilön kasvulle. (Mikkonen 2000, 28–29.) Tulevaisuuteen suuntautuva oppiainekohtainen kasvatus ja opetus on suuri osa tulevaisuuskasvatusta. Tämän lisäksi se sisältää tulevaisuudentutkimuksen sisällöllisiä lähtökohtia, jotka esitellään seuraavassa alaluvussa. (Haapala 2002a, 126.)

5.2.2 Tulevaisuudentutkimus tulevaisuuskasvatuksen taustalla

Tulevaisuudentutkimus perustuu kolmeen tulevaisuutta koskevaan lähtökohtaan, jotka Roy Amaran on muotoillut seuraavasti (Amaran 1981, Malaska & Mannermaan 1985, 46 mukaan):

- 1 tulevaisuus ei ole ennakoitavissa
- 2 tulevaisuus ei ole ennalta määrätty
- 3 tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa valinnoilla.

Jokaiseen lähtökohtaan liittyy tietty tulevaisuudentutkimuksen tehtäväalue. Ennakoimattomuus pakottaa etsimään useita mahdollisia tulevaisuuksia ja niihin johtavia polkuja. Tällöin pohditaan, mikä on mahdollista tulevaisuudessa. Koska tulevaisuus ei ole ennalta määrätty, on tutkittava erilaisten tulevaisuuksien toteutumisen todennäköisyyksiä kysymällä, mikä on todennäköistä. Kolmas lähtökohta ottaa huomioon ihmisen nykyhetkessä tekemät valinnat ja niiden vaikutukset tulevaisuuden kehittymiseen. Tehtävänä on tehdä valintoja eri vaihtoehtojen välillä ja analysoida erilaisten tulevaisuuksien haluttavuutta vastaamalla kysymykseen, mikä on toivottavaa. Kolmas lähtökohta sisältää siten myös arvot, sillä valintojen tekeminen edellyttää vaihtoehtojen arvottamista. (Bell 1997, 73; Mannermaa 1986, 26–27; Malaska & Mannermaa, 1985, 48–49.)

Edellä mainittujen kolmen tehtäväalueen sisällöt näkyvät tulevaisuuskasvatuksessa kasvatuksen suuntauksena. Tulevaisuuskasvatuksen tavoitteena on auttaa oppilaita tunnistamaan mahdollisia, toivottavia ja todennäköisiä tulevaisuuksia sekä osoittaa oppilaille heidän omien valintojensa vaikutuksia ja mahdollisuuksia toivotunlaisen tulevaisuuden toteutumiseksi (Hicks 2002, 15). Tulevaisuuskasvatuksen lähtökohtana onkin tulevaisuudentutkimuksen humanistinen suuntaus, joka korostaa tulevaisuuden rationaalisen ennustamisen sijasta tulevaisuuden tekemistä sekä nostaa esiin arvot, tavoitteet ja kehityksen (Mannermaa 1991, 26). Tulevaisuuden tekeminen omien valintojen kautta antaa lupauksen siitä, että kasvatuksella voidaan luoda halutunlainen tulevaisuus. Toisaalta taas lähtökohta asettaa kasvatukselle vastuun siitä, millaisen tulevaisuuden haluamme, eli mitä pidämme arvokkaana. (Mikkonen 2000, 33.)

Malaskan mukaan tulevaisuudentutkimuksen tarkoituksena on laajentaa ihmisten tietoisuutta ja sitä kautta kehittää heidän taitojaan, käyttäytymistään ja valintojaan. Muodostaessaan kokonaisvaltaisia tulevaisuudenkuvia yksilön on hänen mukaansa kyettävä ajattelemaan kolmella eri tietoisuuden tasolla. Näistä tasoista ensimmäinen on aikaperspektiivi nykyisyydestä menneeseen ja tulevaan. Toinen taso sisältää lähimmäisperspektiivin omasta itsestä taaksepäin esivanhempiin ja eteenpäin perheestä heimoon, kylään, kaupunkiin ja koko maailmanyhteisöön. Kolmantena tasona Malaska esittää tietoisuuden ympäristön ja maapallon luonnon kokonaisuudesta ja sen toimivuudesta. Näiden kolmen tason kokonaisuutta Malaska kutsuu

globaaliseksi tietoisuustilaksi. (Malaska 1993, 9.) Tulevaisuuskasvatuksessa päätavoitteena voitaneenkin pitää tätä tietoisuustilaa, johon tulevaisuusajattelun taitojen kehittämällä pyritään. Tulevaisuusajattelu määritellään tiivistetysti keinoksi ja välineeksi, jonka avulla pyritään hankkimaan, hahmottamaan ja arvioimaan tulevaisuutta koskevaa tietoa (Mikkonen 2000, 18). Koska tulevaisuudenkuvan muodostaminen edellyttää ajattelutaitojen lisäksi myös tietoa nykyisestä ja menneestä maailmasta (Mikkonen 2000, 84), on siten myös oppiainekohtaisella kasvatuksella ja opetuksella merkittävä rooli globaalisen tietoisuustilan saavuttamisessa. Oppiainekohtaisella opetuksella yksilö saa tietoja, joita hän voi käyttää tulevaisuusajattelussaan tukena. Esimerkiksi ympäristökasvatus liittyy olennaisesti Malaskan esittämään kolmanteen tietoisuustilaan.

Tulevaisuudentutkimuksen kehityksen myötä sille on määritelty yhdeksän osa-aluetta, joiden tarkoituksena on tutkia mahdollisia ja todennäköisiä tulevaisuuksia, tulevaisuudenkuvia sekä tulevaisuudentutkimuksen tiedollista ja eettistä perustaa. Tehtävänä on myös menneisyyden ja nykyisyyden tulkitseminen sekä tulevaisuuteen orientoituminen. Lisäksi tulevaisuudentutkimuksen tavoitteena on tiedon ja arvojen yhdistäminen toiminnan suunnittelussa, demokraattisen osallistumisen lisääminen sekä erityisen tulevaisuudenkuvan kommunikointi ja kannattaminen. (Mikkonen 2000, 31; Niiniluoto 1999, 25; Bell 1997, 111.) Osa-alueista kolme ensimmäistä ovat tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisimmät. Tulevaisuuskasvatuksessa pyritään kylläkin toteuttamaan kaikkia yhdeksää tehtävää koulukasvatuksen puitteissa (Mikkonen 2000, 31).

5.2.3 Tulevaisuuskasvatuksen sisältöjä

Tulevaisuussuuntautunutta kasvatusta sisältyy kaikkeen kasvatukseen ja opetukseen, mutta kuten luvussa 4.2.1 esitettiin, tulevaisuuskasvatus on yksi erityinen kasvatuksen suuntaus. Haapalaa (2002a, 129–130) mukailten varsinaista tulevaisuuskasvatusta on oppilaan valmistaminen tulevaisuutta varten kehittämällä hänen kykyään ajatella tulevaisuutta ja luoda tulevaisuudenkuvia sekä kasvattamalla häntä huomaamaan omat valinnanmahdollisuutensa ja arvioimaan valintojensa seuraamuksia tulevaisuudessa. Hicks'n (2002, 17) mukaan tulevaisuuskasvatuksen tavoitteena on muun muassa kehittää tulevaisuusorientoitunutta perspektiiviä sekä omasta että maailman tulevaisuudesta, identifioida vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, harjoittaa kriittistä ajattelua ja luovaa mielikuvitusta, ottaa osaa nykyiseen päätöksentekoon sekä sitoutua aktiiviseen ja vastuuntuntoiseen kansalaisuuteen. Kiteytetysti tulevaisuuskasvatuksen tavoitteiksi voidaan asettaa tulevaisuusvalmiuden edistäminen, tulevaisuusajattelun taitojen kehittäminen sekä tulevaisuustekojen toteuttaminen ja kriittisen arvioinnin lisääminen (Halinen & Järvinen 2007, 17–

19). Voidaan huomata, että nämä tavoitteet noudattavat suurelta osin edellisen luvun lopussa lueteltuja tulevaisuudentutkimuksen tavoitteita. Kyseisten tavoitteiden pohjalta tulevaisuuskasvatukselle on määritelty erilaisia sisältöjä, joita tarkastellaan seuraavissa kappaleissa.

Kuten tulevaisuuskasvatuksen käsitteen määrittelyn yhteydessä sivulla 32 todettiin, tulevaisuuskasvatus sisältää kaiken oppiainekohtaisen opetuksen. Ominaispiirteen tulevaisuuskasvatus saa sen tulevaisuussuuntautuneesta näkökulmasta, josta oppiaineiden sisältöjä tarkastellaan. Koulukasvatuksessa sisältöainesten tarkastelu tulevaisuusnäkökulmasta voidaan jakaa kolmeen osaan, jotka mukailevat Nurmen tulevaisuusorientaatioprosessin mallia (Nurmi 1989, 3–6). Ensinnäkin kasvatuksessa tarkastellaan aikaulottuvuutta nykyisyydestä tulevaisuuteen. Tällöin oppilaassa herätetään motivaatio ja kiinnostus tulevaisuutta kohtaan. Toiseksi opetuksessa luodaan erilaisia visioita ja strategioita visioiden toteuttamiseksi eli suunnitellaan tulevaisuutta tavoitteiden saavuttamiseksi. Kolmanneksi arvioidaan kriittisesti visioiden toteutumismahdollisuuksia ja toimintastrategioiden onnistumista ja realistisuutta. (Mikkonen 2000, 50–51.)

Mikkonen esittää mallin, jonka mukaan tulevaisuuskasvatus voidaan ymmärtää kasvatukseksi tulevaisuutta varten, kasvatukseksi tulevaisuudesta sekä kasvatukseksi visioiden kautta ja avulla. Kasvatus tulevaisuutta varten on kaiken kasvatuksen perustana, mutta se ei yksinään riitä. Kasvatus tulevaisuudesta on sekä aikaperspektiivin korostamista kaikissa oppiaineissa että tietoisuuden lisäämistä tulevaisuudesta ja siihen vaikuttamisesta. Kasvatus visioiden kautta ja avulla sisältää samoja aineksia kuin kasvatus tulevaisuudesta, mutta siinä korostetaan emotioita, toiminnallisuutta ja arvorationalisuutta. Varsinaista sisältöä ovat myös arvokeskustelut erilaisista vaihtoehtoisista visioista sekä pohdinnat vastuullisuudesta ja eettisyydestä. (Mikkonen 2000, 52–53.) Tulevaisuudenkuvien luomisella on etenkin mallin viimeisessä kohdassa tärkeä merkitys, sillä ilman tavoitteita ja mielikuvia tietystä tulevaisuuden tilanteesta ei pystytä tekemään suunnitelmia tai arviointeja, saati sitten arvopohdintoja.

Käytännön koulutyössä tulevaisuuskasvatuksen menetelmät voidaan jakaa kahteen ryhmään. Toisaalta kyse on koko koulun toimintaympäristön muuttamisesta tulevaisuusorientoituneeksi, ja toisaalta taas kaikista niistä opetusmenetelmistä ja -välineistä, joilla tulevaisuuskasvatusta toteutetaan. Koulun toimintakulttuurissa tulisi näkyä mahdollisimman paljon tulevaisuuteen suuntautunutta toimintaa, kuten konkreettisia ympäristötekoja, avoimeen keskusteluun pohjautuvaa päätöksentekoa ja yhteisiä tapahtumia tulevaisuuden tiimoilta. Opetusmenetelmien ideoinnissa vain luovuus on rajana, ja esimerkiksi Futures-projektissa hyväksi havaittuja menetelmiä ovat

muun muassa tulevaisuusaiheiset rakentelut ja kirjoitustehtävät, roolileikit, aikajanaan liittyvät tehtävät ja leikit sekä konkreettiset yhteiset tulevaisuusteot. (Halinen & Järvinen 2007, 20–26.)

5.3 Tulevaisuudenkuvien merkitys yksilölle ja yhteisölle

Bell (1997) toteaa tulevaisuudenkuvien tutkimisen olevan yksi futuristien perustehtävistä. Ilman tulevaisuudenkuvien sisältöjen tutkimista ei nimittäin ole mahdollista tutkia tulevaisuudenkuvien vaikutuksia yksilön tulevaisuussuuntautuneeseen toimintaan nykyisyydessä. (Bell 1997, 81–82.) Lisäksi, kuten luvussa 2.3.1 todettiin, ei mikään tulevaisuuden toiminnan suunnittelu tai arviointi ole mahdollista ilman tulevaisuudenkuvien luomista (Dreborg 2002, 194; Tella 1996, 30). Koska tulevaisuudenkuvien sisällöt ymmärretään myös tulevaisuuteen asetettuina tavoitteina (Nurmi 1995, 6; Nurmi 1989, 3–4), on tulevaisuudenkuvien merkitys nykyhetken toiminnan kannalta kiistämättömän tärkeä.

Tulevaisuudenkuviin sisällytetyt tavoitteet ja päämäärät ohjaavat ja motivoivat toimintaamme nykyisyydessä (Hicks 2002, 14), joten niiden luomisella on paljon vaikutusta siihen, miten toimimme tässä ja nyt. Yksilön omat kiinnostukset ja arvot sekä yhteisölliset odotukset ja normit ohjaavat häntä tavoitteiden asettamisessa (Nurmi 1989, 3). Hicks'n (2002) mukaan ihmiset päätyvät usein passiiviseen tulevaisuuteen suhtautumiseen, koska tulevaisuudesta ei voida tietää mitään varmaa ja koska toiveet eroavat todennäköisinä pidettävistä tapahtumista. Sen sijaan, että ihminen tietäisi, mitä haluaa tulevaisuudelta, hän tietää, mitä hän ei halua. Tämän vuoksi tulevaisuuden suunnittelu jätetään usein valtionmiesten, poliitikkojen ja taloustieteilijöiden tehtäväksi. (Hicks 2002, 14–15.) Jos ihminen ei rakenna omaa tulevaisuuttaan muodostamalla tulevaisuudenkuvia vaihtoehtoisista tulevaisuuksista, on vaarana elämän tarkoituksen ja suunnan kadottaminen. Tulevaisuudenkuvat, etenkin optimistissävytteiset, antavat uskon muutoksesta parempaan. (Polak 1972, Hicks'n 2002, 22, mukaan.)

Tulevaisuudenkuvilla on paitsi yksilölle myös yhteisölle tärkeä merkitys, sillä nykyinen yhteiskunta ei ole vain menneisyyden työnnön, vaan myös tulevaisuuden vedon tulosta. Tulevaisuudenkuvilla on siis vaikutusta siihen, miten ihminen ja kulttuuri kehittyvät. (Hicks 2002, 21.) Menneisyyden tapahtumat ajavat ihmistä tiettyyn suuntaan, mutta tulevaisuuden mahdollisuudet ja niiden huomioiminen nykyhetken toiminnoissa vetävät häntä kohti uusia vaihtoehtoisia kehityssuuntia. Tavoiteltavissa olevasta tulevaisuudesta luotu mielikuva ohjaa siten koko yhteiskuntaa toimimaan yhteisen hyvän puolesta. Lohduttomat tulevaisuudenkuvat puolestaan aiheuttaisivat yhteiskunnassa levottomuutta ja epävarmuutta. Polakin (1972) 'thesis' kiteyttää tulevaisuudenkuvien yhteisöllisen merkityksen seuraavasti: ”Yhteiskunnan

tulevaisuudenkuvat kertovat sen sisäisestä hyvinvoinnista” (Hicks 2002, 38). Voidakseen hyvin yhteiskunnan on siis uskottava mahdollisimman hyvään tulevaisuuteen ja toimittava sen saavuttaakseen.

Tulevaisuuskasvatuksen ja tulevaisuudentutkimuksen perusajatuksena on, että tulevaisuus luodaan omilla valinnoilla ja omalla toiminnalla. Ihmisen tulevaisuuden tekemisen mahdollisuuksia ja haasteita käsittelevässä artikkelissaan Nurmi kirjoittaa seuraavasti: ”Ihmiset elävät mahdollisuuksien kapenevassa kentässä, jossa aikaisemmat päätökset ja toiminnat sekä sattuma vaikuttavat tulevaisuudessa aukeaviin mahdollisuuksiin” (Nurmi 1995, 10). Rubin (2002) esittää, että valintatilanteissa tulevaisuudenkuvat ohjaavat ihmistä tekemään päätöksiä, joilla he uskovat saavuttavansa asettamansa tulevaisuuden tavoitteet. Tulevaisuudenkuvat vaikuttavat merkittävästi myös motivaatioon päätöksenteossa. Realistiset ja optimistiset tulevaisuudenkuvat lisäävät motivaatiota toimia tietynlaisen tulevaisuuden saavuttamiseksi, jolloin ihmisestä tulee aktiivinen tulevaisuutensa tekijä. Pessimistiset kuvat sen sijaan heikentävät motivaatiota ja uskoa omiin valinnanmahdollisuuksiin. (Rubin 2002, 792–793.) Nurmen ja Rubinin esittämiin näkemyksiin nojaten voidaan todeta, että tulevaisuudessa olevien mahdollisuuksien määrä riippuu paljon yksilön tulevaisuudenkuvasta, sillä pitkälti sen perusteella yksilö tekee nykyhetken päätökset. Täten, jos ihminen ei kykene asettamaan tulevaisuuteensa tavoitteita ja suunnittelemaan näihin johtavia polkuja, hän saattaa tehdä harkitsemattomia valintoja, jotka kaventavat mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Erityisesti nuorten kohdalla tulevaisuudenkuvien tavoitteet ovat siis äärimmäisen tärkeitä, sillä monet suuret elämää koskevat valinnat, kuten koulutus ja ammatti, tehdään juuri nuoruudessa.

Edellä esitetty antaa nuorten tulevaisuudenkuvien tutkimiselle merkityksen erityisesti kasvatuksen näkökulmasta. Ensinnäkin nuorten tulevaisuudenkuvat kertovat paljon siitä, miten he näkevät nykyisen ja tulevan maailman ja mitä he pitävät tavoittelemisen arvoisena tulevaisuudessaan. Toiseksi, koska tulevaisuudenkuvat ohjaavat nuorten nykyistä toimintaa, nuorten kauaskantoisia valintoja voidaan ymmärtää vain, jos tiedetään, mitä asioita nuoret liittävät tulevaisuudenkuviinsa. Kun tiedetään, mitä kohti nuori pyrkii, häntä osataan ohjata oikeaan suuntaan ja oikeisiin valintoihin. Samalla tavoitteena on myös pyrkiä muokkaamaan mahdollisia pessimistisiä kuvia tulevaisuudesta, jotta nuori huomaisi oman merkityksensä tulevaisuuden tekijänä. Vaikka tämän tutkimuksen tulokset perustuvat nuorten käsityksiin tulevaisuudesta, ei tulevaisuuteen kasvattaminen kosketa ainoastaan nuoria, vaan sen on alettava jo alakoulussa. Tällöin luodaan jo pohjaa tulevaisuuteen suuntautuvalla ajattelulla ja toiminnalla.

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat nuorten kertomukset tulevaisuudestaan. Näitä kuvia tulkitaan suhteessa nykyiseen postmoderniin yhteiskuntaan, jota kuvaavat ilmaukset muutos, epävarmuus ja yksilöllisyys. Tutkimuksella halutaan päästä lähemmäs sitä mielensisäistä todellisuutta, joka nuorilla on nykyisestä ja tulevasta maailmasta sekä omasta elämästään tämän maailman osana. Samalla saadaan selville, mitä asioita nuoret arvostavat elämässään. Jotta laajempi tulkinta on mahdollista, pyritään ensin vastaamaan tulevaisuudenkuvien sisältöjä koskeviin tutkimuskysymyksiin:

- Millaisia aiheita nuoret käsittelevät tulevaisuudenkuvissaan?
- Miten sisällöt on suhteutettu aikaan?
- Miten laajasti nuoret ajattelevat tulevaisuuttaan?

Tämän jälkeen tutkitaan sitä, miten nuoret suhtautuvat tulevaisuuteensa eli millaisia heidän muodostamansa tulevaisuudenkuvat ovat sävyiltään. Tarkastelutaso siirtyy sisällölliseltä mikrotasolta kokonaisuuksien tarkasteluun. Narratiivisen analyysin tehtävänä puolestaan on muodostaa nuorten tulevaisuudenkuvien pohjalta uudet narratiivit, jotka kuvaavat nuorten tyypillisiä tapoja suuntautua ja suhtautua tulevaisuuteensa.

Lopulta, edellä mainittujen tutkimuskysymysten valossa voidaan vastata kysymykseen tulevaisuudenkuvien ja todellisen maailman suhteesta: Miten hyvin tämän päivän nuori on valmistautunut kohtaamaan muuttuvan maailman haasteet vai onko hän ylipäänsä valmistautunut ollenkaan? Millaisia mahdollisuuksia kasvatuksella ja koulutuksella on ohjata nuoria maailman kansalaisiksi?

7 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

7.1 Laadullisen tutkimuksen lähtöoletukset

Laadullisen tutkimuksen kohteena on yleensä ihminen ja ihmisen maailma, joita voidaan tarkastella kokonaisuutena, elämismaailmana. Elämismaailma muodostuu merkityksistä, jotka ilmenevät esimerkiksi ihmisen toimintana, tavoitteina ja suunnitelmina. (Varto 1992, 23–24.) Elämismaailmaa tutkittaessa tutkitaan siis merkityksiä, toisin sanoen laadullinen tutkimus on sen tutkimista, ”kuinka maailma on ihmisille merkityksinä” (Varto 1992, 57, 85). Tässä lähestymistavassa korostuu ihmistieteille tyypillisesti pyrkimys ymmärtää tutkittavaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2004, 27). Creswell (2007, 40) korostaa, että laadullista tutkimusta käytetään juuri silloin, kun halutaan päästä yksityiskohtaiseen ja moniulotteiseen ilmiön ymmärtämiseen. Nummisen (1988, 120) mukaan tällä ymmärtämisellä pyritään löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten tämä ilmiö voidaan ymmärtää? Miten joku henkilö kokee tämän asian? Miksi henkilö toimii niin kuin toimii?

Käsillä oleva tutkimus on edellä esitettyyn nojaten laadullinen, sillä sen tarkoituksena ei ole vain luetella nuorten tulevaisuuteensa liittämiä asioita, vaan myös ymmärtää, mitä nämä asiat nuorelle merkitsevät ja miksi hän näkee elämänsä juuri niin kuin näkee. Lisäksi ilmiötä tarkastellaan laadullisesta näkökulmasta siksi, että tutkimuksessa halutaan tuoda esiin tutkittavien oma ääni ja omat tarinat ilman tutkijan käsitysten ja teorioiden ohjaavaa vaikutusta. Tämä on yksi laadullisen tutkimuksen ominaispiirre, joka ilmenee erityisen hyvin tässäkin tutkimuksessa käytetyssä narratiivisessa lähestymistavassa (Creswell 2007, 40).

Ymmärtämiseen pyrkivässä laadullisessa tutkimuksessa päämääränä on tavoittaa empiirinen maailma (Taylor & Bogdan 1984, 5). Maailmaa ei kuitenkaan voida tavoittaa täysin objektiivisesti irrallisena elämismaailmasta, vaan tutkija on aina osa tutkittavaa merkitysyhteyttä. Samassa elämismaailmassa eläminen on edellytys sille, että tutkija pystyy ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä, sillä ymmärtäminen on mahdollista vain merkitysten kontekstissa. (Varto 1992, 26.) Toisaalta, jokainen ihminen muodostaa maailmasta oman kokonaisnäkemyksensä omien kokemustensa kautta, joten samassa kulttuuripiirissä olevien ihmisten maailma ei ilmene heille samanlaisena merkityshorisonttina. Tästä johtuen tutkija ymmärtää tutkittavien maailmaa aina omasta

merkityshorisontistaan käsin, välillisesti. (Varto 1992, 65–66.) Näin ollen tutkijan käsitys ilmiöstä, tutkijan ilmiölle antamat merkitykset sekä valitut tutkimusmenetelmät vaikuttavat tutkimustuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2004, 19). Yhteiskunnasta ei voida saada arvovapaata tietoa, vaan tosiasioden ja arvojen yhteen nivoutuminen on aina osa laadullista tutkimusta (Seppälä 1985, 66–69). Tässä tutkimuksessa samassa elämismaailmassa oleminen korostuu erityisesti, sillä vain olemalla osa samaa kulttuuriympäristöä ja samaa merkitysyhteyttä tutkija kykenee tulkitsemaan ja sen kautta ymmärtämään nuoren tulevaisuudelleen asettamia sisältöjä. Sisällöt eivät ole vain yksittäisiä valintoja, vaan ne ovat aina osa laajempaa kulttuurin, arvojen ja tosiasioden kokonaisuutta, jossa nuori elää yhdessä muiden ihmisten kanssa. Tutkijan on siten ymmärrettävä ensin tätä kokonaisuutta yleensä, jotta hän voi tutkia nuoren ajatuksia suhteessa siihen. Lisäksi tutkijan on myös tiedostettava omat käsityksensä maailmasta, jotta niiden vaikutus tutkimuksessa olisi mahdollisimman vähäinen.

Edellä esitettyyn perustuen tämä tutkimus on lähtökohdiltaan fenomenologinen. Tutkimuksen taustalla olevan fenomenologisen ihmiskuvan mukaan ihminen on aktiivinen ja tavoitteellinen olento, jonka elämässä on päämäärä ja tarkoitus. Ihmisellä on myös tunteet, ja hän suunnittelee ja arvottaa asioita. Ihmisen toiminnan tuloksena syntyvät kulttuurit, jotka taas muokkaavat ihmistä. (Syrjäläinen 1994, 77.) Ihminen on siis perusteiltaan yhteisöllinen. Täten merkitykset, joiden perusteella todellisuutta hahmotetaan, eivät ole ihmisessä synnynnäisesti, vaan ne ovat lähtöisin yhteisöstä, jossa ihminen kasvaa. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 34.) Nuori luo maailman- ja siten myös tulevaisuudenkuvansa tässä kulttuurissa opittujen merkitysten, sekä omien tavoitteidensa, tunteidensa ja arvostustensa pohjalta. Fenomenologisen tutkimuksen kohteena on aina inhimillinen kokemus, josta voidaan saada tietoa tutkimalla niitä merkityksiä, joista ihmisen kokemus muodostuu (Tuomi & Sarajärvi 2004, 34).

7.2 Metodiset lähtökohdat

Tutkimuskohteena tulevaisuudenkuva on abstrakti ja hyvin monitasoinen ilmiö, joka perustuu pelkästään käsityksiin ja mielikuviin tulevasta elämästä. Tästä johtuen tutkimuksessa tehtyjä metodisia valintoja ei voi ohjata vain yksi tietty tiedonhankinnan strategia, vaan taustalta löytyy korostuneesti kolme valintoja perustelevaa lähestymistapaa, joita on sovellettu tukemaan tämän tutkimuksen valintoja: fenomenografia, tapaustutkimus ja narratiivisuus. Seuraavassa käsittelen näitä kolmea erikseen siltä osin kuin ne perustelevat tekemiäni valintoja.

7.2.1 Fenomenografia

Fenomenografiassa pyritään ymmärtämään, miten ympäröivä maailma ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa. Fenomenografisen tutkimuksen kohteena ovat yleisesti ottaen käsitykset. Käsitys on kokemuksen ja ajattelun avulla luotu kuva jostakin tietystä ilmiöstä. Ihmisillä on siten samastakin ilmiöstä hyvin erilaisia käsityksiä, sillä kokemustausta vaikuttaa käsityksiin voimakkaasti. Oletuksena on, että on olemassa vain yksi maailma, josta eri ihmiset muodostavat erilaisia käsityksiä. (Metsämuuronen 2005, 210–211; Ahonen 1994, 114–117.) Fenomenografinen ajattelutapa ilmenee tässä tutkimuksessa siinä, miten tulevaisuudenkuvat ymmärretään yksilöllisinä käsityksinä tulevasta elämästä. Nuoret elävät samassa maailmassa, saman kulttuurin sisällä, mutta jokaisella on omien kokemustensa ja ajattelunsa kautta muodostunut kuva tulevaisuudesta. Tämä kuva voi olla hyvinkin erilainen verrattuna muiden samalla alueella asuvien ja samassa koulussa opiskelevien nuorten tulevaisuudenkuviin verrattuna. Fenomenografinen ajattelutapa korostaa tulevaisuudenkuvien yksilöllisyyttä ja subjektiivisia kokemuksia, mutta muistuttaa samalla yhdestä yhteisestä maailmasta, mikä mahdollistaa kuvien tarkastelun myös kulttuurisessa kontekstissaan.

Fenomenografiassa kielen merkitystä ajattelun ja ilmaisun välineenä korostetaan. Tämän takia tutkittavien annetaan itse kertoa omin sanoin käsityksistään sen sijaan, että vastauksia pyrittäisiin löytämään ulkoisen havainnoinnin tai operationalisoitujen kyselykaavakkeiden avulla. Fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtana on ihminen tietoisena olentona, joka tietoisesti rakentaa käsityksiä ilmiöistä ja osaa ilmaista ne kielensä avulla. (Ahonen 1994, 121–122.) Tähän oletukseen perustuen aineistona on käytetty nuorten vapaasti kirjoittamia kirjoitelmia tulevaisuudestaan, joissa nuorten oma ajattelu ja kieli ovat pääosassa.

7.2.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus on perusteellinen ja yksityiskohtainen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä (Laine, Bamberg & Jokinen. 2007, 9). Sen tarkoituksena on yhden tapauksen kokonaisvaltainen ymmärtäminen eikä niinkään tulosten yleistäminen (Leino 2007, 214; Syrjälä 1988a, 175; Syrjälä 1988b, 13). Leinon mukaan onnistunut tapaustutkimus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden myös yleistämiselle, sillä yksittäisestä tapauksesta luotu kokonaisnäkemys saattaa nostaa esiin yleisesti tärkeitä teemoja ja uusia tarkastelukulmia. (Leino 2007, 214). Tuloksia voidaan tietyissä määrin yleistää perinteisesti koskemaan tapausta laajempaa kokonaisuutta, jolloin pohdimme, mitä voimme tapauksen perusteella sanoa tutkimuskohteesta, jota tapaus ilmentää (Laine ym. 2007, 27). Tuloksia voidaan yleistää myös analyyttisesti tulkitsemalla teoreettisten lausumien

paikkansapitävyyttä tutkitussa tapauksessa. (Syrjälä 1988a, 175). Lisäksi – mikäli tutkimus on tehty ja kuvattu perusteellisesti – lukija voi itse tehdä yleistyksiä vertaamalla tutkimuksen tuloksia omiin kokemuksiinsa (Laine ym. 2007, 30).

Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena ovat nuorten tulevaisuudenkuvat, joita tutkitaan tietyn kohdejoukon avulla. Kohdejoukko on perinteiseen tapaustutkimukseen suhteutettuna epätavallisen suuri, mutta jos tapauksena pidetään tulevaisuudenkuvia, mahdollistaa suuri kohdejoukko tapauksen monitasoisemman ja laajemman tarkastelun. Vieläpä, koska kohdejoukon kaikki nuoret asuvat ja opiskelevat tietyn melko suppean alueen sisällä, voidaan heidän tulevaisuudenkuvistaan muodostuvaa tapausta pitää yksittäisenä tapauksena verrattuna jonkun muun ajallisen tai paikallisen alueen tapaukseen. Tämän yksittäistapauksen perusteella ei voida tehdä suoria yleistyksiä, mutta kattavasta kohdejoukosta johtuen sen avulla voidaan tehdä alustavia päätelmiä siitä, miten samassa kulttuurissa elävät muut nuoret ajattelevat tulevaisuudestaan. Samoin tuloksia voidaan käyttää analyyttiseen yleistämiseen, jolloin tulokset ja teoria käyvät vuoropuhelua keskenään.

7.2.3 Narratiivisuus

Narratiivisuus tutkimuksessa viittaa sellaiseen lähestymistapaan, jossa huomio kohdistetaan kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Kertomuksen ja tutkimuksen suhde voidaan nähdä yhtäältä kertomusten käyttämisestä tutkimusmateriaalina ja toisaalta tutkimus voidaan ymmärtää kertomuksen luomiseksi maailmasta. (Heikkinen 2007, 142.) Heikkisen mukaan narratiivisuuden käsite voidaan tutkimuksen teossa liittää kolmeen erilaiseen näkökulmaan: Ensinnäkin narratiivisuudella voidaan viitata tiedonprosessiin, jolloin huomio kohdistetaan tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen, toisin sanoen konstruktivistiseen tiedonkäsitelmään. Konstruktivismissa korostuu kertomusten merkitys ihmisten tiedon ja identiteetin rakentajana. Tieto rakentuu aina aikaisempien kokemusten ja tietojen varaan ja muuttuu muotoaan ihmisen saadessa uusia kokemuksia ja lisää tietoa. (Heikkinen 2007, 144–145.) Tietäminen on siten aina kontekstisidonnaista, kertojasta riippuvaa, joten mitään yleispätevää ja objektiivista totuutta ei ole olemassa (Heikkinen 2007, 146).

Brunerin mukaan narratiivisuutta pidetään yhtenä ihmiselle tyypillisenä tapana ymmärtää ja jäsentää todellisuutta. Loogisen ajattelun ohella ihminen jäsentää kokemuksiaan tarinamuotoisen ajattelun keinoin. (Bruner 1986, 15–43; Eskolan & Suorannan 1998, 22, mukaan.) Kun kokemuksia tarkastellaan tarinoina, oletuksena on, että tarinoissa kerrotut asiat eivät ole suoria heijastuksia tapahtuneesta, vaan ne on rakennettu tietystä subjektiivisesta näkemyksestä käsin

(Eskola & Suoranta 1998, 126). Kun narratiivisuus tulkitaan tutkimuksessa tiedonprosessina, on kertomus usein sekä tutkimuksen lähtökohta että lopputulos: tutkittavien kertomusten, aikaisempien tutkimusten ja tutkijan tulkintojen varaan rakentuvat uudet kertomukset pyrkivät kuvaamaan todellisuutta yhä uudelleen – ajasta, paikasta ja tarkastelijan asemasta riippuen eri näkökulmista (Heikkinen 2007, 146).

Toiseksi narratiivisuus voi liittyä tutkimusaineiston luonteeseen, jolloin aineisto on tuotettu kerronnan avulla ja siinä korostuu kertojan oma ääni (Heikkinen 2007, 148). Eskolan ja Suorannan (1998, 24) mukaan laadullinen tutkimus on narratiivisuuden näkökulmasta sukeltamista kertomusten ja kertomuksellisuuden maailmoihin. Narratiivisessa aineistossa korostuvat tutkittavan omat kokemukset ja identiteetti, joten se paljastaa tutkijalle sen, miten tutkittava jäsentää ja merkityksellistää omaa maailmaansa suhteessa yhteisöön ja kulttuuriin, jossa hän elää (Gibbs 2007, 56–57). Yleisimmin narratiivista aineistoa käytetään tutkittaessa elämäkertoja, joissa tutkittava kertoo elämästään tapahtumia, joita hän pitää itselleen merkityksellisinä ja asettaa ne aikajatkumoon (Gibbs 2007, 61–62; Numminen 1988, 70). Yleisimmin elämäkerroissa korostuvat Gibbsin (2007, 62) mukaan suhteet toisiin ihmisiin, työ ja sosiaalinen rooli.

Tulevaisuudenkuvat ovat kuvitteellisia, mielensisäisiä tarinoita tulevasta elämästä. Tulevaisuudenkuvien tutkiminen tarinoina kirjoitelman muodossa perustuu ajatukseen siitä, että ihmisten maailma rakentuu tarinoiden kertomisesta ja niiden kuuntelemisesta (Eskola & Suoranta 1998, 23) Tutkittava siis kertoo kirjoitelman avulla tarinaa omasta elämästään tulevaisuudessa. Tutkijan tehtävänä on lukea tarinoita ja pyrkiä niiden pohjalta rakentamaan omien mielikuviansa tukemana uutta tarinaa (Blumenfeld-Jones 1995, 28). Tällaista laadullisen aineiston lähestymistapaa kutsutaan narratiiviseksi lähestymistavaksi (Eskola & Suoranta 1998, 22). Tulevaisuudenkuvia voidaan siis pitää tarinoina, jotka rakentuvat subjektiivisten näkemysten, toisin sanoen yksilöllisten maailmankuvien pohjalta, mikä on myös yhtenä näkökulmana tässä tutkimuksessa ja eräänä perusteluna aineistonkeruumenetelmän valinnassa.

Kolmanneksi narratiivisuus voidaan liittää aineiston analyysin tapoihin (Heikkinen 2007, 148). Polkinghorne (1995) jakaa narratiivisen aineiston analyysin kahteen kategoriaan: narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Edellisessä analyysitavassa huomio kohdistuu kertomusten sisältöjen ja teemojen luokitteluun. Tällöin kertomuksista voidaan esimerkiksi etsiä niissä usein ilmeneviä asioita. Analyysillä ei kuitenkaan pyritä ainoastaan luokittelemaan, vaan myös tulkitsemaan kertomusten sisältä löytyvien luokiteltujen asioiden yhteyksiä toisiinsa. Jälkimmäisessä analyysitavassa puolestaan pyrkimys on luoda aineiston pohjalta uusi yhtenäinen tarina, joka tuo esille yksittäisissä kertomuksissa ilmenneet tärkeimmät asiat. Lyhyesti ilmaistuna

narratiivien analyysi etenee kertomuksista yleisiin elementteihin, ja narratiivinen analyysi elementeistä kertomuksiin. (Polkinghorne 1995, 12; ks. myös Blumenfeld-Jones 1995, 12.)

Narratiivisuus ja erityisesti elämäkerrallinen kerronta ovat perusteina käytännössä toteutetuille metodisille valinnoille. Tutkittavien oletetaan konstruktivistisen tiedonkäsityksen mukaisesti muodostavan käsityksensä tulevaisuudestaan aikaisempien elämäkokemustensa ja tietojensa varassa ja muokkaavan kertomusta tulevaisuudestaan jatkuvasti uusien kokemusten mukaan. Koska elämäkertoissa yleensä korostuvat kertojalle itselleen merkityksellisimmät asiat, päästään narratiivisella tutkimusotteella lähelle niitä teemoja, jotka tämän päivän nuorille ovat elämässä tärkeitä. Lisäksi halutaan päästä käsiksi mahdollisimman subjektiivisiin ajatuksiin, jolloin omin sanoin tuotettu kerronnallinen aineisto saa oikeutuksensa. Kertomukset tulevaisuudesta eivät vain luettele asioita, vaan niistä ilmenee yksittäisten asioiden nivoutuminen kokonaisuuteen, jolloin voidaan tulkita nuorten kykyä hahmottaa tulevaisuuttaan ajallisena jatkumona nykyisyydelle. Saman toteaa Polkinghorne (1995, 7): Tarina kertoo tapahtumista enemmän kuin vain niiden sisällön, sillä se tarjoaa tapahtumien ymmärtämiselle kontekstin. Se kertoo tapahtumien välisistä yhteyksistä ja merkityksistä kertojalle, joka pyrkii tulkintojensa avulla ymmärtämään näitä merkityksiä.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

8.1 Kohdejoukko

Tutkimuksen kohdejoukko koostuu osasta kuuden päijäthämäläisen yläkoulun kahdeksaluokkalaisista oppilaista. Kohdejoukon valinnassa ohjaavana tekijänä oli Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen tutkimushanke PYRI, joka toimii Päijät-Hämeessä. Koulut valikoituivat siis lähinnä PYRI:n yhteistyökoulujen mukaan, kuitenkin niin, että ne edustavat hyvin Päijät-Hämeen erilaisia kouluja laidasta laitaan. Koulut on koodattu kirjaimin A–F, ja samoja kirjaimia käytetään myös oppilaiden koodaamisessa. Kaksi kouluista, B ja D, ovat suurempien kaupunkien keskellä ja loput neljä pienemmissä kunnissa. Tämä sijaintiero mahdollistaa sen, että tutkimuksessa on mukana erilaisista elinoloista tulevia oppilaita. Tutkimuksessa on mukana sekä niitä oppilaita, jotka asuvat kaupungin keskustan tuntumassa lähellä monipuolisia palveluita, että myös niitä oppilaita, jotka asuvat maalla ja joiden arkeen on lapsuudesta asti kuulunut esimerkiksi maanviljely ja hevoset. Koulut B, D ja F ovat yhtenäiskouluja, joissa luokka-asteita on 1–9. Muut kolme koulua opettavat luokka-asteita 7–9 ja lisäksi koulussa E toimii samassa rakennuksessa myös lukio.

Tutkimuksessa on mukana kaikkiaan 208 kahdeksaluokkalaisten nuoren kirjoitelmaa, joista 128 on tyttöjen ja 80 poikien. Todellisuudessa luvan sai hieman useampi oppilas, mutta koska tutkimuseettisesti oppilaalla oli vielä itsellään mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta, osallistujamäärä jäi lupien määrää pienemmäksi. Lisäksi aineistosta piti karsia muutamia kirjoitelmia pois, sillä ne olivat täysin asiaankuulumattomia ja siksi tutkimuksellisesti tarpeettomia. Alla olevasta taulukosta ilmenevät tarkat osallistujamäärät ja sukupuolijakaumat koulukohtaisesti. Kaiken kaikkiaan koulua B lukuun ottamatta koulujen kahdeksaluokkalaisista hieman alle puolet osallistui tutkimukseen, mitä voi pitää melko kattavana otoksena etenkin, kun kouluja oli useampia eri puolilta Päijät-Hämettä. Tyttöjen osallistuminen oli hieman poikia aktiivisempaa, joten sukupuolten välinen vertailu ei ainakaan määrällisesti ole mahdollista.

TAULUKKO 1. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten määrä koulukohtaisesti ja sukupuoli-jakauman mukaisesti esitettynä.

<i>Osallistujat</i>	<i>Koulut</i>						<i>Yhteensä</i>
	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>E</i>	<i>F</i>	
Tytöt	24	3	23	17	26	35	128
Pojat	14	1	9	14	21	21	80
Yhteensä	38	4	32	31	47	56	208

Kohdejoukon rajaaminen 8.-luokkalaisiin on perusteltua, jotta samaa ikäluokkaa olevien nuorten ajatuksia voidaan verrata keskenään. Valintaan vaikutti myös aiemmin tekemäni kandidaatintutkielma, jossa tutkin kuudesluokkalaisten lasten tulevaisuudenkuvia. Tässä tutkimuksessa henkilökohtaisena tavoitteenani oli rakentaa itselleni kokonaisnäkemystä siitä, miten tulevaisuudenkuva muovautuu ja ehkä muuttuu siirryttäessä alakoulusta yläkouluun, jossa suuntautuminen opiskelu- ja työmarkkinoille alkaa olla polttava puheenaihe. 8.-luokkalaiset elävät juuri siinä murrosvaiheessa, jolloin he eivät ole enää yläkoulun nuorimpia opettelemassa nuoruuttaan, mutta eivät ole myöskään vielä lopullisessa valintatilanteessa peruskoulun päättötodistusta odottamassa. Tästä johtuen he ovat otollisin joukko tutkimuksen yleisiäkin tavoitteita ajatellen.

Kohdejoukon laajuus saattaa aiheuttaa kritiikkiä laadullisen tutkimuksen piiristä, sillä yleensä laadullinen tutkimus keskittyy tarkastelemaan yhtä tai korkeintaan muutamaa kohdetta, joita analysoidaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja syvällisesti. Tähän kritiikkiin vastaan aiemmin esitetyllä tapaustutkimukseen liittyvällä argumentilla tapauksen yleistettävyydestä tietyin ehdoin. Koska tulevaisuudenkuva on suurelta osin kollektiivinen käsite eli saman ikäluokan ja kulttuuripiirin jäsenten tulevaisuudenkuvat ovat hyvin paljon toistensa kaltaisia, on tapauksena yksittäisen nuoren tulevaisuudenkuvan sijasta laajempi tulevaisuudenkuvan käsite, joka ottaa huomioon kuvan rakentumisen tietyssä ajallisessa, paikallisessa ja asenteellisessa kontekstissaan. Kun laajempaa tapausta ilmentäviä yksittäistapauksia on suuri määrä, voidaan niiden perusteella muodostaa kokonaiskuvaa tämän päivän nuorten ajatuksista tulevasta elämästä ja maailmasta.

8.2 Aineisto

8.2.1 Kirjoitelmat aineistona

Tämän tutkimuksen aineistona ovat kahdeksaluokkalaisten nuorten kirjoitelmat tulevaisuudestaan (n=208). Strukturoimatonta tiedonkeruumenetelmää käytetään silloin, kun ollaan kiinnostuneita siitä, miten tutkittavat itse jäsentävät maailmaansa ja kokemuksiaan siitä (Syrjälä 1988b, 9). Tulevaisuudenkuvia tutkittaessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten tutkittavat käsittävät elämäänsä ja maailmaa yleensä ja miten he jäsentävät elämäntulkuaan suhteessa nykyhetkeen. Narratiivisesta näkökulmasta, joka on perusteltu jo aiemmin, kirjoitelman valitseminen aineistoksi oli lähes itsestään selvää, sillä sen avulla tutkittavan oma ääni ja elämäntarina tulevat kuuluviin. Lisäksi tulevaisuudenkuvien sisällöt yhdistyvät kertomuksessa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Avoin haastattelu olisi johtanut melkein samaan lopputulokseen aineiston sisällön suhteen, mutta koska tarkoituksena oli kerätä laajempi aineisto, kirjoitelma menetelmänä oli parempi ratkaisu.

Elämäkertatutkimukseen viitaten tutkimukseni lähtökohtana on se, että nuoret kertovat tulevaisuudestaan juuri niitä asioita, joita he pitävät omassa elämässään merkityksellisinä. Nurmen mukaan nämä merkitykset tulevat hyvin esiin lasten ja nuorten itse kirjoittamista esseistä tai kirjoitelmista, sillä kirjoittamista ohjaavat yksilön oma ajattelu ja intressit, eivätkä tutkijan kysymykset. Yksilö joutuu tällöin itse ratkaisemaan, mitä hän pitää tulevaisuudessaan oleellisena ja merkityksellisenä, eli mistä hän haluaa kirjoittaa. (Nurmi 1987, 3.) Jotta tutkija ja tutkittava kuitenkin ymmärtävät toisiaan, on kirjoitustehtävän sisällettävä jokin virike, joka tietyissä määrin vakioi tehtävän suoritusta (Ahonen 1994, 141). Tässä tutkimuksessa virikkeenä toimivat Veikka Gustafssonin pitämä Zest-luento, alustus ennen kirjoitelman kirjoittamista sekä ohjeet kirjoitelmaa varten (liite 1).

Kahdeksaluokkalaiselle kirjoitelman tuottaminen ei pitäisi olla vaikeaa, joten aineisto voidaan kerätä kirjoitelmina. Narratiivisuuden näkökulmasta kirjoitelmista saadaan subjektiivista tietoa, ja lisäksi kirjoitelmista ilmenevät kirjoittajan subjektiiviset käsitykset ja asioiden merkitykset. Näiden perusteiden pohjalta kirjoitelmien käyttäminen tutkimusaineistona on mielekästä, mutta tulosten luotettavuutta pohtiessa tulee huomioida myös kirjoitelma-aineiston heikkoudet. Kaijanaho (1988, 79) tutki nuorten maailmankuvia ja hänen mukaansa ”lukemalla nuorison kirjoittamaa tekstiä saa – – tietoa siitä, minkälainen maailmankuva nuorisolle on rakentumassa – jos nuorten kirjoittajien ilmaisun vilpittömyyteen voidaan luottaa”. Strukturoimattomassa kirjoitustehtävässä tutkija ei pysty kontrolloimaan sitä, miten rehellistä tietoa tutkittava antaa. Tähän liittyen kirjoitelma-aineiston heikkoutena on lisäksi se, ettei tutkija voi jatkokysymyksin

täsmentää tutkittavan ajatuksia (Nurmi 1987, 3). Vaikka tekstien sisältö onkin ymmärrettävissä saman kieli- ja kulttuurialueen lukutaitoisten keskuudessa, edellyttää ymmärtäminen aina myös tekstin kantaman ajattelun tavoittamista (Kaijanaho 1988, 78). Täten kirjoitelmien analysointi on työlästä ja sisältää siten myös paljon virhelähteitä. Kirjoitelmien sisältöön saattaa vaikuttaa myös se, mitä kirjoittaja pitää sosiaalisesti suotavana, eli mitä hän voi tuoda julki ja mitä ei. Tutkittava saattaa myös kirjoittaa siitä, mitä olettaa tutkijan haluavan tietää, jolloin oleellista tietoa voi jäädä puuttumaan. Lopulta kirjoitettu teksti on sidoksissa myös kirjoittajan kielenkäytön taitoihin, joten tekstin sisältö ei ole suoraan verrattavissa kirjoittajan ajatuksiin. (Nurmi 1987, 3.) Aineistonkeruun yhteydessä huomasin lisäksi sen, että motivaatiolla on etenkin nuorten kohdalla suuri merkitys siihen, millaista aineistoa tutkija saa. Tutkijana otin nämä tekijät huomioon tutkimuksessani pyrkimällä avoimeen ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen nuorten kanssa. Myös kirjoitelmien suuri määrä häivytti kirjoitelma-aineiston heikkouksia, sillä laajassa aineistossa osat täydentävät toisiaan. Näihin asioihin palataan myöhemmin tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa.

8.2.2 Kuvaus aineistonkeruusta

Aineistonkeruuvaihe alkoi joulukuussa 2009 aikataulujen suunnittelulla ja alkuvalmisteluilla. PYRI-hankkeesta Marja-Liisa Kekki hoiti aikataulutuksen ja sopi käytännön asioista koulujen rehtoreiden ja yhteyshenkilöiden kanssa. Varsinainen aineistonkeruu toteutettiin helmikuussa 2010 jokaisessa koulussa samalla tavalla: ensin koulujen 8.-luokkalaisille oli Veikka Gustafssonin pitämä Zest-luento, joka käsitteli elämänhallintaan ja tulevaisuuden suunnitteluun liittyviä tärkeitä asioita. Tämä luento toimi ikään kuin alustuksena ja ajatusten herättäjänä tulevalle kirjoitelmalle, vaikkakaan se ei varsinaisesti kuulunut tutkimukseen. Luento pidettiin eri päivänä kuin itse aineistonkeruu, jotta nuorilla olisi aikaa sulatella omia ajatuksiaan, jotka mahdollisesti nousivat esiin luennon aikana tai sen jälkeen. Kirjoitelmia lukiessani huomasin, että osalle nuorista luento oli ollut hyvin merkityksellinen omien ajatusten alullepanija. Moni nuori totesi, ettei ollut aiemmin omia vahvuuksiaan ajatellutkaan ja kuinka hyvä oli välillä pysähtyä pohtimaan omaa elämäänsä. Luennon lopussa pidin itse lyhyehkön esittelyn, jossa kerroin itsestäni sekä tutkimuksestani ja siihen liittyvästä kirjoitelman kirjoittamisesta. Samalla jaoin oppilaille lupahakemukset kotiin vietäväksi. Lupahakemus on liitteenä (liite 2).

Itse aineistonkeruu tapahtui muutama päivä Zest-luennon jälkeen. Ennen kirjoittamista pidin kaikille yhteisen alustuksen, jonka tavoitteena oli saada oppilaat ajattelemaan omaa tulevaisuuttaan. Ensin pyysin oppilaita sulkemaan silmänsä ja kuvittelemaan itsensä nykyhetkessä, 5 vuoden ja vielä 15 vuoden päässä. Tämän jälkeen jokaiselle oppilaalle jaettiin pieni lappu, johon

tuli kirjoittaa yksi päämäärä, johon oppilas haluaa pyrkiä elämässään. Näissä lapuissa oli monenlaisia sisältöjä, mutta yleisimpiä päämääriä olivat työ, perhe, hyvä opiskelupaikka, oma talo ja onnellisuus. Tämän jälkeen annoin oppilaille tarkemmat ohjeet kirjoitelmaa varten. Osassa kouluja sekä alustus että kirjoitus toteutettiin samassa tilassa auditoriossa, mutta varsinkin niissä kouluissa, joissa oppilaat kirjoittivat luokissa opettajien valvomina, tarkkojen ohjeiden anto oli erityisen tärkeää, jotta tasapuolisuus aineistoa kerätessä olisi taattu. Jokaisessa kirjoituspaikassa oli kuitenkin vielä erillinen ohje, joka sisälsi yleiset ohjeet sekä apukysymyksiä ajattelun vauhdittamiseksi. Ohjeita antaessani korostin sitä, ettei kirjoitelma ole julkinen teksti, vaan se tulee ainoastaan minun luettavakseni. Lisäksi korostin myös sitä, ettei kirjoitelma ole arvosteltava koulutehtävä. Tämä siksi, että halusin nuorten kirjoittavan sisällöllisesti rikasta tekstiä ilman, että he takertuisivat kieliopillisiin asioihin.

Aikaa kirjoittamiseen oli kaikissa kouluissa vähintään 75 minuuttia, kahdessa koulussa kirjoittamiseen oli varattu kaksi oppituntia. Aika riitti kirjoittamiseen hyvin, sillä suurin osa palautti kirjoitelman jo paljon ennen ajan loppumista. Vain muutama käytti lähes koko ajan. Kirjoitelmaa tehdessään moni oppilas tuskaili sitä, ettei keksinyt mitään tulevaisuudestaan. Myös opettajat huomasivat tämän ja he ihmettelivätkin, miten vaikeaa oppilaalle voi olla kirjoittaa omasta itsestään. Toisaalta monen nuoren tuskailu johtui epätietoisuudesta omien päämäärien suhteen. Oppilaiden joukossa oli myös monia sellaisia, jotka eivät syystä tai toisesta halunneet osallistua tutkimukseen tai eivät jaksaneet keskittyä kirjoittamiseen. Korkeaa tutkimusetiikkaa ylläpitäen annoin jokaiselle oppilaalle mahdollisuuden itse päättää, haluaako hän osallistua vai ei – vanhempien myönteisestä luvasta huolimatta. Näin varmistin sen, että tutkimuksessa ovat mukana vain ne kirjoitelmat, jotka on kirjoitettu ajatuksella ja tosissaan, jolloin myös niiden sisällöt ovat tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaisia.

Kaikissa kouluissa kirjoitustilanne toteutettiin samalla kaavalla, mutta koulujen suhtautumisessa tutkimukseen sekä oppilaiden toiminnassa kirjoitustilanteessa oli huomattavia eroja, jotka tosin eivät vaikuttaneet aineiston kokonaisuuteen. Koulussa A opettajisto on hyvin innostunut tutkimuksesta ja se näkyy aineistonkeruun organisoinnissa. Oppilaat ovat aluksi hyvin levottomia, mutta kirjoittavat lopulta rauhassa. Koulu B aiheutti turhautuneisuutta aineistonkeruun kannalta, sillä opettajat eivät olleet mukana millään lailla. Tämä vaikutti suoraan tutkittavien määrään, joka jäi neljään. Kouluissa C ja D tilaisuus oli organisoinniltaan onnistunut, mutta kirjoitelmatilanteessa nuorista osa ei motivoitunut lainkaan. Yksi selittävä tekijä oli huono ajankohta valinnaisaineiden paikalla. Koulut E ja F yllättivät nuorten osalta, sillä kirjoitus sujui erittäin rauhallisesti ja oppilaat olivat tehtävästä innostuneita, mikä näkyi myös kirjoitelmien tasossa.

8.3 *Aineiston analyysi*

8.3.1 Sisällönanalyysi

Tämän tutkimuksen aineisto analysoitiin laadullisella teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysi on laadullisten tutkimusten perusanalyysimenetelmä, jota käytetään yleisesti nähtyjien, kuultujen tai kirjoitettujen sisältöjen analysoinnissa.

Laadullisessa sisällönanalyysissä pyrkimyksenä on kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Tällöin aineisto pyritään tiivistämään ja yleistämään kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 107, 110.) Sisällönanalyysia voidaan pitää sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä. Edellinen pitää sisällään analyysin käytännön toteuttamisen tavat, kun taas jälkimmäinen viittaa aineiston järjestämisen tapaan, aineiston ja teorian välisen suhteen laatuun sekä yleiseen päättelyn logiikkaan. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 93–104.)

Aineistoa voidaan analysoida suhteessa teoriaan kolmella eri tavalla. Teorialähtöisessä analyysissä testataan aiempia tutkimustuloksia ja muodostettuja hypoteeseja. Aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus, ja aiemmillä tiedoilla ja teorialla ei pitäisi olla vaikutusta analyysin toteuttamiseen ja sen lopputulokseen. Sen sijaan teoriasidonnaisessa analyysissä, jota tässä työssä on käytetty, aineisto ja teoria käyvät keskenään vuoropuhelua. Analyysi etenee pääosin aineistolähtöisesti, eli analyysiyksiköt valitaan aineistosta. Aiemman tiedon vaikutus kuitenkin näkyy analyysissä, ja teoria auttaa analyysin etenemisessä. Tutkija pyrkii yhdistelemään toisiinsa niin aineistosta nousevia asioita kuin valmiita teoreettisia malleja. (Eskola 2001.) Teorian vaikutus tämän tutkimuksen aineiston analyysissä näkyy esimerkiksi siinä, millä tavoin tulevaisuudenkuvien optimistisuutta on tutkittu.

Menetelmänä sisällönanalyysi tarkoittaa laadullisen aineiston järjestämistä johtopäätösten tekoa varten, eli se tuottaa raaka-aineet teoreettista pohdintaa varten. Sisällönanalyysillä saatu tieto on aineistoa kuvailevaa. Tulokset eivät sinällään ole vielä tutkimustuloksia, vaan tutkijan on itse tehtävä johtopäätöksiä järjellisen ajattelun keinoin. (Grönfors 1982, 162.) Tässä tutkimuksessa käytetty teoriasidonnainen sisällönanalyysi etenee aluksi kuten aineistolähtöinen analyysi. Aineistoon perehtymisen jälkeen se redusoidaan eli pelkistetään, jolloin tarkoituksena on etsiä pelkistettyjä ilmauksia jättäen kaikki epäolennainen analyysin ulkopuolelle. Klusterointivaiheessa pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään luokiksi, jotka nimetään luokkien sisältöjä kuvaavilla käsitteillä. Viimeisessä vaiheessa, abstrahoinnissa, edetään alkuperäisinformaatiossa olevista kielellisistä ilmauksista kohti teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Teoriasidonnainen

sisällönanalyysi eroaa aineistolähtöisestä juuri analyysin viimeisessä vaiheessa, jolloin käsitteiden muodostamisen sijasta ilmiöt ja käsitteet otetaan teoriasta ja aiemmista tutkimustuloksista. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110–116.)

Sisällönanalyysia voidaan jatkaa luokittelun jälkeen kvantifioimalla aineisto, jolloin analyysissa käytetään määrällistä sisällön erittelyä (Tuomi & Sarajärvi 2004, 107; Pietilä 1973). Laadullisessa aineistossa tämä tarkoittaa aineistossa esiintyvien asioiden, kuten sanojen, fraasien tai teemojen esiintymistiheyden laskemista (Tuomi & Sarajärvi 2004, 117–118; Grönfors 1982, 160–162). Analyysilla saadaan määrällinen kuvaus aineistosta (Tuomi & Sarajärvi 2004, 119), mikä ei vielä sellaisenaan ole laadullisen tutkimuksen tulos, vaan ainoastaan analyysin apuväline. Tässä tutkimuksessa kvantifioinnilla kuvataan tulevaisuudenkuvien sisältöjen yleisyyttä kohdejoukon kirjoitelmissa, jolloin saadaan selville, mitä nuoret pohtivat elämässään eniten ja mikä on heille tärkeintä.

8.3.2 Narratiivinen analyysi

Edellä kuvatulla sisällönanalyysillä aineisto tiivistetään syvempää analyysia varten. Sisällönanalyysillä saadaan vastauksia tulevaisuudenkuvien sisältöjä koskeviin kysymyksiin, mutta tulevaisuudenkuvien kokonaisuuksien tulkintaan käytetään narratiivista analyysia. Narratiivisessa analyysissa pyritään sisällön luokittelun, teemoittelun ja lyhennelmien avulla muodostamaan uusi tarina tai uusia tarinoita, joissa tutkija yhdistää analyysinsa tuloksia ja teoriaa toisiinsa (Gibbs 2007, 57–65; Polkinghorne 1995, 12). Narratiivinen analyysi etenee yleensä seuraavasti: Ensin tekstiä luetaan useaan otteeseen, jotta niiden rakenne ja sisältö tulevat tutuiksi. Tämän jälkeen tekstistä kirjoitetaan lyhennelmä, josta ilmenevät kertomuksen pääkohdat, kuten alku, keskikohta ja loppu. Seuraavassa vaiheessa kehitetään ideoita koodaamista varten merkitsemällä tekstiin teemoja ja rakenteellisesti merkittäviä kohtia. Kun koodit on kehitetty, niitä käytetään alkuperäisen tekstin koodaamisessa, jolloin aineistoa pelkistetään ja järjestetään uudelleen. Lopulta koodausten ja muiden ideoiden sekä teorian avulla aletaan luoda uutta eheää tarinaa, jossa kuuluu sekä tutkittavan, tutkijan että teorian ääni. (Gibbs 2007, 63–65.)

8.3.3 Kuvaus aineiston analysoinnista

Analyysivaihe alkoi käytännössä heti aineistonkeruutuntien jälkeen helmikuussa 2010, kun aloin silmäillä tekstejä läpi. Jo tällöin, alustavan lukemisen aikana, alkoi mielessäni hahmottua kuvaa siitä, miten nuoret näkevät tulevaisuutensa. Alustavan lukemisen jälkeen aloin kirjoittaa tekstejä puhtaaksi, jolloin samalla tutustuin niihin myös tarkemmin. Puhtaaksikirjoituksen jälkeen lukeminen jatkui, mutta nyt syvempänä kuin aiemmin, ja samaan aikaan hahmottelin myös sisältöjen luokittelurunkoa tekemieni muistiinpanojen avulla. Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysissa tutkijan tulee tiedostaa omat ennako-oletuksensa, jotta ne eivät ohjaa analyysia (Taylor & Bogdan 1984, 142), ja tästä johtuen pyrin luokittelurunkoa hahmotellessani keskittymään ainoastaan aineistosta esiin nouseviin asioihin.

Varsinainen analyysi alkoi heinäkuussa 2010, kun aloin luokitella teksteistä löytyviä sisältöjä. Tässä vaiheessa analyysi perustui pelkästään sisällönanalyysiin, jonka tarkoituksena oli järjestää aineiston informaatiota uudelleen tulkittavaan muotoon. Analyysi alkoi kirjoitelmien lukemisella ja niissä esiintyvien asiakokonaisuuksien merkitsemisellä marginaaliin. Analyysin alussa asiakokonaisuudet nimettiin hyvin yleisesti, kuten työ, opiskelu ja perhesuhteet, sillä tarkoituksena oli ensin muodostaa yläluokkia samaan aihealueeseen kuuluvista asioista. Jo tässä vaiheessa analyysia huomasin, miten samankaltaisia, mutta kuitenkin niin erilaisia nuorten tulevaisuudenkuvat ovat keskenään. Kun kaikki tekstit oli merkitty, luin ne uudelleen moneen kertaan läpi keräten samaan aihealueeseen eli yläluokkaan kuuluvat ilmaukset yhden otsikon alle. Tässä vaiheessa analyysia luokittelu oli siis vielä hyvin yleisellä tasolla.

Saadakseni yksityiskohtaisempia ja moniulotteisempia vastauksia tulevaisuudenkuvien sisältöjä koskeviin tutkimuskysymyksiini, Analyysin toinen vaihe keskittyi tarkastelemaan yläluokkia tarkemmin. Tarkoituksena oli luokitella kerättyjä ilmauksia siten, että niiden erot ja yhtäläisyydet tulisivat mahdollisimman selkeästi ilmi. Alaluokkien muodostamisessa pyrin tulkitsemaan ilmauksia yhtäältä mikrotasolla pelkkinä ilmauksina, ja toisaalta makrotasolla osana kirjoitelman kontekstia. Mikrotason tulkinnassa huomio kohdentui erityisesti ilmausten sisältöihin, kun taas makrotasolla otin huomioon myös ilmausten sävyn ja taustatekijät. Makrotason tulkinta oli erityisesti tarpeen luokitellessa tulevaan ammattiin liittyviä ilmauksia, joissa yksi tärkeä määrittelijä oli suhtautuminen työhön. Myös yläluokka Suhtautuminen tulevaisuuteen vaati makrotason tulkintaa, sillä pelkkä yksittäinen ilmaus ei kerro kaikkea nuoren tavasta suhtautua tulevaan elämäänsä. Analyysin toisen vaiheen tuloksena muodostui lopullinen luokittelurunko (liite 3). Laadullisen analyysin lisäksi analyysin toisessa vaiheessa oli tarpeellista käyttää myös määrällistä sisällönanalyysia, joka kertoi eri ylä- ja alaluokkien yleisyydestä sekä tyttöjen ja

poikien välisistä eroista tai yhtäläisyyksistä siltä osin, kuin se tässä aineistossa oli mielekästä. Määrällisen sisällönanalyysin tulokset on esitelty taulukossa liitteessä 4.

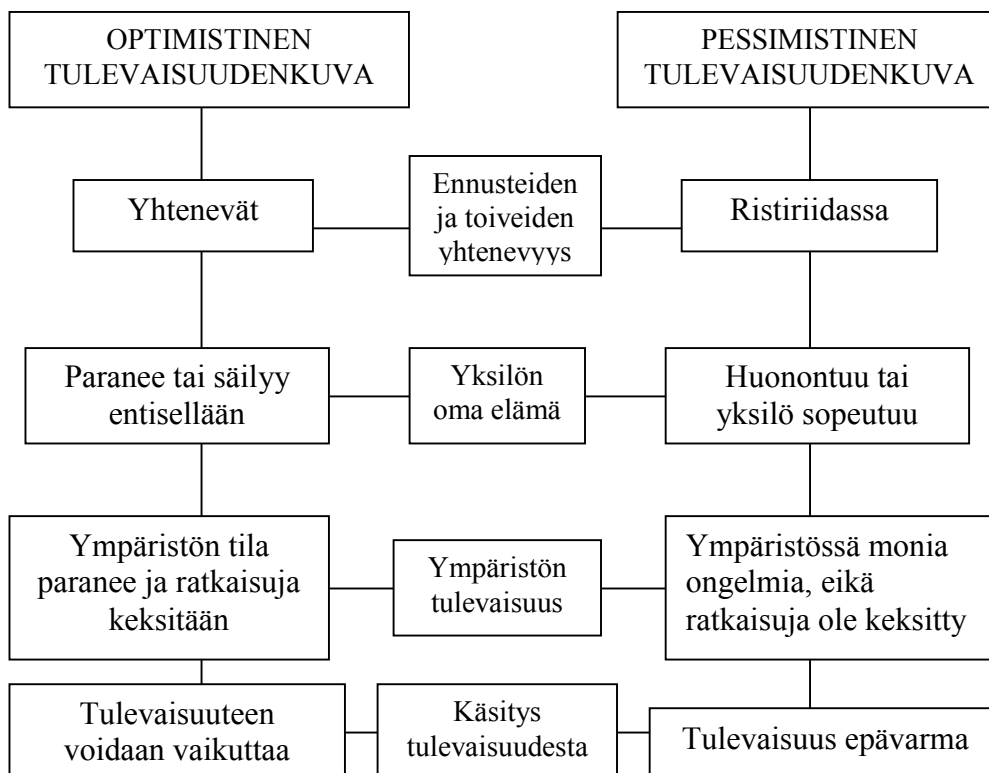
Luokittelun jälkeen valmiina oli alustavia tuloksia, joiden perusteella pystyin vastaamaan tulevaisuudenkuvien sisältöjä koskeviin kysymyksiin. Tämän lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli myös tulkita tulevaisuudenkuvia suhteessa yhteiskuntaan. Lopullisessa tulkinnassa tulevaisuudenkuvia tuli tarkastella kokonaisina kertomuksina, ei yksittäisinä ilmauksina tapahtumista ja toiveista. Tässä kohtaa analyysia käytin narratiivista analyysia soveltaen siltä osin, kuin se tässä tutkimuksessa oli tarpeen. Analyysissa käytin aiemmin sisällönanalyysissa muodostamiani luokituksia.

Narratiivinen analyysi alkoi tekstien uudelleen lukemisella. Lukiessani tekstejä merkitsin niihin marginaaliin ne alaluokat, jotka kussakin tekstissä ilmenivät. Näin ikään kuin tiivistin tekstien informaatiota kadottamatta kuitenkin alkuperäistä tekstiä. Samalla tein näkyväksi luokkien välisiä suhteita, jolloin alkoi myös muodostua alustavia tarinarunkoja narratiiveille. Kun luokitellut ilmaukset sidottiin näin alkuperäiseen tekstiinsä, oli niiden taustalla olevia ajatuksia helpompi jäljittää ja sitä kautta ymmärtää nuoren tapaa ajatella tulevaisuuttaan.

Tutkimalla nuorten kirjoitelmia ja niistä muodostettuja luokkia yhä uudelleen alkoi niistä hahmottua selkeästi erilaisia ajattelusuuntauksia, jotka vaikuttivat kukin omalla tavallaan nuoren muodostaman tulevaisuudenkuvan sisältöön ja sävyyn. Koska suuntauksat näyttivät olevan tulevaisuudenkuvien muotoutumisen perimmäisenä ohjaajana, niistä tuli uusien narratiivien lähtökohtia. Nämä kuusi tapaa ajatella tulevaisuutta eivät syntyneet kokonaisten kirjoitelmien jaottelun tuloksena, vaan narratiiviselle analyysille tyypillisesti ne muodostuivat tutkijan ajattelun ja tulkinnan perusteella yhdistelemällä aineiston osia toisiinsa. Samalla tavalla muodostuivat lopulta uudet narratiivit, joista jokaisen taustalla on tietty ajattelusuuntaus ja sisältönä tämän suuntauksen vaikutuksesta kirjoitelmissa esiintyneet visiot tulevaisuuden tapahtumista. Tutkijan työn perusteella muodostuneet narratiivit läpäisevät täten mahdollisimman hyvin koko aineiston, jolloin niissä kuuluu jokaisen tutkitun nuoren ääni. Narratiivit eivät siis ole suoraan yksittäisten nuorten ajattelua kuvaavia tarinoita, vaan niillä pyritään korostamaan nuorten erilaisia tapoja suhtautua ja suuntautua tulevaisuuteensa.

Narratiivisen analyysin tuloksena syntyi 9 tarinaa nuoren tulevaisuudesta. Tässä kohtaa tulee kuitenkin korostaa, ettei tarinoiden muodostaminen perustunut pelkästään luokiteltuihin ajattelutapoihin ja visioiden sisältöihin, vaan tulkinnassa ja uudelleentarinoinnissa tulevaisuudenkuvien sävyillä oli tärkeä merkitys. Nuorten kirjoitelmista oli havaittavissa sekä optimismia että pessimismia tulevaisuutta kohtaan, ja erityisen mielenkiintoista oli se, missä yhteyksissä eri suhtautumistavat korostuivat. Tämä seikka tulee esille muodostamissani

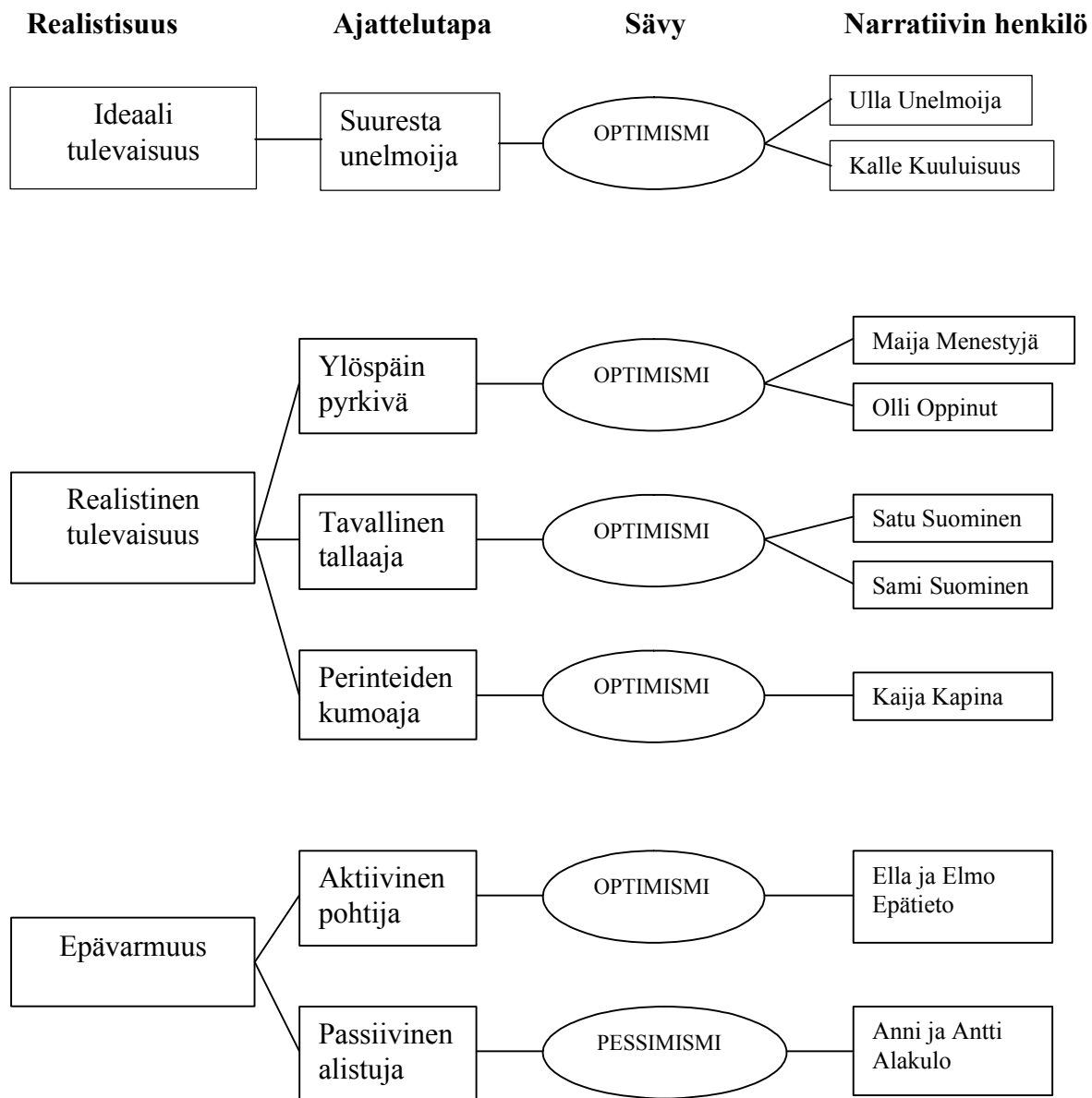
narratiiveissa. Sävyjä ja suhtautumistapoja analysoidessani käytin apuna sekä Mikkosen (2000, 116) tutkimuksessaan tekemää tulevaisuudenkuvien jakoa optimistisiin ja pessimistisiin, että Blinnikan (1977, 33) esittämää määritelmää optimismille ja pessimismille. Mikkosen ja Blinnikan määritelmien pohjalta muodostin yleiset määrittelyperusteet tulevaisuudenkuvien sävyjen analysoinnille. Nämä on esitetty kuviossa 3. Samoja perusteita on käytetty apuna myös luokittelussa kohdassa Suhtautuminen tulevaisuuteen, jossa lisäksi on käytetty myös termiä neutraali kuvaamaan sellaista suhtautumistapaa, jossa ei oteta kantaa tulevaisuuden sävyyn.

KUVIO 3. Optimistisen ja pessimistisen tulevaisuudenkuvan sisältö Mikkosta (2000, 116) ja Blinnikkaa (1977, 33) mukailten.

Optimismi-pessimismi-jaottelun lisäksi analyysissä ja erityisesti tulosten tulkinnassa olen käyttänyt käsitteitä realistinen ja ideaali tulevaisuudenkuva. Muodostaessani narratiiveja en voinut olla ottamatta kantaa siihen, miten realistisia tai ideaaleja narratiivien tulisi olla, jotta ne kuvaisivat aineistoa kattavasti. Tässä analyysissä omat käsitykseni todellisuudesta vaikuttivat eniten siihen, mitä pidin realistisena ja mitä en. Pyrin kuitenkin mahdollisimman puolueettomaan realistisuuden arviointiin, jotta omat käsitykseni eivät ohjaisi liian suppeaan tarkastelutapaan. Realistisuus

tarkoittaa tässä yleisemmin tulevaisuudenkuvien suhdetta todellisuuteen, jotta se käsittää myös epävarman suhtautumisen todellisuuden muodostumiseen. Narratiivisen analyysin luokitteluvaiheet ja lopputuloksena syntyneiden uusien narratiivien sijoittuminen suhteessa tulkintoihin on esitetty kuviossa 4.

KUVIO 4. Luokitteluvaiheet ja muodostetut luokat narratiivisessa analyysissä sekä uudet narratiivit tulkinnan lopputuloksena.

9 NUORTEN TULEVAISUUDENKUVIEN SISÄLLÖT

Nuorten tulevaisuudenkuvista kertovat kirjoitelmat vaihtelivat laajuudessaan huomattavasti hyvin lyhyistä ja ytimekkäistä ammatinvalintakuvauksista syvällisempiin pohdintoihin oman elämän etenemisestä ja elämänvaiheiden merkityksestä. Siitä huolimatta kirjoitelmien sisällöissä ilmenee keskenään useita samankaltaisuuksia ja ne noudattelevat hyvin pitkälle samaa kaavaa. Nuoret kertovat runsaasti tulevista opinnoistaan, työelämästään ja perheen perustamisesta, mikä oli odotettavissakin, sillä nämä asiat kuuluvat kiinteästi nuorten lähitulevaisuuteen. Lisäksi nuoret pohtivat ihmissuhteisiin, vapaa-aikaan, lemmikkieläimiin ja asumiseen liittyviä asioita hyvin erilaisin painotuksin. Myös maailmaan ja ympäristöön liittyviä pohdintoja on jonkun verran, mutta ne ovat varsin pinnallisia yksittäisiä mainintoja. Kaiken kaikkiaan pääpaino kirjoitelmissa on nuoren omassa elämänsä kulussa, mikä oli tarkoituksellista, sillä tehtävänä oli kirjoittaa omasta tulevaisuudesta. Jonkin verran kirjoitelmissa käsiteltyihin teemoihin ovat siis vaikuttaneet ohjeessa olleet apukysymykset, mutta mielenkiintoisempaa kuin käsitellyt asiat on se, mitä näistä asioista on kerrottu ja miten ne ovat yhteydessä nuoren muuhun elämään.

Kirjoitelmien sisällöt on luokiteltu sisällönanalyysillä ja ne esitellään luokittelurungon mukaisesti. Luokittelurunko ei etene sisältöjen yleisyyden mukaisesti, vaan noudattelee nuorten kirjoitelmissa toistuvaa etenemisjärjestystä. Tämä auttaa lukijaa muodostamaan kokonaiskäsitystä kirjoitelmista tarinoina, jotka alkavat tästä hetkestä ja etenevät opintojen kautta työelämään ja perheeseen.

Tässä luvussa keskitytään tarkastelemaan näitä luokituksia tarkemmin. Luvun lopussa olevassa yhteenvedossa tuloksia peilataan sekä aiempiin tutkimuksiin että tämän tutkimuksen taustalla olevaan näkemykseen muuttuvasta maailmasta. Tulokset perustuvat laadulliseen analyysiin, sillä tarkoituksena on painottaa nuorten tulevaisuudenkuvien sisältöjä käsitysten, merkitysten ja arvostusten näkökulmasta. Määrällistä analyysia on kuitenkin käytetty havainnollistamaan kirjoitelmissa käsiteltyjen sisältöjen yleisyyttä, mikä tukee pohdintoja siitä, mitkä asiat ovat nuorille merkityksellisiä tulevaisuudessa yleensä. Sisältöjä koskevien mainintojen määrät ilmenevät taulukosta liitteessä 4. Siinä näkyvät myös sukupuolten väliset erot, joskin tulee

huomata, että tyttöjä on aineistossa 128 ja poikia 80. Suoria johtopäätöksiä ei siten voi vetää pelkistä määristä.

Jotta tutkimuksessa mukana olleiden nuorten ääni tulee kuuluviin tekemieni tulkintojen tueksi, lainauksia kirjoitelmista on käytetty runsaasti tarkoituksenmukaisissa yhteyksissä. Nuoret on koodattu koulun ja sukupuolen mukaan, ja lisäksi heidät on numeroitu juoksevin numeroin, jotka alkavat jokaisen koulun kohdalla aina 1:stä. Esimerkiksi merkintä Ft30 tarkoittaa koulun F oppilasta, joka on tyttö numerolla 30. Poikaa ilmaisee p-kirjain koulun kirjaimen perässä.

9.1 Minne opiskelemaan?

”Peruskoulun jälkeen lähdän opiskelemaan koneistajaksi Lahteen.” (Ap15)

”Yläasteen jälkeen menen lukioon, mutten ole vielä päättänyt minne.” (Ft1)

Tutkimuksen nuoret olivat kirjoitushetkellä 8. luokan loppupuoliskolla, jolloin heillä oli vielä reilu vuosi aikaa päättää, mihin jatkavat opiskelemaan peruskoulun jälkeen. Vuosi kuluu kuitenkin nopeasti, joten tämän ikäinen nuori alkaa jo varsin vakavasti pohtia seuraavaa etappia elämässään. Tulevan ammatin ohella opiskeluun liittyviä asioita on pohdittu kirjoitelmissa runsaimmin ja syvällisimmin, mikä kertoo asian tärkeydestä ja ajankohtaisuudesta nuoren elämässä.

Keskimäärin kolme neljästä nuoresta kertoo opiskelustaan jotakin ja suurin osa tietää jo, mihin aikoo suunnata peruskoulun jälkeen. Tämä on tulevaisuuteen suuntautumisen näkökulmasta miellyttävä tulos, sillä se kertoo paljon nuorten valmiudesta kohdata lähitulevaisuus, jossa tehdään elämän kannalta merkittäviä valintoja. Opiskelun tärkeys nuoren tulevaisuudensuunnitelmissa ilmenee myös siinä, ettei muihin lähivuosiin kuuluviin tapahtumiin, kuten rippikouluun ja armeijaan, keskitytä kirjoitelmissa juuri lainkaan. Armeijankin mainitsee vain 9 poikaa. Kolmen tytön aikomus armeijaan taas korostuu, sillä armeija ei ole nuoren naisen elämässä tyypillinen tapahtuma, niin kuin se on pojille.

Ammattikoulun ja lukion välille syntyy selkeä kahtiajako, ja vaikka nykyään lukiokoulutuksen epäillään menettävän vetovoimaansa, on se silti suurimmalla osalla tulevaisuudensuunnitelmissa. Pojilla jako on huomattavasti tasaisempi kuin tyttöillä, sillä pojista lähes yhtä moni valitsee lukion kuin ammattikoulun, mutta tytöistä lukion valitsee jopa kaksinkertainen määrä ammattikouluun suuntaaviin verrattuna. Tilanne näyttää pysyneen samanlaisena jo parin vuosikymmenen ajan, mitä tukevat Malmbergin (1994) kvantitatiivisen tutkimuksen samansuuntaiset tulokset 1990-luvun alussa. Nuoret näyttävät miettineen tarkkaan suunnitelmiaan, ja kirjoitelmista on tulkittavissa tietyt toistuvat syyt, jotka vaikuttavat valintojen

taustalla. Nämä syyt perustuvat siihen, mihin ammattiin nuori on pyrkimässä ja mitä koulutus hänelle merkitsee.

Lukio

Lukioon aikovista hieman yli kolmasosa haluaa jatkaa opintojaan yliopistoon tai heidän tavoitteenaan on jokin korkeakoulutusta vaativa ala, joten lukio on siten hyvin perusteltu valinta. Näiden nuorten kirjoitelmista on havaittavissa tieto siitä, mitä he elämältään haluavat ja miten he pääsevät tavoitteeseensa. Suunnitelmissa korostuu nuoren motivaatio toteuttaa ammattihaaveensa ja tehdä töitä sen eteen opiskelemalla hyvin. Lukion valinneista pojista lähes kaikki kuuluvat tähän ryhmään, mikä ilmentää hyvin poikien syytä valita lukio: Pojat menevät lukioon erityisesti opiskelemaan, jotta he voivat jatkaa siitä eteenpäin korkeakouluun.

”Ainut varsinainen tavoite tällä hetkellä on lääkäriammatti. Tähtään siihen, ja se on vaikuttanut minun koulunkäyntiini ja valinnaisaine valintoihini. Aion mennä peruskoulun jälkeen lukioon. En vielä tiedä, mihin sen jälkeen pitää mennä jos lääkäriksi aikoo, mutta en anna sen häiritä. On siihen vielä sen verran aikaa. Opiskelen huolella, jotta unelma toteutuu.” (Bp2)

” Aion mennä yläasteen jälkeen lukioon lahteen. Lahden lukion jälkeen menen tai ainakin yritän päästä Helsingin, Turun, Tampereen tai Oulun lääketieteelliseen yliopistoon. En tiedä vielä mille alalle erikoistuisin, mutta lääkärin työ on aina ollut unelmani. Tulevaisuudessa olen toivottavasti sivistynyt ja hyvin oppinut.” (Ft26)

”Lukiosta koitan päästä yliopistoo tai lääkäriksi tai jotai. Lääkiksen vois käydä stadissa. Perusjuttujen jälkeen on edessä vielä 4-6 vuotta erikoistumista neurokirurgiks. Opiskelua on jäljellä vielä noin 16 vuotta, mutta ei se haittaa. Onhan se pitkä aika mut en välitä, koska haluan olla neurokirurgi, ja palkkaki on hyvä.” (Ct7)

Lopuille lukion valinneille nuorille lukio on ikään kuin itsestään selvyys, eikä sen valintaa perustella tietyillä jatko-opintopaikoilla tai alavalinnoilla. Näistä nuorista suurin osa on tyttöjä, sillä pojista vain seitsemän lukion valinnutta on sellaisia, joille lukio on ammattikouluun verrattuna selkeämpi vaihtoehto ilman sen tarkempia perusteita. Vaikka jatko-opinnoista ei kerrota tarkasti, tulee kirjoitelmista kuitenkin selvästi ilmi nuorten tarkoitus jatkaa opintojaan vielä lukion jälkeenkin. Lukion arvostus näkyikin juuri tässä: vaikka nuori ei aikoisi kouluttautua alalle, jossa tarvitaan korkeakoulututkintoa, hän haluaa silti mennä lukioon ja lukea itsensä ylioppilaaksi. Moni nuori aikoo esimerkiksi käydä lukion ja mennä sen jälkeen vielä ammattikouluun opiskelemaan, vaikka käytännössä nämä koulut ovat koulutusasteeltaan lähes rinnakkaiset. Lukiokoulutuksella

näyttäisi siis olevan arvo koulutuksena sinänsä, mutta se nähdään myös keinona saada hyvä työ ja menestystä elämässä.

”Ysin jälkeen haen lukioon. Jos pääsen lukioon suoritan sen kunnialla ja mahdollisimman hyvillä arvosanoilla. Lukion käytyä lähdän Rovaniemelle ammattikouluun (jos äiti suostuu), koska isäni asuu siellä ja Nastola eikä lähistö enään kiinnosta. – – Ei mulla nyt mitään ihmeempää suunnitelmia oo, koska ne muuttuu omalla osallani niin usein, mutta lukioon ainakin meen. Se on varma.” (Ct14)

”Joskus olen ajatellut lääkärin uraa, mutta sitten alan miettimään, että pitää opiskella paljon eikä se niin kovin mukavaa olisi varmaankaan, mutta palkka olisi hyvä. Seuraavien vuosien aikana luulen, että keskityn opiskelemiseen. Yritän yläasteen jälkeen päästä lukioon, jotta voisin saada sen työn jonka kenties silloin halua.” (Ft19)

Lukioon aiotaan useimmin myös silloin, kun tulevasta ammatista ei ole mitään tietoa. Vuosi on monelle nuorelle hyvin lyhyt aika päättää, mitä alaa lähtisi opiskelemaan, joten ammattikoulu ei ole hyvä vaihtoehto. Nämä nuoret eivät kuitenkaan ole valmiita hyppäämään pois opintopolulta, vaan he hyödyntävät lukio-opintoihin kuluvat kolme vuotta miettien, mitä tulevaisuudeltaan haluavat.

”Kiinnostaa mm. patologiintyöt, tai sitten lääkäri tai eläinlääkäri, mutta en ole parhaimmillani kemiassa ja fysiikassa. Liikunta on oikeastaan vahvin kouluaineeni. Keskiarvoni on koulussa kiitettävä, ja aion mennä peruskoulun jälkeen samaan lukioon siskoni kanssa. Siellä saan lisää miettimisaikaa, ja vanhempanikin toivovat minun menevän lukioon.” (Et36)

”En oikein tiedä mitä tekisin koulun jälkeen. Kai lukio on se, mihin yläasteen jälkeen haluan. Lukion jälkeen en oikein tiedä, mitä tekisin. Lukiossa saa vähän lisää aikaa päättää, mihin pyrin. Olen hyvä koulussa ja jos lukio menee yhtä hyvin, minulla on varmaan hyvät mahdollisuudet päästä yliopistoon tms.” (Et46)

”Unelma-ammattista ei ole minkäänlaista mielikuvaa (yksi syy, miksi valitsen lukion enkä amista).” (Bt3)

”Peruskoulun jälkeen haluaisin mennä lukioon ja käydä sen kolmessa vuodessa. Lukion jälkeen pitäisin ehkä välivuoden kotona asuen ja töitä tehden. Jos ala on jo selvillä, voisin lähteä saman tien opiskelemaan. Lukioon ajattelin mennä juuri siksi, että saa enemmän aikaa ajatella.” (At33)

Lukion valitsevien joukossa on myös sellaisia nuoria, jotka eivät kerro aikovansa jatkaa opiskelua lukion jälkeen. Lukio ei kuitenkaan anna ammattitutkintoa, joten pelkkä ylioppilastodistus ei riitä työmarkkinoilla. Tulkitsen nämä ilmaukset kuitenkin pikemminkin tietämättömyydeksi tai kirjoitelma-aineiston heikkoudeksi kuin jatko-opintojen sivuuttamiseksi, sillä näillä nuorilla on

kuitenkin aikomus kouluttautua johonkin tiettyyn ammattiin. Ennemmin tai myöhemmin he siis joutuvat miettimään opiskelua lukion jälkeen.

”Olen käynyt lukion saavuttaakseni kuvailemani tulevaisuuden” (Fp18)

Ammattikoulu

Ero lukion ja ammattikoulun valitsemisen välillä on siinä, että ammattikouluun hakeudutaan töiden perässä, kun taas lukio valitaan joko epävarmuudessa itsestään selvyytensä tai korkean koulutuksen takia. Ammattikoulu tarjoaa nopean reitin suoraan työelämään, mikäli ala on nuorella selvillä. Ammatillisesti suuntautuneet nuoret eivät tavoittele erityisen menestyvää ja korkea-arvoista ammattia, joten heille ammattikoulu on lukiota järkevämpi vaihtoehto. Yli kaksi kolmasosaa ammattikouluun aikovista nuorista tietää jo, mihin ammattiin he haluavat kouluttautua, joten heille ammattiin tähtäävä koulutus on looginen vaihe peruskoulun jälkeen. Näistä nuorista suurempi osa aikoo heti ammattikoulusta valmistuttuaan lähteä työelämään, eli he eivät aio jatkaa opiskelua ammattitutkinnon jälkeen. Kuten Malmberginkin (1994) tulokset osoittavat, ammatillisesti kouluttautuvat nuoret näkevät itsensä työelämässä aiemmin kuin lukiokoulutukseen hakeutuneet nuoret. Ammattikouluun aikovilla nuorilla näyttää olevan halu päästä nopeasti töihin ja sitä kautta aloittamaan oma itsenäinen arki.

”Menenkö amikseen vai lukioon? Mitä teen ammatiltani? Sen olen päättänyt, että lukion jätän väliin ja haluan mahdollisimman nopeasti työelämään. Kouluttaudun ammattiin, mitä olen paljon pohtinut, mutta oikeaa en ole vielä tajunnut. Opiskelupaikka on luultavasti Lahden Salpaus, mutta haluan silti asua kotona Orimattilassa.” (Ft3)

”Kun pääsen peruskoulusta menen ammattikouluun. Opiskelen ehkä kampaajaksi tai sellaiseksi joka on ihmisten kanssa, esim. hotellivirkailija.” (Et16)

”No kun pääsen peruskoulusta pois niin menen ammattikouluun LVIalalle.” (Ep19)

”Peruskoulun jälkeen lähden ammattikouluun opiskelemaan autoasentajaksi.” (Ap36)

Loput ammattinsa suhteen varmoja olevat nuoret aikovat jatkaa opintojaan vielä ammattikoulun jälkeenkin, joten myös ammatillisesti suuntautuvilla nuorilla ilmenee halua hankkia korkeampi koulutus päästäkseen haluamalleen alalle. Näille nuorille ammattikoulu on yksi tärkeä etappi matkalla unelma-ammattiin, ja he ovat tietoisia siitä, mitä kautta tähän ammattiin kannattaa kouluttautua. Opiskelu nähdään merkittävänä osana elämää, sillä sen avulla voidaan päästä

tavoitteisiin ja saada hyvä elämä. Ammattikoulutus ei siis suinkaan houkuttele vain niitä, jotka haluavat työn helposti ja nopeasti.

”Ensiksi menen varmaan ammattikouluun, koska lukiosta ei nykyään kauheasti ole hyötyä. Sitten armeijan ja sinne vähäksiaikaa töihin ja sen jälkeen vielä jonnekin, että saa poliisikoulutukseen tarvittavat jutut. – – Jotta voin saavuttaa nämä täytyisi jaksaa opiskella vaikka välillä kyrpii.” (Cp15)

”Olen 5 vuoden päästä vartija-/poliisikoulussa. Olen käynyt sitä jo 2 vuotta ja vielä 1 vuosi on jäljellä. Olen käynyt ennen vartija-/poliisikoulua sosiaalialan koulutuksen, koska en päässyt vartija-/poliisikouluun ennen kuin olin 18 vuotta. Ja koulun käynti on yksi asioista joka myös kuuluu elämääni. Odotan sitä, että valmistun koulusta ja saan ammatin. Ensin käyn sosiaalialan koulun ja sen jälkeen haen vartija-/poliisikouluun. Olen käynyt koulut hyvin ja ollut ahkera, joten saavutan nämä haaveet. Pelkään varmaan sitä, että en pääsisi mihinkään kouluun ysin jälkeen.” (At31)

”Peruskouluni aikana nostan keskiarvoni 8, mahdollisesti ylikin, nyt se on 7,8. – – Ysin lopussa haen Lahteen Vipusenkadulle ja diakonialaitokseen lähihoitajapuolelle opiskelemaan. Lukioa en edes harkitse, sinne en mene/hae. Kun olen opiskellut 3 vuotta lähihoitajaksi, erikoistun vanhustenhoitajaksi.” (Ct16)

Myös ammattikouluun aikoo sellaisia nuoria, jotka eivät vielä ole varmoja tulevasta ammatistaan. He luottavat siihen, että vuoden aikana ilmaantuu jokin kiinnostava ala, jota he sitten lähtevät opiskelemaan. Lukio ei ole heille edes vaihtoehto, mikä heijastelee edelleen voimassa olevia käsityksiä siitä, että ”lukio on vain lukutoukille” (Bt4). Tärkeää on kuitenkin huomata, etteivät nämä nuoret epä tietoisuudestaan huolimatta aio jäädä ajelehtimaan, vaan heillä on selkeä suuntaus ammattiopintoihin ja lopulta työelämään.

”Olen päätynyt usein siihen, että tahtoisin saada ammatin. No se nyt on aika selvää, mutta tarkoittaen varmaankin, etten tahdo lukioon oppimaan niitä mitä siellä nyt opiskellaan. Ammattikoulu näkyy vahvasti minun tulevaisuudessa eli noin kahden vuoden kuluttua. – – Tällä hetkellä suurin tavoitteeni on peruskoulun läpäiseminen hyvin arvosanoin. Hyviä arvosanoja tahdon taaskin hyvän ammattikoululinjan saamiseen. Hyvillä arvosanoilla pystyy vaikuttamaan tulevaisuuden opiskeluun, olen kuullut. Ja niin se luultavasti onkin.” (Et12)

”Opiskelen vielä 9 luokan täällä, mutta sitten lähdän Lahteen opiskelemaan. En tiedä vielä mitä alaa, mutta sen tiedän, että en mene missään tapauksessa lukioon, sillä a) mulla ei oo päätä siihen b) en jaksais ainaista pönttäämistä, joten c) lukio ei oo mun juttu. Oon ajatellu enemmän ammattikoulua – – Toinen ala ois joku Parturi-Kampaaja, tai kosmetologilinja. – – Kuitenkin, opiskelen Lahdessa sen 3 vuotta ja kun valmistun, olen 19 vuotta ja muutan jonnekin kaupunkiin, varmaan ensin Lahteen. Tekisin tietysti alaa, johon opiskelen 16-19 vuotiaana, mutta luulen, että kouluttaudun vielä johonkin muuhunkin alaan, sen saa nähdä sitten.” (Et31)

Lisäopinnot ja kaksoistutkinto

Epävarmassa ja muuttuvassa yhteiskunnassa yhden alan tutkinto ei välttämättä tuota elinikäistä onnea, vaan ihmisen pitää olla valmis kouluttamaan itseään lisää ja jopa täysin uudelle alalle. Tämä valmius ei ilmene suuresta osasta nuorten tulevaisuudenkuvia, vaan nuoret näkevät itsensä työskentelemässä sillä alalla, johon nuorena kouluttauvat. Tutkijana olen kuitenkin positiivisesti yllättynyt, että joukossa on myös toisinajattelijoita. Kaksi tyttöä kertoo aikovansa vielä aikuisena kouluttautua johonkin muuhunkin ammattiin kuin mihin he nuorina valmistuvat (Et31, Ct27). Lisäksi kolme tyttöä (Ct17, Dt10, Et1) ja kaksi poikaa (Ap17, Ep23) aikoo suunnata peruskoulusta ammattikouluun suorittamaan kaksoistutkinnon, ja kaksi tyttöä pitää kaksoistutkintoa mahdollisena vaihtoehtona. Tällöin heillä on ammatin lisäksi myös yleissivistävä koulutus, joka takaa mahdollisuuden jatkaa halutessaan yliopistoon.

”Ensiksi oli aika ilmiselvää, että yksi päämääräni olisi lukio. Epäilen kyllä suuresti motivaatiotani, joten lukion taidan jättää väliin. Tällä hetkellä päämääränä on kaksoistutkinto jossain ammattikoulussa. Tuntuu helpommalta kuin lukio, saisi ammatin ja voisi hakea yliopistoon. Aloja ammattikoulussa en tiedä paljon, mutta eiköhän niitä tässä vuoden aikana tule selville.” (Ap17)

Vaikka näitä ajan tasalla olevia nuoria ei ole kuin kourallinen, ovat he kuitenkin osoitus siitä, että edes jotkut nuorista ovat valmiita kohtaamaan muutoksia ja epävarmuutta työelämässä.

9.2 Ammatinvalinnan välttämättömyys ja vaikeus

Nuorten tulevaisuudenkuvissa ammatinvalinnalla ja työnteolla on merkittävä rooli, ja ammatti ohjaa pitkälti muun elämän suunnittelua, kuten opiskelua ja perheen perustamista. Nuoret suuntautuvat vahvasti työelämään, mistä kertoo se, että tytöistä kaikki ja pojistakin neljää lukuun ottamatta kaikki pohtivat jollakin tasolla tulevaa työtänsä. Kuten opiskelunkin kohdalla, myös työtä koskevat pohdinnat vaihtelevat laajuuksiltaan. Toiset kertovat tarkasti tulevasta ammattiurastaan, kun taas joidenkin kerronnasta ei ilmene ammattia, vaan he pohtivat työtä ja työn tekoa yleisemmällä tasolla. Huomionarvoista on kuitenkin juuri se, että lähes kaikki nuoret käsittelevät tulevaa työelämää jotenkin. Tämä kuvastaa hyvin kulttuuriamme, jossa työtä arvostetaan ja jossa ihminen määrittellään usein työnsä kautta. Toisaalta työllä on myös taloudellisesti vahva merkitys, mikä korostuu nuorten tulevaisuudenkuvissa.

Nuorten ammattitöiveet myötäilevät nykyisiä ammatteja ja niistä erottuu selkeä jako nais- ja miesvaltaisiin aloihin. Ammattikirjo työillä ulottuu aina vanhustenhoitajista psykologeiksi ja

hevostenhoitajista valokuvaajiksi, ja pojilla poliiseista lääkäreiksi ja kokeista muusikoiksi. Vaikka pääosin ammatit jakautuvat sukupuolille tyypillisiin ammatteihin, on joukossa myös muutamia nuoria, jotka hakeutuvat vastakkaisen sukupuolen valtaamalle alalle. Erityisen mielenkiintoinen huomio on se, että ammattitoiveet ovat lähes täysin samoja kuin mitä olivat aiemman tutkimukseni 6.-luokkalaisten toiveet kaksi vuotta sitten. Ammatit vaihtelevat suuresti palkkaus- ja menestystasojen sekä koulutuspuolelta, mutta kaikissa toiveissa ilmenee kuitenkin halu ja mielenkiinto tehdä juuri tiettyä työtä, jolloin ammatin tasolla ei näytä olevan valinnassa suurta merkitystä.

Menestys ja median luoma ihannekuva ohjaavat kuitenkin erityisesti niiden nuorten ammatinvalintaa, jotka eivät vielä tiedä yhtään, mitä haluavat isona tehdä. Suurin osa näistä nuorista on tyttöjä, joilla ammattivaihtoehtoja saattaa olla tusina. Vaihtoehtoisissa on mukana niin sanottuja tavallisia ammatteja, kuten opettaja ja lääkäri, mutta niiden rinnalla korostuvat julkisemmat ammatit, kuten näyttelijä, sekä mediassa paljon esillä olleet ammatit, kuten sisustus- ja muotisuunnittelija. Tiettyjen harvinaisempien ammattien toistuminen kirjoitelmissa on siis osoitus median vaikutuksesta nuorten tulevaisuuden suunnitteluun ja toiveisiin. Kasvattajilla ja ohjaajilla on siten tärkeä tehtävä ohjata nuorta löytämään omat vahvuutensa ja mahdollisuksiensa rajat.

”En ole vielä varma minkä ammatin itselleni haluaisin tai mitään. Itse asiassa, voi olla, että haluan jäädä kotiäidiksi. Haluaisin joko kirurgiksi, opettajaksi, näyttelijäksi, laulajaksi, malliksi, matkaoppaaksi, ammattiurheilijaksi, lastenhoitajaksi jne. jne. eli ei siis mitään hajua!” (Ft37)

”– Minulla on myös muita ammatti vaihtoehtoja. Matkailualan sijaan haluaisin kulttuurialalle, opiskelemaan näyttelijäksi tai sisustus- ja käsityöalalle. – Minusta olisi tosi kivaa, jos pääsisin vaatesuunnittelijaksi. Tykkään suunnitella vaatteita ja ommella. Haluaisin suureksi vaate- ja asuste suunnittelijaksi, mutta niin tuskin tulee tapahtumaan... Sisustussuunnittelija on myös yksi unelma ammattini.” (At11)

Kuten kirjoitelmista ilmenee, ammatinvalinta alkaa olla 8.-luokkalaisella nuorella jo melko ajankohtainen tehtävä, sillä vuoden kuluttua hänen tulisi päättää, mihin koulutukseen hän hakeutuu. Ammatinvalinta ohjaa siis ennen kaikkea peruskoulun jälkeistä elämää. Tästä syystä ammattiin liittyviä suunnitelmia tulee tarkastella pintaa syvemältä, jolloin pelkkä kirjoitelmissa esiintyvien ammattien luettelu ei riitä. Tarkastelussa erityishuomio kohdistuu ensinnäkin siihen, miten selkeät tavoitteet nuorella on ammatinsa suhteen ja toiseksi siihen, miten ne nuoret, joilla ammatinvalinta on vielä kesken, suunnittelevat työelämäänsä, eli mitkä tekijät työssä ohjaavat heidän tulevia valintojaan. Tulosten esittelyssä edetään luokittelurungon (ks. liite) mukaisesti.

9.2.1 Ammatillisesti selkeä tulevaisuus

”Haluan lukea eläinlääkäriksi, ja erikoistun pieneläimiin.” (At16)

Ammatinvalinnan tehneistä nuorista akateemiselle uralle aikoo 14 tyttöä ja 17 poikaa. Heidän tulevaisuudensuunnitelmissaan korostuu halu päästä tietylle alalle, eikä mikään näytä olevan heidän esteenään. Opintopolku kulkee lukion ja yliopiston kautta mahdollisiin erikoistumisopintoihin, joten lähivuosien suunnitelma on tehty jo hyvinkin tarkkaan tavoitteen toteutumiseksi. Suurin edustus on lääkärin ammatissa, mikä pitää sisällään sen moninaiset erikoistumisvaihtoehdot, joita nuoret ovat pohtineet verrattain laajasti. Vaikka akateemiset urat ovat varmasti jo pelkän palkkauksensa ja arvostuksensa takia suosittuja, ilmenee niiden tavoittelussa myös oma kiinnostus kyseisille aloille. Vain harva haluaa akateemiselle uralle hyvän palkan takia. Useimmalla taustalla on vahva innostus alaa kohtaan ja töitä jaksetaan tehdä tutkinnon eteen. Akateemisilla aloilla jakoa nais- tai miesvaltaisiin aloihin ei erityisemmin esiinny, mutta jo pelkästään poikien yliedustus tässä joukossa todentaa nykyistä tilannetta, jossa miehet kouluttautuvat yleensä naisia korkeammalle.

”Ainut varsinainen tavoite tällä hetkellä on lääkäriammatti. – – Panostan työhöni paljon, sillä minulla itselläni on vauvana ollut todella vakava sairaus, ja haluan auttaa muita selviämään samantapaisistakin ongelmista.” (Bp2)

”Yliopiston rikos- ja lakioikeustutkinnon jälkeen haen lakimieheksi ja/tai asianajajaksi. Alalle pääsy vaatii paljon töitä, mutta minä en haasteita pelkää.” (Dp15)

”30-vuotiaana opiskelen tai olen jo valmistunut lääkäriksi, riippuu siitä miten erikoistun.” (Dt20)

”Tulevaisuudessa olen amiksen läpikäynyt puuseppä tai kokki.” (Dp17)

Suurin osa tulevaisuuden ammattinsa suhteen varmoista nuorista hakeutuu ammattikoulupohjaiselle alalle. Tässä ryhmässä tyttöjä on 22 ja poikia 30. Tytöillä korostuvat sosiaali-, kauneus- ja ravintola-alat, kun taas pojat haluavat yleisimmin turvallisuus-, rakennus-, sähkö- ja autoalalle, joten jako sukupuolille tyypillisiin aloihin on melko ilmeinen. Ammatinvalintojen taustalla vaikuttavat joko omien vanhempien tai sukulaisten ammatit, omat mielenkiinnonkohteet tai yksinkertaisesti työn palkka ja miellyttävyys.

”Amiksen loputtua aion hankkia hyvän työpaikan jostain ravintolasta tai kahvilasta. Aion viihtyä töissä ja olla tunnollinen työntekijä. En haluaisi että työnteko tuntuisi työltä, vaan haluaisin sen olevan hauskaa. – – Jossain vaiheessa haluaisin perustaa oman kondiittoriyrityksen.” (Et9)

”Haluan ravintola-alalle koska olen kiinnostunut ruuanlaitosta ja se on mukavaa. Toisaalta haluaisin satamaan ahtaajaksi koska luin lehdestä että heillä on melko hyvä palkka ja sekin olisi kiinnostava työ.” (Ap30)

”Joo tota mä aattelin että musta tulee sähkömies koska asun sellasessa talossa missä 2 rakennusta samassa, toinen on talo ja toinen on sähköpuoli missä tehdään niitä sähköhommia. Mä oon jo ollu siellä töissä monta kertaa ku se firma on papan firma. Tekisin normaalisti töitä joka arkipäivä ja saisin rahaa.” (Ep3)

Ammattikoulupohjaiseen ammattiin suuntautuvat nuoret hakeutuvat peruskoulusta suoraan ammattikouluun ja mahdollisiin jatkokoulutuksiin, jotta he pääsisivät haluamaansa ammattiin, eli yhteys selkeän ammatinvalinnan ja ammattikoulutuksen välillä on vahva. Valitut ammatit ovat kaikki sellaisia, joihin ei tarvita akateemista tutkintoa, joten nuoret näyttävät olevan hyvin tietoisia siitä, mikä opintopolku onärkevin vaihtoehto.

”Peruskoulun jälkeen lähdin ammattikouluun opiskelemaan autoasentajaksi ja sitten ehkä perustan oman autokorjaamon jonnekin päin Nastolaa. Korjaisin autoja ja myisin autoja –.” (Ap36)

”Haluaisin olla huippu hiihtäjä jolla ois paljon maailman mestaruuksia ja olunpia kultia ja Suomen mestaruuksia.” (Dp26)

Kun nuorelta kysytään tulevaisuuden suunnitelmista, on oletettavaakin, että osa sijoittaa itsensä suureen menestystarinaan. Tytöistä 9 ja pojista 14 kuvailee itsensä tulevaisuudessa menestyvään työhön, jossa saa kuuluisuutta ja julkisuutta. Pojilla näkyy selvä halu urheiluun ja musiikkiin liittyville aloille, kun taas tytöillä korostuvat esiintymiseen ja taiteeseen liittyvät ammatit.

”Oma päämääräni on tulla muusikoksi ja skeittariksi. Muusikkona tarkoitan että oli bändi ja sillee, mutta sen ei tarte olla niin suosittu. Skeittarina tarkoitan että olis oma lauta sponsori.” (Ep8)

”Päätin mennä juuri sinne sen takia, koska haluaisin näyttelijäksi tai muuhun siihen liittyen. Jotain kuitenkin sellaista, missä saisi edes vähän kuuluisuutta ja olla esillä. Se ei ole vain ainoa unelmani, vaan myös urheilija. Pelaa jääkiekkoa, joten voisin siinäkin alkaa ihan pelaamaan ammattilaisena ja jossain isossa liigassa.” (At35)

Median vaikutus mielikuviin on ilmeisen suora, ja nuori, joka elää tässä ja nyt rakentaen itselleen mahdollisimman hyvää tulevaisuutta, on ehdottoman altis kaikille ulkopuolisille vaikutteille. Tulevaisuus nähdään ruusuisena ja juuri sellaisena kuin sen haluaa nähdä, eikä nuori pysähdy arvioimaan toiveidensa realistisuutta. Täysin epärealistisia haaveet eivät tietenkään ole, sillä aina jollakin on mahdollisuus tulla menestyneeksi ja kuuluisaksi, ja osa nuorista pohtiikin sitä, mitä

kautta unelmat voisi saavuttaa. Tulevaisuuteen suuntautumisen näkökulmasta on kuitenkin huolestuttavaa, jos nuori näkee itsensä vain huipulla ilman vaihtoehtoisia ammatteja, sillä todellisuus saattaa olla kaikkea muuta kuin mitä nuori on halunnut.

9.2.2 Epätietoisuus ja valinnan vaikeus ammatin suhteen

Sen lisäksi, että moni nuori on selvillä tulevasta ammattiurastaan tai ainakin toiveista sen suhteen, on myös suuri joukko niitä nuoria, joilla ei ole vielä käsitystä siitä, mitä he haluaisivat oikeasti tehdä. Yhteistä suurimmalle osalle näistä nuorista on kuitenkin se, että heillä on jonkinlaisia suunnitelmia tulevaisuuden varalle, mikä on tulevaisuuskasvatuksen kannalta hyvä asia. Osa ei vielä tiedä edes, mihin suuntaan tai suuntiin lähtisi etsimään vaihtoehtoja, mutta heilläkin on jokin peruste, jonka mukaan he ammattiin suuntaavat. Seuraavassa on esitelty aineiston pohjalta nousseet neljä keskeistä teemaa, joiden mukaan työhön suunnataan, vaikka itse ammattiala ei ole vielä selvillä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole jaotella nuoria tiettyihin kategorioihin, vaan etsiä heidän suhtautumistavoistaan laajempia teemoja, sillä suuressa aineistossa tiettyjen teemojen toistuminen on osoitus niiden merkityksestä nuorten ajattelussa. Yksi nuori voi siis olla edustettuna useammassa luokassa.

Työ taloudellisen hyvinvoinnin välineenä

Suhtautuminen työhön on useimmiten ainakin jollakin tavalla sidottuna työstä saatavaan palkkaan ja toimeentuloon. Tässä ajattelutavassa työ nähdään yhtenä elämän tärkeimmistä asioista, sillä sen avulla muu elämä pystytään rakentamaan taloudellisesti varmalle pohjalle. Jotkut nuoret tavoittelevat työllä suuria omaisuuksia, jotta he pystyisivät toteuttamaan kaikki unelmansa. Tällainen ajattelu ohjaa ammatinvalintaa siten, että työn sisällöllä tai sopivuudella itselle ei oikeastaan ole merkitystä, kunhan siitä saatava palkka on tarpeeksi suuri. Hyväpalkkaisen työn eteen ollaan valmiita tekemään töitä, mutta joukossa on myös sellaisia nuoria, jotka olettavat hyvän työn tulevan ilman ponnisteluja. Toiset nuorista taas pitävät työtä ja siitä saatavaa palkkaa merkityksellisenä jo pelkästään siksi, että ilman töitä taloudellinen turvattu kasvaa niin suureksi, ettei elämä ole enää elämisen arvoista. Oli tavoitteena sitten äärettömän suuret tulot tai kohtuullinen palkka, työn lopullinen tehtävä on mahdollistaa onnellisuus ja hyvä elämä yleensä.

”Ammatteja en oikein tiedä. Ei kuitenkaan mitään koulun penkillä istumista. Jotain mistä tulee rahaa. Aion kuitenkin tehdä töitä. En halua työttömäksi.” (Ft46)

”Minulla on hyvä työpaikka ja meillä on paljon rahaa.” (Fp13)

”En tiedä, mihin ammattiin haluaisin aikuisena. – – Liikunnanopettajana olisi varmaan mukavaa, siitä useat oppilaatkin pitävät, nyt ja varmasti tulevaisuudessa. Mutta haluaisin hyvää elintasoja, pakko tunnustaa. Siksi minua mietityttää ammatinvalinnassa se, että kuinka hyväpalkkaiselle tasolle voi kouluttautua. Siksi liikunnanopettajahommatkin epäilyttää.” (Et36)

”Kun olen päässyt yliopistoon luen lääkäriksi tai harjoittelen lentoyhtiön lentäjäksi. Tai sitten haen johonkin muuhun ammattiin, josta saa hyvää palkkaa tai on muuten mukava tehdä. – – Kun minulla on työpaikka niin teen työtä kunnolla, että saan parempaa palkkaa, mutta en ole työnarkomaani.” (Ep23)

”Ilman töitä ei ole rahaa eikä pysty maksamaan laskuja, ostamaan ruokaa ja niin eteenpäin.” (Et12)

”Toivon, että saan hyväpalkkaisen työn että raha ei olisi minkään unelman rajoitteena.” (At22)

Työssä viihtyminen ja työ itsensä ilmaisun välineenä

Taloudellisen tärkeyden lisäksi työn merkitys nuorille on myös hyvin itseisarvoinen. Nuoret pohtivat tulevaa ammattiaan ja työuraansa työn miellyttävyyden ja omien taitojensa käyttämisen näkökulmasta, mikä on postmodernille ajalle hyvin tyypillistä. Ei ole aivan sama, mitä työtä tekee tai kuinka paljon siitä maksetaan, vaan tärkeintä on työssä jaksaminen ja työn sopiminen tekijälleen. Työtä ei siis tehdä pelkästään toimeentulon takia, vaan työssä pitää lisäksi viihtyä ja työnteon tulee olla hauskaa. Kärjistäen voisi sanoa, että kun hyväpalkkaista työtä hakevat nuoret pohtivat, mikä vaihtoehtoisista ammateista olisi taloudellisesti kannattavin, työn miellyttävyyttä arvostavat nuoret punnitsevat vaihtoehtoja omien kiinnostustensa ja taitojensa sekä työn sisällön pohjalta. Voisi olettaa, että näin ajattelevilla nuorilla suunnitelmiin, vaikkakin vielä jäsentymättömiin, sitoutuminen ja niihin panostaminen olisi vahvempaa, sillä tavoite lähtee omista lähtökohdista, ei ammatin ominaisuuksista käsin.

”Tulevaisuuden ammatinvalintaan en ole saanut vielä täyttä selkeyttä, mutta olen kiinnostunut liikunnallisista ammateista ja viime aikoina mielessäni onkin pyörinyt liikunnanopettajan ja -ohjaajan työ. Se ei olisi välttämättä niin hyväpalkkaista ja välillä raskastakin. Tärkeintä on kuitenkin se, että nautin työstäni ja tällaisissa ammateissa uskon sen tapahtuvan. Toinen vaihtoehtoni on lastenlääkäriin ammatti. Minua kiinnostaisi kovasti toiminta lasten kanssa.” (Bt1)

”Haluaisin olla basisti. Jos en pääsekään tulevaisuudessa basistiksi joudun luultavasti johonkin S-markettiin homehtumaan. En tahdo mitään tylsää työtä kun olen iso tai aikuinen tai sillee. Haluan jonkun työn jossa on jännitystä. Työn, jossa voi pitää hauskaa. Voisin kyllä alkaa myös sarjakuvapiirtäjäksi tai taidemaalariksi, sillä olenhan hyvä kuvaamataidossa.” (Et6)

”Haluan todella löytää sen oikean ammatin jossa pärjäisin, mutta näillä näkymin ei ole vielä mitään erityistä. Pelkään ehkä eniten sitä että teenkö oikeat valinnat ja että pärjäänkö siellä missä haluan olla.” (Ft38)

” – – haluan työn, josta nautin ja jota joka päivä teen innolla – – ”(Ft52)

Työ itsestään selvytenä

Edellisten kahden suhtautumistavan lisäksi nuorten kirjoitelmista on löydettävissä tapa nähdä työ yhtenä elämän osana sitä sen erityisemmin pohtimatta. Omat mieliammatit ohjaavat jonkin verran ajattelua, mutta ne eivät ole korostuneesti esillä kirjoitelmissa. Kaikessa yksinkertaisuudessaan tämä ajattelutapa korostaa entisestään työn merkitystä ihmisen elämässä: työ nähdään osana aikuisuutta ja muu elämä rakennetaan pitkälti työn ympärille. Työ rytmittää arkipäivää ja nuori näkee itsensä tulevaisuudessa työntekijänä, mutta työ ei ole elämässä kaikki kaikessa.

Vaikka ammatinvalinta on vielä tekemättä, nuorelle on kuitenkin tärkeää, että hänellä on töitä tulevaisuudessa. Työlle ei aseteta mitään erityisvaatimuksia palkan tai miellyttävyyden suhteen, vaan pääasia on, että töitä riittää. Nuoret toivovat saavansa vakituisen työpaikan, mikä heijastaa tietynlaista työttömyyden pelkoa nykyisessä pätkätöiden yhteiskunnassa.

”Elämä on melko säännöllistä; arkipäivisin töitä, viikonloppuisin ei töitä. Elämäni kuuluu työ, koti ja tietokone.” (Ep5)

”Olen normaali työmies. Elämäni kuuluu töissä käynti ja ralli.” (Cp2)

”Haluaisin ehdottomasti päivätyötä ja vakituisen työpaikan. Palkkakin voisi olla ihan kohtuullinen.” (Ct26)

”Perheen lisäksi, minulla on jonkinlainen työpaikka.” (Dt22)

”Toivoisin, että siitä viiden vuoden kuluttua, kun olen 25-vuotta minulla olisi työpaikka (vakituinen).” (At6)

Unelma-ammatti vai tavallinen työ?

Neljäs ja pienin luokka koostuu niistä työtä kuvaavista ajatuksista, joissa nuoren unelmana olisi olla jotakin suurta ja menestyvää, esimerkiksi rock-laulaja, ammattiuurheilija tai suosittu vaatesuunnittelija. Tämä suhtautumistapa tulevaisuuden työtä kohtaan eroaa aiemmin käsiteltyjen menestystarinoiden suhtautumisesta siten, että ajattelussa esiintyy tiettyä pessimismia omia mahdollisuuksia kohtaan, ja suureet unelmat saavat väistyä arkisempien alta. Useimmissa näistä ilmauksista unelman romuttuminen ei kuitenkaan tarkoita tulevaisuuden romuttumista, vaan nuori tiedostaa jo unelmoidessaan haaveensa toteuttamisen vaikeudet, ja kertoo vaihtoehtoista

tulevaisuudesta. Nuorella on siis kyky arvioida omia suunnitelmiaan ja muuttaa niitä tarvittaessa, ja vaihtoehtoinen, realistisempi tulevaisuus nähdäänkin usein lähes yhtä hyvänä kuin unelmatulevaisuus. Jotkut nuoret kokevat silti, että jos unelma ei toteudu, tulevaisuus ei ole yhtä hyvä kuin unelmatulevaisuus. Näissä tapauksissa nuorta tulee tukea saavuttamaan unelmiaan tai vaihtoehtoisesti rakentamaan sellaisia tulevaisuudenkuvia, jotka ovat häntä tyydyttäviä mutta realistisia.

”Unelmissani haluaisin olla jossain bändissä ja kierrellä bändin kanssa maailmaa. – – Tai sitten olisin maailmankuulu esteratsastaja. – – Mutta todennäköisesti aikuisena olen onnellisesti naimisissa ja teen työtä, josta pidän.” (Et32)

”– – olisin myös hyvin koulutettu psykologi. – – Tämä kaikki on vain toiveajattelua. Oikeasti kai menestyn keskiverroksi psykologina ja asun Helsingissä ja minulla on alkoholiongelma ja kuolen syöpään.” (Et17)

”Minä ajattelen omasta tulevaisuudestani, että minusta tulee jalkapallotähti. Mikään muu ei kelpaa. Jos minusta tulee jotain muuta, sen pitäisi olla suhteellisen mielenkiintoista, esim. juristi, sillä jokainen juttu on erilainen. Mutta minusta tulee jalkapallotähti. – – Minä todella toivon tulevani jalkapallotähdeksi, mutta se on aika optimistista. Suomessa on kourallinen jalkapalloammattilaisia. Ja minä en ole todellakaan kovin mahtava, joten realismia tuppaa unelmieni päälle.” (Ep11)

9.3 Omaan kotiin

Itsenäistyminen ja muutto omaan kotiin näkyvät vahvasti nuorten tulevaisuudenkuvissa, mikä on osa nuoren siirtymistä kohti aikuisuutta. Omien siipien kantavuutta aletaan kokeilla toisen asteen koulutuksen jälkeen, jolloin muutto vanhempien luota opiskelupaikkakunnalle on lähes välttämätöntä, sillä nuorten nykyisillä asuinalueilla ei juurikaan ole jatkokoulutusmahdollisuuksia. Ensimmäisenä omana kotina nähdään pienehkö kerrostaloasunto, sillä opiskelijalla ei ole vielä rahaa suurempaan asuntoon. Vaikka nuoret tiedostavat opiskelijan taloudellisesti heikon tilanteen, eivät he aio – paria poikaa lukuun ottamatta – jäädä asumaan vanhempiensa luokse pitkäksi aikaa, vaan haluavat mahdollisimman pian aloittaa oman elämän. Tämä tulos on positiivisesti yllättävä nykyaikana, jolloin ollaan huolestuneita nuoruuden pitenemisestä ja itsenäistymisen siirtymisestä pitkälle aikuisuuteen.

”5 vuoden päästä haluaisin asua jo omassa asunnossa siinä kaupungissa, missä opiskelen. – – Sitten muuttaisin mieheni kanssa omakotitaloon.” (Dt11)

”Jos kaikki menisi täydellisesti, elän parikymppisenä Helsingissä ja opiskelen stylistin ammattia. – – Haluaisin asua omakotitalossa esim. Espoossa tai Vantaalla – –.” (Dt12)

”Lukion jälkeen muutan omaan asuntoon, jonnekin seuraavan opiskelupaikkani lähetyville. – – Asun tavallisessa omakotitalossa, jonka itse olen sisustanut. Huoneiden seinille olen itse maalannut upeat taideteokset sisustuselementeiksi.” (Et32)

Opiskeluajan jälkeen nuoret haluavat lähes poikkeuksetta muuttaa kerrostalosta omakotitaloon, jonka he joko ostavat tai rakentavat itse. Harva nuori pohtii tämän enempää suunnitelmansa toteutumismahdollisuuksia, vaan he uskovat asuvansa omassa talossa melko pian valmistumisen jälkeen. Omakotitaloon liitetään lisäksi idyllisiä ja suurehkoja odotuksia, kuten toive asua *”kauniissa puisessa omakotitalossa, missä on ihanan iso piha ja puutarha.” (Ft54)* Joillakin suunnitelmat ovat hieman realistisempia, eikä talon tarvitse olla iso ja hieno: *”Ostan tarpeisiini sopivan omakotitalon säästettyäni tarpeeksi.” (Dp5)*

Asuinpaikkaan liittyen kirjoitelmissa toistuu useasti viihtyisyys ja rauhallisuus. Näissä ilmauksissa korostuu joko suorasti tai epäsuorasti arvostus luonnonympäristöä kohtaan. Vaikka asuinalueen toivotaan olevan rauhallinen, korostavat useat nuoret myös palvelujen ja työpaikan läheisyyttä.

”Asun varmaan jossain suht koht rauhallisella alueella, mutta kuitenkin Suomessa. Olisihan se ihan mukavaa asua sellaisessa paikassa, missä ei olisi kauhean paljon ihmisiä, mutta ei olisi pitkämatka isompaan paikkaan, vaikka kaupunkiin. Aika unelma paikka olisi asua järven rannalla jossa voisi kalastaa ja olla vaan.” (Cp22)

”Olisi mukava asua omakotitalossa rauhallisella seudulla, kuitenkin niin että lähellä olisi suurkaupunki ja vieressä pieniä kaupunkeja sekä naapureita.” (Ct11)

Rauhallisen asuinalueen toivossa suurin osa nuorista, niin tytöistä kuin pojistakin, aikoo asua kaupungin lähetyvillä taajamassa. Vain harva nuori haluaa ehdottomasti kaupungin keskustaan. Suuret kaupungit, kuten lähikaupunki Lahti sekä Helsinki, Tampere ja Turku, houkuttelevat nuoria, sillä niissä uskotaan olevan enemmän mahdollisuuksia kuin nykyisellä asuinpaikkakunnalla:

”Ajattelin pysyä Heinolassa jos se liittyy Lahteen, lama laantuu ja talous paranee. Muussa tapauksessa suunnittelen muuttaa Lahteen. Heinolassa ei tulevaisuutta juuri ole nuorelle lakimiehelle ellei jotain tapahdu siihen mennessä.” (Dp15)

Nykyinen paikkakunta ei ole kovinkaan monen suunnitelmissa, mihin vaikuttaa eniten paikkakunnan pieni koko ja siten mahdollisuuksien niukkuus. Etenkin tytöt ilmaisevat kärkevästi halunsa päästä pois lapsuuden asuinpaikastaan.

”En näe itseäni Järvelässä enää lukion jälkeen, nimittäin tämä paikka on ankea, kauniisti sanottuna. Ja jossain suuremmassa kaupungissa on jotenkin parempi elää, vaikka ihmismäärä onkin vähän ahdistavan suuri.” (Et38)

Toisaalta jotkut nuoret arvostavat nykyistä asuinpaikkaa ja etenkin sen tuttuutta sekä läheisten ihmisten läsnäoloa: ”Kun olen aikuinen aion muuttaa luultavasti jonnekki päin Orimattilaa, koska olen asunut täällä koko ikäni ja olisi kiva asua perheen lähellä.” (Ft51) Nykyinen pienehkö asuinpaikka vaikuttaa varmasti osaltaan myös siihen, että yllättävän moni nuori haluaa muuttaa tulevaisuudessa maalle kauas kaikesta. Kaikilla näillä nuorilla ei suinkaan ole tarkoituksena viljellä maata tai kasvattaa karjaa, vaan he haluavat vain omaa rauhaa ja luonnon läheisyyttä, jota maalta löytyy yllin kyllin.

”– ja asun maalla omakotitalossa jossa on paljon maata.” (Ap26)

”Jos pääsen toteuttamaan sepän ammattia katson kämpän maalta, rakennutan ahjon ja alan harjoittamaan ammattiani ilolla.” (Cp5)

”Haluaisin asua maalla, isolla maatilalla. Iso talo ja paljon piharakennuksia, esim. talli ja ulkosauna.” (et14)

”– tienaisin rahaa jonka jälkeen ostaisin meidän vanhan sukutilan/talon jossa on aivan ihana piha ja talo on niin iso ja pihassa on iso navetta josta tekisin tallin hevosille joita voisi olla 4-5 ponia tai hevosta. – – Toivoisin että ympäristö olisi kesällä luonnonvihreä eikä mitään tekonurmikkoa. Kesällä valmis heinä tuoksuisi ihanalta ja raikkaalta niinkuin se on tähänkin mennessä ollut.” (Et18)

Vaikka suurin osa nuorista näyttäisi asuvan tulevaisuudessa Suomessa joko kaupungin laidalla tai kokonaan maalla, on joidenkin nuorten suunnitelmissa myös halua ja jopa uhmaa muuttaa ulkomaille. Tämä oli odotettavissakin, sillä ulkomaat houkuttavat ihmisiä yhä enemmän ja lisäksi ulkomaille muutto on nykyään melko vaivatonta. Ne nuoret, jotka aikovat ehdottomasti lähteä ulkomaille, osoittavat jonkinlaista tyytymättömyyttä tai turtuneisuutta Suomen oloihin. Asenteissa on nähtävissä hieman vanhanaikaista Amerikan palvontaa, sillä ulkomaille lähdetään juuri paremman elämän toivossa.

”Ulkomaille aion muuttaa valmistuttuani. Ulkomaille muutan, koska siellä on paremmat mahdollisuudet kuin Suomessa.” (At32)

”Mutta suomee en halua jäädä töihin. Haluun muuttaa Amerikkaa. Amerikassa on enemmän töitä ja sillee. Voisin muuttaa Kanadaan tai U.S.A:an. Ehkä mieluummin USA:han.” (Ct7)

Näiden uhmakkaiden nuorten lisäksi osa nuorista aikoo ulkomaille yksinkertaisesti seikkailumielessä tai muuttoa sen kummemmin perustelematta.

”Minä en aio jäädä Suomeen, vaikka tämä onkin hyvä ja turvallinen maa. Tai ehkä juuri siksi. Minä en halua turvallisuutta joka helposti muuttuu turtuneisuudeksi ja tylsyydeksi. Haluan enemmän. Haluan jotakin erilaista, seikkailua. Siksi olen päättänyt, että muutan Amerikkaan, ehkä siinä viiden vuoden päästä, käytyäni lukion.” (Ct30)

”Minä tulen asumaan tulevaisuudessani ulkomailla jos rahani riittävät muutan Englantiin pikimmiten. – – Asun normaalilla asuin alueella Länsi-Lontoossa Fulhamin kaupunginosassa.” (Dp28)

Nuorista osa pohtii ulkomaille muuttoa vartenotettavana vaihtoehtona, mutta heillä ei esiinny samanlaista uhmaa kuin edellä mainituilla nuorilla. He uskovat saavuttavansa tulevaisuutensa myös Suomessa, mutta haluaisivat ehkä jossain vaiheessa elämää kokeilla asumista ulkomailla. Ulkomaille muutto näyttäisi olevan jonkinlainen trendi nuorten keskuudessa, sillä ulkomaille aikovien nuorten rinnalla monet nuoret ottavat ulkomailla asumisen puheeksi korostaen, että he eivät halua ulkomaille, vaan aikovat jäädä Suomeen.

”Haluaisin asua jossain isossa kaupungissa, kuten Helsingissä, Turussa tai jopa ulkomailla.” (Ft1)

”Tulevaisuudessa asun aika varmasti kuitenkin Suomessa, enkä muualla maailmalla.” (Ft25)

”Luultavasti haluan asua naimisiin mentyäni Suomessa, vaikka välillä toisaalta kiehtoo ajatus

muuttamisesta ulkomaille ja siellä elämisestä. Suomi on kuitenkin hyvä maa asua ja täällä ostaisin mieheni kanssa kauniin ja tilavan omakotitalon hyvämaineiselta asuinalueelta.” (Bt1)

9.4 Perheen perustaminen

Vaikka nykyinen yhteiskunta korostaakin työtä ja yksilöllisyyttä, ei tämä näy nuorten ajatuksissa perheen suhteen. Päinvastoin, perhe näyttää olevan työn ohella yksi tärkeimmistä asioista elämässä, ja monille jopa se kaikista tärkein. Nuorten kertomuksista korostuu siis vahvasti familistinen käsitys perheestä. Perheen merkitys näkyy jo sitä kuvaavien mainintojen määrässä,

sillä tytöistä 107 ja pojistakin 54 ottaa jotenkin kantaa perheeseen liittyviin asioihin. Tyttöjen kohdalla mainintojen runsaus oli odotettavissa, mutta poikien määrä yllätti, ja vielä sitäkin enemmän yllätti se tapa, jolla he perhettä kuvasivat. Pojat ilmaisivat aidon halunsa saada vaimo ja lapsia, ja suurelle osalle isyys näytti olevan hyvinkin merkittävä asia.

”Minulla olisi vaimo ja lapsia, jotka näkisin töistä tullessani.” (Cp3)

”Minä toivon, että saan olla tulevaisuudessakin onnellinen ja että perustaisin perheen, saisin lapsia ja minua rakastavan puolison.” (Fp9)

Perheen perustaminen ajoittuu nuorten tulevaisuudenkuvissa useimmiten 25–30 ikävuoden välille, eli lapsia halutaan jo melko aikaisin. Keskimääräinen lapsiluku on 1–3, eikä yli neljän lapsen perheitä ollut kuvauksissa kuin pari. Nuorten perhekeskeisyys on hieman ristiriidassa tutkimuksen alussa esitetyn postmodernin ajatuksen kanssa siitä, että nuoruus olisi nykykuorilla pidentynyt ja siirtyminen aikuisuuteen viivästynyt opiskelujen takia. Postmoderni käsitys työstä korostaa lisäksi sitä, että nykyään perheen merkitys on hieman vähentynyt, kun ihminen haluaa menestyä työurallaan ja toteuttaa itseään. Suurin osa nuorista kumoaa kuitenkin nämä väitteet kertomalla perheen perustamisesta heti, kun sopiva puoliso on löytynyt ja taloudellinen toimeentulo on taattu lasten hankintaa varten. Työ ei siis ole esteenä perheen perustamiselle, vaan pikemminkin se mahdollistaa perhe-elämän aloittamisen.

”Kun olen 10 vuotta vanhempi suunnilleen, niin haluaisin kunnan miehen ja pari lasta.” (Ft21)

”Sitten kun olen löytänyt hyvän työn, jossa viihdyn ja minulla on mies ja asunto, niin olisi myös todella ihanaa saada lapsia. En halua mitään superperhettä. Mutta pari lasta olisi kiva.” (Et47)

”Minulla on perhe, johon kuuluu 2 lasta, vaimo ja minä. Käyn useasti Suomessa tapaamassa vanhempiani. Tämä tapahtuu vuonna 2020.” (Dp21)

Perhekeskeisyys oli esillä myös vapaa-aikaa kuvailtaessa. Moni toivoi työnteon ohella jäävän aikaa olla perheen kanssa, mikä korostaa perheen tärkeyttä arjen keskellä.

”Yritän viettää aikaa mahdollisimman paljon perheen kanssa, siis en vanhan vaan uuden.” (Fp11)

”Haluaisin silti vapaa-aikaa, jonka viettäisin perheen kanssa. Haluaisin sellaisen kivan kokoisen perheen, mies ja lapsiakin olisi kiva olla. – – Mutta haluan joka tapauksessa, että elämäni kuuluu oma perhe ja viihtyisä työpaikka.” (Ft38)

Oman perheen perustamisessa ilmeni myös yllättävä suuntaus, jonka mukaan moni tyttö haluaisi adoptoida lapsen tai lapsia ulkomailta, useimmiten Aasiasta. Adoptiolla nähdään olevan maailmaa auttava merkitys, sillä moni perusteli adoptiota sillä, että se pelastaa köyhiä lapsia. Lisäksi osa adoptiolapsia haluavista tytöistä ei halua omia lapsia ollenkaan, sillä maailmassa on jo liikaa ihmisiä. Monelle omien lasten saaminen on kuitenkin itsestään selvyys adoption rinnalla. Ulkomaille muuttamisen tavoin lapsen adoptointi näyttää olevan tyttöjen keskuudessa päivänpolttava puheenaihe, jota media osaltaan pitää yllä. Mielenkiintoista olisi nähdä, miten moni näistä tytöistä oikeasti haluaa adoptiota vielä muutaman vuoden kuluttua.

”Saamme kaksi lasta. Toinen on adoptoitu ja toinen biologinen, tyttö ja poika.” (Et17)

”Tulevaisuudessa haluaisin ehkä myös lapsen, adoptoimalla. Se olisi hyväntekeväisyyttä ja auttais orpoa lasta.” (Et22)

Vaikka suurin osa nuorista haluaa perustaa oman perheen, ei ole yllättävää, että joukossa on myös muutama nuori, joka ei missään nimessä aio hankkia lapsia. Nämä nuoret edustavat aiemmin kuvattua postmodernia suuntausta, jossa työ ja oma elämä menevät perheen edelle.

”Aion mennä naimisiin. Miehen tai naisen kanssa, ihan sama. Lapsia en hanki. Ei tulisi mieleenkään puskea ulos jotain räkyviä paskaperseitä. Ne vain vaikeuttais töiden tekemistä ja rajoittais omaa elämää.” (Ft33)

”En koskaan ajatellut että menisinkö naimisiin koskaan. Mutta se on varmaa etten hanki lapsia.” (Ep8)

”Lemmikit saavat olla ainoita, jotka rajoittavat vapauttani. Sen takia en halua lapsia. Toki lapset olisivat mukavia, mutta kahliutuminen heihin 20 vuodeksi todella intensiivisesti ja sen jälkeen hieman vähemmän loppuelämäksi ei nappaa.” (At27)

Vaikka lapset eivät kuulu näiden nuorten elämään, kahta lukuun ottamatta kaikki aikovat kuitenkin elää parisuhteessa ja jopa avioitua. Parisuhteella näyttäisi olevan hyvin merkittävä rooli nuorten tulevassa elämässä, sillä myös ne nuoret, jotka eivät kerro mitään mahdollisesta perheestään, mainitsevat kuitenkin puolison osana elämää. Vakituista ja kestävästä parisuhdetta arvostetaan, ja saman puolison kanssa halutaan elää loppuun asti, mikä välittyi etenkin tyttöjen ilmauksista.

”Vanhuksena asun vielä samassa talossa mieheni kanssa, ja meillä on lapsenlapsia.” (Ct29)

”Kun joskus menen naimisiin jonkun miehen kanssa, niin miehen pitää olla sellainen että meille ei tulisi eroa.” (Dt19)

9.5 Vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet

Nuorten vapaa-aika näyttää kirjoitelmien valossa olevan hyvin samanlaista kuin se on nykyäänkin. Nuoret odottavat työn ohella olevan tarpeeksi vapaa-aikaa, jolloin he voivat pitää huolta omasta hyvinvoinnistaan sekä sosiaalisista suhteistaan. Oman hyvinvoinnin ylläpitämiseksi nuoret haluavat harrastaa jotakin liikuntalajia tai muuten vain liikkua mahdollisimman paljon omaehtoisesti. Moni nuori harrastaa jotakin lajia jo nyt, ja saman harrastuksen halutaan jatkuvan vielä tulevaisuudessakin.

”Urheilen 2-4krt viikossa, mm. jääkiekkoa, lenkkiä, squashia ja muita lajeja.” (Ap28)

”Pidän paljon urheilusta. Se on asia, josta saan aina hyvän mielen. Se tunne kun on ylittänyt itsensä tuntuu mahtavalta. En missään nimessä aijo luopua urheilusta tulevaisuudessa, vaan haluan raivata töiden/opiskelujeni keskeltä tilaa myös itseni hyvin voinnin ylläpitoon.” (Et45)

Liikunnan ohella kirjoitelmissa tuli esille muitakin hyvin perinteisiä harrastusmuotoja, kuten musiikki, käsityöt, kuvataide ja autoilu, mutta mainintoja oli varsin niukasti. Eniten nuoret kertoivat matkustelewansa perheen ja ystävien kanssa ympäri maailmaa. Tytöistä lähes puolet ja pojistakin joka neljäs kertoi käyvänsä tulevaisuudessa ulkomailla, sillä he haluavat nähdä maailmaa ja tutustua erilaisiin kulttuureihin. Matkailu ulotetaan aina Australiaan ja Afrikkaan asti, mutta myös Suomen rajojen sisällä tehtävät reissut ovat arvossaan.

”Haluaisin myös matkustaa Australiaan surffilomalle. Siellä shoppailisin, tutustuisin erilaiseen kulttuuriin ja rentoutuisin ja valokuvaisin.” (Ft3)

”Ajateltiin kaverin kanssa että tehtäisiin tulevaisuudessa roadtrippi ympäri Suomea. Yks toinen päämäärä on käydä jenkeissä, olen aina halunnut tietää millaista siellä on.” (Ep8)

Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen on nuorille tärkeää, ja ystävät sekä sukulaiset halutaan pitää tulevaisuudessakin osana elämää. Ystävien kanssa vietetään aikaa ja etenkin tyttöjen kirjoitelmissa ystävyysuhteet korostuvat. Tytöt toivovat nykyisten hyvien ystävien säilyvän ystävinä vielä tulevaisuudessakin, ja lisäksi he haluavat paljon uusia ystäviä opiskelun ja työn kautta: ”- - toivoisin myös että minun kaveri olisi vielä tukena minulle. Erityisesti Neea, hän on minulle todella tärkeä.” (ft21) Pojilla ystävyysuhteiden merkitys tulee ilmi useimmiten toimintaa kuvaavissa maininnoissa, kuten ”Vietän aikaa myös kavereiden kanssa. Ja laitan autoja kavereiden kanssa.” (Cp2), mutta myös poikien maininnoissa ilmenee tunnepitoista suhtautumista ystävien läsnäoloon elämässä:

”Kavereita minulla on aika vähän, mutta se ei minua hirveästi haittaa. Aion kuitenkin olla rohkeampi uusissa porukoissa, jotta voisi saada kavereita lisää.”
(Bp2)

”Peruskoulun jälkeen olin melko huolissani näänkö vanhoja kavereita vai en.”(fp8)

Sukulaissuhteista suhde omiin vanhempiin ja sisaruksiin on vahvin, ja nuoret haluavat *”että välit vanhempiin säilyvät hyvinä.”* (Ct16) Jotkut nuoret kertovat olevansa vanhempiensa apuna sitten, kun he ovat vanhoja. Monet toivovat myös, että omat vanhemmat ovat elossa vielä silloin, kun itsellä on lapsia ja lapsenlapsia. Vanhemmat mainitaan myös joissakin asumista kuvaavissa ilmaisuissa, jolloin korostetaan muuttoa lähelle omia vanhempia ja muuta sukua. Kaikki nämä maininnat kuvaavat hyvin sitä, miten omien vanhempien merkitys ihmisen elämässä usein säilyy, vaikka ihminen itse kasvaa itsenäiseksi aikuiseksi. Vanhempien ja muiden sukulaisten näkeminen osana omaa elämää korostaa perheen merkitystä ja tarvetta kuulua johonkin tuttuun ja turvalliseen yhteisöön.

”Vanhempani ja isovanhempani eivät ole kuolleet. Elämässäni on vanhemmat, sukulaiset, kihlattuni ja paljon läheisiä ystäviäni.” (Et37)

”Myös pidän vanhempiani todella tärkeinä ja käyn usein heidän luonaan.” (Et22)

Lemmikkieläimiin liittyviä mainintoja on aineistossa jonkin verran, ja useimmiten lemmikkieläimet nähdään osana perhettä. Tytöistä lähes puolet ja pojista muutama kertoo ottavansa tulevaisuudessa lemmikin, yleisimmin koiran tai kaksi. Lemmikkieläin liitetään kuvailuihin tulevaisuuden perheestä, mutta joissakin kirjoitelmissa lemmikki on aktiivisesti mukana myös vapaa-ajan toiminnoissa, kuten lenkkeilyssä ja agilityssä. Lemmikkieläimillä on muutaman nuoren kohdalla merkitys myös perheen tai ainakin lasten korvaajina.

”Maatilalla haluan perheen johon kuuluu muutama lapsi, vaimo ja lemmikkinä koira.” (ep30)

”Elämäni kuuluu varmasti lemmikit, jotka omassa tapauksessani eivät tarvitse paljoa hoitoa kuten koirat. – – Lemmikit saavat olla ainoita, jotka rajoittavat vapauttani.” (at27)

Koirien rinnalla myös hevoset kuuluvat useiden tyttöjen elämään, mitä selittää varmasti suurelta osin heidän nykyinen maalaismainen asuinalueensa ja nykyiset hevosharrastuksensa. Hevoset eivät ole samalla tavalla perheenjäseniä kuin esimerkiksi koirat, mutta niillä näyttää olevan vapaa-ajan kannalta suurempi merkitys. Ne myös vaikuttavat siihen, missä tyttö näkee itsensä asuvan muutamien vuosien kuluttua, sillä hevosten pitäminen edellyttää ainakin suurta pihaa, jos ei

maatakin. Työhön liittyen hevoset määrittelevät pitkälti nuoren opintopolkua, ja Ypäjän hevosopisto mainitaankin useissa kirjoitelmissa peruskoulun jälkeisenä opinahjona.

”Mutta siitä olen varma, että minulla tulee olemaan aina hevosia.” (Et14)

”Peruskoulun lopetettuani lähdän opiskelemaan hevostenhoitajaksi Ypäjälle, Asikkalaan tai Harjun hevosopistoon.” (Dt3)

9.6 Kohti elämän ehtoota

Nuorten tulevaisuudenkuvin seuraavat 5–10 vuotta ovat suunnitelmien kannalta merkityksellisimpiä, sillä tuona aikana nuoret aloittavat opinnot, valmistuvat ja astuvat työelämään. Tulevasta perhe-elämästä ja asumisesta osataan kertoa vielä jonkin verran, mutta näiden asioiden käsitteleminen kirjoitelmissa on jo paljon suppeampaa ja haaveilevampaa kuin lähivuosien käsittely. Keski-ikästä ja työuran etenemisestä nuoret eivät kirjoitelmissaan kerro paria lukuun ottamatta, joten mitä pidemmälle tulevaisuutta pitää ajatella, sitä vähemmän siitä on mielikuvia. Monen nuoren suunnitelmat kiteytyvät seuraavaan lainaukseen:

”Nämä ajatukseni ovat lähitulevaisuudesta, tästä kymmenisen vuotta eteenpäin. Enempää en tiedä, mitä tekisin kauempana tulevaisuudessani. Sitä olen hyvin harvoin edes ajatellut, sillä minusta lähitulevaisuus on hieman tärkeämpi. Olen miettinyt usein tulevaisuuteni opiskelua, kuin näitä normaaleja arkisia asioita.” (At24)

Vaikka ikävuodet 30–60 ovat monelle hämärän peitossa, osaavat nuoret kuvitella itsensä vanhana. Tämä saattaa johtua siitä, että vanhuudesta on helppo luoda mielikuvia mallien perusteella, ja lisäksi vanhuus eroaa muista elämänvaiheista selkeästi. Sekä tytöistä että pojista noin neljäsosa kertoo elämästään vanhana, ja kuvailut ovat useimmiten hyvin seesteisiä ja idyllisiä.

”Vanhana ja ryppyisenä toivoisin pitkää elämää ja että voisin olla mummo, eli lapseni saisivat lapsia. Haluan myös että minulla olisi se sama mies kuolemaan saakka.” (Ft54)

”Kun olen vanha ja raihnainen ja viettelen eläkepäiviä, luulen että teen jotain harrastustoimintaa. Jos on lapsia tai lapsenlapsia, vietän heidän kanssaan paljon aikaa. Ja vielä silloinkin toivon, että ystävyysuhteeni eivät ole rappeutuneet ja pidän kunnostani huolta.” (Et31)

”Kasikymppisenä kertoisin lapsenlapsilleni mitä kaikkea tyhmää olin tehnyt nuoruudessani, esim. räjäytellyt kaikkea ja muistellut miltä Suomi oli näyttänyt kun olin pieni ja kertonut kaikista retkistä kavereiden kanssa.” (Ap5)

Vanhuuteen liitetään lähes kaikissa maininnoissa jollakin tapaa lapsenlapset, eli perheen perustaminen saa suvun jatkumisen kannalta oman merkityksensä. Lapsenlapsien kanssa halutaan viettää yhteistä aikaa, mikä taitaa olla ikään kuin mummojen ja vaarien tehtävä. Monen nuoren vanhuusajan kuvailuista ilmenee arvostus elämän pysyvyyttä kohtaan, sillä nuoret haluavat vielä vanhanakin olla saman puolison kanssa ja asua samassa talossa. Ainoat muutokset, jotka kuvailuista välittyvät, ovat terveydellisiä ja fyysisiä. Omalla toiminnalla, kuten liikunnalla, pyritään kuitenkin vaikuttamaan näihin muutoksiin.

”Vanhempana, joskus eläkkeellä oon luultavasti/toivottavasti vielä hyvässä kunnossa, koska aion jatkaa liikunnallista elämää ja terveellistä syömistä.” (Ft25)

Nuorten kirjoitelmien mukaan vanhuudessa ihminen nähdään yleisimmin aktiivisena toimijana eikä passiivisena sivustaseuraajana. Nämä toimeliaat vanhukset nauttivat eläkepäivistään tyytyväisinä elämänsä kulkuun. Aika kuluu matkustellen, sukulaisia ja ystäviä tapaillen sekä omasta hyvinvoinnista huolehtien. Mukana on myös niitä vanhuksia, joiden toiminta on vähäisempää, mutta kuvailuista heijastuu kuitenkin toimintakyvyn ylläpitämisen merkitys. Kuolema mainitaan vain muutaman kerran, mutta kaikissa toiveena olisi hiljainen ja arvokas kuoleminen vanhuuteen, onnellisena.

”Vanhana eläkeläisenä olisin onnellinen mummo, joka istuu keinutuolissa ja kutoo villasukkia ja lapsenlapset tulevat käymään. Meidän suku on aika pitkäikäistä porukkaa joten toivon että myös itselleni ja muille.” (Et18)

”Vanhana en halua tuhjata aikaa kiikkustuolissa istumiseen tai pitsin nypläämiseen. Tahdon matkustaa ympäri maailmaa. Haluan hommata elämäni aikana paljon ystäviä, joiden kanssa voin viettää aikaa myös vanhana.” (Et28)

9.7 Suomessa ja maailmalla

Nuorten kirjoittamat kuvat tulevaisuudesta käsittelevät pääosin ainoastaan yksilön omaa elämää, eikä mainintoja ympäristön, Suomen tai maailman tulevaisuudesta ole kuin murto-osassa kirjoitelmia. Lisäksi nämä maininnat ovat hyvin stereotyyppisiä käsityksiä maailman tilasta, eikä asioita pohdita tarkemmin. Samat huomiot on tehty esimerkiksi Mikkosen (2000) tutkimuksessa, jossa kerronnan määrä ja syvällisyys vähenivät siirryttäessä yksilön tasolta maailmanlaajuisiin asioihin. Mikkosen aineiston kirjoitelmissa yksilön elämää käsiteltiin runsaasti ja perustellusti, mutta sen sijaan maailmaa koskevat maininnat myötäilivät yleisiä ja ulkokohtaisia käsityksiä maailmasta. (Mikkonen 2000, 118–119.) Myös Rubinin (1998, 151) tutkimustulokset toteavat

saman: maailmaa koskevien kysymysten vastaukset heijastelivat mediassa ja uutisten otsikoissa esiintyneitä asioita, eivät vastaajan omia ajatuksia.

Tämän tutkimuksen nuorista vain 16 tyttöä ja 23 poikaa käsitteli ympäristön ja maailman tulevaisuutta, mutta maininnat jäivät yksittäisiksi ja irrallisiksi muusta kerronnasta, ja niiden sisältö pysyi hyvin yleisellä tasolla. Kirjoitelmaohjeen vaikutus näkyy maininnoissa selkeästi, sillä ilman apukysymystä nämäkään nuoret eivät välttämättä olisi kertoneet maailmasta mitään. Tutkimustuloksena jo pelkästään se, että nuoret eivät pohdi maailman tai edes ympäristön tilaa, on merkittävä, sillä se kertoo jotakin nuoren tavasta ajatella tulevaisuuttaan oman elämänsä kautta.

Suomen tilannetta kuvaavia mainintoja on eniten, ja niistä suurin osa kuvaa Suomea tulevaisuudessa samanlaisena kuin se on tälläkin hetkellä. Osassa maininnoista kuitenkin muun maailman tila on huonontunut etenkin niissä paikoissa, joissa tällä hetkellä asiat ovat huonommin kuin Suomessa. Toisaalta jotkut näkevät myös muun maailman tilan parantuneen, ja tulevaisuus näyttää sen suhteen valoisalta.

”Toivoisin kaiken suunnilleen pysyvän normaalina näin kehitystä ajatellen. Muualla maailmassa voitaisiin saada tasapaino, niin rauhasta kuin elinoloistakin ja tasa-arvosta.” (At38)

”Suomessa elämä on turvallista ilman sotia, ja kuntia on yhdistetty. Muualla maailmassa elämä on tavallista. Irakissakaan ei ole sotia enään.” (At29)

”Suomessa elämä voi olla aika leppoista tulevaisuudessa mutta ehkä muualla maailmalla voi olla levottomampaa, jos se lähtee nykytilanteesta kehittymään.” (Cp22)

Suomen tilan säilyminen ennallaan kuvastaa positiivista suhtautumista nykyisiin oloihin, eikä tilanteen halutakaan muuttuvan. Muutama nuorista kuvailee tilanteen myös nousujohteisena, jolloin tulevaisuudessa *”Suomi on kehittyneempi maa kuin muut ja johtaa maailmaa.” (fp42)* Vain kaksi poikaa kuvaa Suomen tilannetta tulevaisuudessa nykyistä huonommaksi, mutta nämä maininnat korostavat ainoastaan tilannetta työllisyyden osalta. Toisaalta työllisyystilanne tulevaisuudessa nähdään myös positiivisessa valossa, ja työpaikkoja uskotaan – tai ainakin toivotaan – riittävän nuoren hakiessa töitä aikuisena. *”Toivon, että tulevaisuudessa työllisyys pysyy hyvän korkeana kuten aiemminkin.” (Cp12)*

Vaikka ilmastonmuutos ja ympäristöasiat yleensä ovat jo pitkään olleet yleisen keskustelun aiheina, vain harva nuori pohtii ilmastonmuutosta ja sen kehittymistä tulevaisuudessa. Näistä pohdinnoista kahdesta välittyi varmempi usko tilanteen paranemiseen, mutta niissäkin kuva tilanteesta maalataan konditionaalissa toiveeksi paremmasta tulevaisuudesta:

”Toivon, että tulevaisuudessani olisi ihania talvia, paljon lunta. Katson juuri ulos luokan ikkunasta ja näen kauniin maiseman, paljon lunta ja hienoja puita aurinkokin pilkistää. – Olen varma, että tulevaisuudessani kasvihuoneilmiö on varmaan hyvällä mallilla, kun olen aikuinen en kyllä sano etteikö sille voisi tehdä jotain.” (At25)

”Toivoisin, että tulevaisuudessa 10 ai 15 vuoden kuluttua olisi ilmastomuutosta pystytty hillitsemään ja että ihmiset vähentäisivät yksityisautoilua ja kulkisivat enemmän julkisilla liikennevälineillä.” (At6)

Loput ilmastomuutosta käsittelevät maininnat heijastavat epätoivoa tilanteen paranemisen suhteen ja pelkoa siitä, ettei ilmastomuutosta pystytä hillitsemään, vaikka sitä toivotaankin. Maininnoista kuitenkin huomaa, että ne toistavat mediasta otettuja ajatusmalleja, mikä ilmenee myös neljästä maailmanloppua kuvaavasta maininnasta.

”Toivon vaikka en usko että tulevaisuudessa ilmastomuutos ei olisi edennyt pahempaan päin.” (At22)

”En oikein osaa miettiä kuin kolmen tai viiden vuoden päähän, sillä uskon, että 2012 tapahtuu jonkinlainen maailmanloppu, jolloin kenties kaikki kuolevat. No, mutta ei sitä ikinä voi tietää, mutta, jos niin käy – kuten olisi ennustettu –, se loppuu siihen, mutta jos ei niin hyvä niin, sillä minulla kyllä on suunnitelmia tulevaisuudelle.” (Ft19)

Nuorten oma toiminta maailman tilan säilyttämiseksi tai parantamiseksi ei juurikaan tule esille maailmaa kuvaavista maininnoista, vaan kuten Mikkosenkin (2000, 184–185) tutkimuksessa, nuoret näkevät tilanteen parantuvan ulkopuolisten muiden toimijoiden toimesta. Teknologisella kehityksellä erityisesti, jonka muutama poika mainitsee, näyttää olevan suuri rooli elinolojen kohentumisessa ja laitteiden avulla kuvitellaan jopa rauhan lisääntyvän.

”Kehitys on edistynyt huomattavasti ja autotkin varmaan jo leijuvat. On keksitty rauhaa ja turvallisuutta edistäviä laitteita. Kehitysmaihin on saatu luultavasti apua.” (Ap1)

”Suomessa eletään ekologisesti ja on jo keksitty korvike öljylle.” (Cp15)

”Suomi tuskin on muuttunut paljoa. Saasteet vain lisääntyvät. Autot tosin ovat toivon mukaan muuttuneet sähköautoiksi, sillä niitähän suunnitellaan jo. – Tulevaisuudessa saisi kaikki tehtaot olla sellaisia että ne eivät saastuttaisi ilmaa paljoa.” (Ep27)

Tytöillä ehdotuksia hyväntekeväisyydestä on jonkin verran, mutta niissä kertoja näkee itsensä pikemminkin suurena maailmanpelastajana kuin arkipäivän sankarina. Maailmaa pyritään parantamaan adoptoimalla lapsia, perustamalla eläinten turvakoteja ja antamalla köyhänapua.

”Haluan pelastaa maailman ja tehdä paljon hyvää. Pelastan maapallon ja harvinaisia eläimiä sekä ihmishenkiä. Olen ekologinen.” (Et26) Vaikka toteutustavat ovat hieman kyseenalaisia, on taustalla silti sama ajatus kuin niillä muutamalla nuorella, jotka haluavat auttaa maailmaa elämällä ekologisesti. *”Mutta toisaalta haluan käyttää julkisia, haluan elää kohtuullisen ekologisesti.” (Et36)*

9.8 Yhteenvetoa tulevaisuudenkuvien sisällöistä

Tutkimusaineistona olevat kirjoitelmat ovat kuvauksia nuoren omasta tulevaisuudesta, joten ne kertovat suoraan niistä asioista, joita nuoret näkevät tai toivovat näkevänsä omassa tulevassa elämässään. Lisäksi etenkin toiveet kertovat paljon siitä, mitä nuoret pitävät elämässä tärkeinä asioina ja mitä he arvostavat.

Nuorten tulevaisuudenkuvissa opiskelulla ja tulevalla ammatilla on pohdintojen määrän ja syvyyden perusteella suurin merkitys. Nurmi esittää laajan selvitystyönsä perusteella päätelmän, että mitä kaupungistuneempi ja kehittyneempi yhteiskunta on, sitä enemmän nuoret pohtivat tulevaa työuraansa ja siihen tähtäävää koulutusta. (Nurmi 1989, 30–31.) Työtä arvostavassa ja pitkälle kehittyneessä Suomessa nuorille on tärkeää saada työtä, jolloin opiskelu ja työelämä ovat tulevaisuudenkuvien vankka perusta. Lisäksi postmoderni pakko menestyä ja pärjätä yksilönä ajaa nuoret väkisinkin miettimään omia mahdollisuuksiaan työllistymisen suhteen. Opiskelun ja työn korostuminen tulevaisuudenkuvissa tukee myös kehitystehtäväajattelua, sillä nuoren elämässä seuraavat merkittävät kehitystehtävät liittyvät juuri opintojen aloittamiseen ja ammatinvalintaan sekä näiden jälkeen työuran aloittamiseen. Koulutuksen ja ammatin tärkeys nuorten tulevaisuudensuunnitelmissa on säilynyt jo useamman vuosikymmenen ajan, mistä kertovat aiempien tutkimusten samansuuntaiset tulokset (Mikkonen 2000; Hytönen & Rovasalo 1998; Rubin 1998; Helve 1987; Nurmi & Nuutinen 1987; Nurmi 1983).

Vaikka aiempien tutkimustulosten ja nuorten nykyisen elämäntilanteen perusteella oli odotettavaa, että nuoret pohtivat paljon opiskeluun ja työhön liittyviä asioita, on mielenkiintoista huomata, mitä opiskelu merkitsee nuorelle. Nuoret eivät vain pakon sanelemana mieti tulevaa opintopolkuaan, vaan he suunnittelevat sitä saavuttaakseen jotakin. Vaikka osalle nuorista tuleva ammatti on vielä hämärän peitossa, uskovat he siihen, että opiskelemalla hyvin he voivat päästä unelmiensa ammattiin – joka selviää myöhemmin. Opiskelun merkityksestä kertoo paljon se, että vain yksi koko laajasta nuorisjoukosta suhtautuu negatiivisesti opiskeluun. Lisäksi vain noin 20 prosenttia nuorista ei käsitellyt opiskelua lainkaan, mutta sen sijaan lähes kaikki mainitsivat asioita tulevaan työhönsä liittyen. Tämä tulos on huomattavasti parempi kuin esimerkiksi Nurmen ja

Nuutisen (1987, 67) tulos, jonka mukaan jopa 30 prosenttia tutkimuksen nuorista ei ollut kiinnostunut tulevasta opiskelustaan ja työstään. Nuoret näyttävät tiedostavan hyvin mahdollisuutensa vaikuttaa tulevaisuuteensa opiskelemalla hyvin, oli sitten kyseessä vain ammattikoulun käyvä tai korkeammalle kouluttautuva nuori.

Työn funktio ihmisen elämässä vaihtelee paljon sen mukaan, mitä ihminen työltään haluaa ja mitä varten hän käy töissä. Nuorten kirjoitelmien perusteella työllä näyttää olevan erityisesti taloudellinen merkitys, mikä vaikuttaa osaltaan työnsaannin ja -teon merkitykseen nuoren elämässä. Sen lisäksi, että työllä turvataan perustoimeentulo, sen avulla halutaan myös saada lisää vaurautta, jotta raha ei olisi esteenä unelmien toteuttamiselle. Vallitsevina ovat siis kaksi suuntausta: toiset tekevät työtä rikastuakseen, kun taas toisille rahamäärällä ei ole väliä, kunhan saa olla onnellinen. Taloudellisen puolen ohella työllä on arvo myös itsensä toteuttamisen keinona, mikä näyttäisi lisääntyvän postmodernissa yhteiskunnassa (Hautamäki 1996, 40). Lisäksi nuorille työ on itsestään selvyys, joka kuuluu osaksi aikuisuutta. Työn funktio nuoren elämässä näyttäisi siis olevan edelleen samankaltainen kuin se oli lähes 20 vuotta sitten Rautevaaran ja Venkulan (1993) tutkimuksen aikoihin.

Nuorille oman perheen perustaminen on hyvin tärkeää ja he pitävät yllä perinteistä perhekeskeistä kulttuuria. Oma perhe halutaan perustaa jo ennen 30 ikävuotta, jonka jälkeen perhe määrittelee paljon elämää. Perhe on merkittävä osa arjen toimintoja, kuten matkustelua. Toisaalta aineistosta nousee esiin myös individualistisempaa ajattelua, jonka mukaan perhe ei ole enää elämän keskiössä, vaan ihminen tarvitsee aikaa enemmän itselleen. Näitä mainintoja ei kuitenkaan ole kovin useita, joten aineiston perusteella näitä nuoria voidaan pitää perinteisen perheen edustajina. Myös useissa aiemmissa tutkimuksissa perheen merkitys on tullut opiskelun ja ammatin ohella korostuvasti ilmi (Mikkonen 2000; Hytönen & Rovasalo 1998; Rubin 1998; Nurmi 1989; Nurmi 1983). Nurmi toteaa, että mitä vanhemmaksi nuori kasvaa, sitä enemmän hän alkaa ajatella myös tulevaa perhettään vapaa-aikaa koskevien ajatusten kustannuksella (Nurmi 1983, 66; Nurmi 1989, 17). Tämä ei kuitenkaan päde kaikkien tutkimustulosten perusteella, sillä myös lapset ajattelevat tulevaa perhettä osana tulevaisuuttaan (Mikkonen 2000; Hytönen & Rovasalo 1998), mikä kertoo perheen roolista suomalaisen ihmisen elämänsäntulossa. Toisaalta 1980-luvulla on saatu myös perhekeskeisyydestä hieman poikkeaviakin tuloksia: esimerkiksi Nurmen ja Nuutisen (1987) tutkimuksen nuorista vain noin 25 % käsitteli kirjoitelmissaan perhettä, ja Nurmen (1983) tutkimuksessa vain noin 20 % nuorista ilmaisi tavoitteekseen perheen perustamisen. Nämä tulokset ovat omiaan vahvistamaan seuraavassa esitettyä näkemystä ihmissuhteiden merkityksestä nykypäivän yksilölle.

Perheen lisäksi ystävät ja muut sosiaaliset suhteet, kuten suhde omiin vanhempiin, ovat nuorille merkityksellisiä. Kuten Hautamäki (1996, 40) toteaa, ystävyyssuhteet ja läheisten ihmisten merkitys korostuvat yksilöllisyyden aikana, sillä epävarmassa ja muuttuvassa maailmassa ihminen hakee tukea erityisesti pysyvistä ihmissuhteista. Pelkkä taloudellinen menestys ei siis riitä turvaamaan hyvää elämää ja onnellisuutta. Suhteiden pysyvyys ilmenee nuorten kertomuksissa olevista toiveista elinikäisistä parisuhteista, suvun jatkumisesta sekä nykyisten ystävien säilymisestä. Toisin kuin Nurmen (1983) tutkimuksessa, tässä tutkimuksessa myös pojat suuntautuvat ihmissuhteisiin ja etenkin perheeseen melko vahvasti.

Nuorten kirjoitelmat nojaavat pitkälti hyvin perinteiseen elämäntyyliin, jossa ihminen käy töissä päivisin ja lopun ajan päivästä viettää harrastuksissa sekä perheensä ja ystäviensä kanssa. Hän asuu suurehkossa omakotitalossa kaupungin laidalla, ja perheessä voi olla jokin lemmikki. Etenkin asumistavassa näkyy selkeä perinteikkyyttä, mihin saattaa vaikuttaa nuorten vahva perhekeskeisyys. Suhtautumistavoissa ilmenee myös jonkin verran muutostuulia, sillä yllättävänkin moni nuorista suunnittelee tulevaisuuttaan ulkomailla tai Suomessa suurkaupungin sykkeessä. Kuitenkin osuus on vain noin 20 % kaikista tutkimuksen nuorista, joten tulos on samanlainen kuin esimerkiksi Rubinin (1996, 145) aiemmin saama tulos. Kaiken kaikkiaan nuoret haluavat pitkälti samanlaista elämää kuin se on tähänkin asti ollut. Vaikka nuori haluaisi menestyksekkään uran ja suuret tulot, hän arvostaa silti myös perinteisiä arvoja, kuten asuinympäristön rauhallisuutta ja viihtyisyyttä sekä perhettä ja ystäviä.

Tutkimuksen nuorista vain harva käsitteli jollakin tasolla Suomen, ympäristön ja maailman tilaa tulevaisuudessa. Mielikuvat vaihtelivat kehityksestä ja pysyvyydestä tilanteen huononemiseen, joten tulosten perusteella ei voida sanoa, miten nuoret todellisuudessa näkevät maailman tulevaisuuden. Maininnat Suomen tilasta sitä vastoin paljastavat vahvan uskon – tai ainakin toiveen – siitä, että Suomi säilyy ennallaan tai jos muutosta tapahtuu, se on positiiviseen suuntaan. Tämä pysyvyyden kuvailu vahvistaa edelleen käsitystä nuoren tavasta ja halusta nähdä maailma mahdollisimman samanlaisena kuin nykyisin. Ympäristön ja maailman tila puolestaan nähdään hieman pessimistisessä valossa, mikä tukee aikaisempia tuloksia nuorten mielikuvista ympäristön suhteen (Hicks 2002; Mikkonen 2000; Rubin 1998.) Mielikuvat eivät kuitenkaan ole lainkaan samassa suuruusluokassa kuin esimerkiksi Nurmen (1983) sekä Nurmen ja Nuutisen (1987) tutkimuksissa, joissa nuorista huomattavan suuri osa ilmaisi pelkonsa ja huolensa maailman tilannetta ja erityisesti sotaa kohtaan. Lopullisia päätelmiä nuorten suhtautumisesta maailman ja ympäristön tulevaisuuteen ei voida kuitenkaan tämän tutkimuksen puitteissa tehdä, sillä mainintojen vähyys johtaisi vain perusteettomiin johtopäätöksiin.

Lopuksi, jos nuorten tulevaisuudenkuvien sisältöjä tarkastellaan ajan ekstension näkökulmasta, voidaan elämänsuunnitelmien todeta kulkevan samansuuntaisina kuin nuorilla yli 20 vuotta sitten. Nurmen tutkimusten mukaan nuoret jo tuolloin suunnittelivat ensin opiskelevansa, valmistuvansa ammattiin, hankkivansa töitä, perustavansa perheen ja sen jälkeen keräävänsä omaisuutta loppuelämää varten, eli suunnitelma noudatteli hyvin ”kulttuurista prototyyppiä”. Töihin siirtymisen nähtiin tapahtuvan noin 22-vuotiaana ja perheen perustamisen kuviteltiin tapahtuvan 25-vuotiaana. Vain muutama nuori näki näiden tapahtumien sijoittuvan 30 ikävuoden jälkeiseen aikaan (Nurmi 1989, 16–17.) Samat ikävuodet toistuvat tämän tutkimuksen aineistossa, eikä yli 30-vuotiaita opiskelijoita tai ensisynnyttäjiä juurikaan ole. Kuten Malmberginkin (1994, 52–53) tuloksista käy ilmi, suunnitelmien toteuttamisajankohdissa ainoana vaikuttavana tekijänä on opiskelupolku, joka saattaa pidentää työelämän alkamista parilla vuodella, mutta silti kaiken nähdään tapahtuvan alle 30-vuotiaana. Muutenkin maininnat, jotka koskevat keski-ikää, ovat vähäisiä. Tulevaisuudenkuva painottuu opiskeluaikaan ja työelämään sekä perheeseen, ja muun elämän nähdään olevan vain jatkumoa aiemmalle elämälle. Vanhuutta sitä vastoin nuorten on helpompi ajatella, sillä vanhuus eroaa muuten tasaisesti edenneestä elämästä murrosvaiheena kohti elämän loppumista.

10 SUHTAUTUMINEN TULEVAISUUTEEN

Sen lisäksi, että nuorten tulevaisuudenkuvien sisällöt voidaan luokitella erilaisiin ryhmiin, voidaan tulevaisuudenkuvista löytää yhteneviä ja eroavia piirteitä myös sen suhteen, miten nuori suhtautuu tulevaisuuteensa. Suhtautumistavoissa on erotettavissa kolme yleisintä tapaa: optimismi ja pessimismi sekä näiden välimuotona neutraali suhtautumistapa. Lisäksi aineistosta heijastuu melko voimakas epävarmuus, jota ei kuitenkaan voida suoraan luokitella joko optimistiseksi tai pessimistiseksi epävarmuudeksi. Näin ollen se on omana luokkana ja kuvaa kaikkea sitä epäilevää suhtautumista, jota nuorilla on tulevaa kohtaan. Samassa yhteydessä tarkastellaan myös nuorten pelkoja tulevaisuuden suhteen, sillä pelot kertovat paljon siitä, mikä elämässä askarruttaa. Omana luokkana on myös sellainen suhtautumistapa, jonka mukaan tulevaisuus on ennalta määrätty ja tuo tullessaan mitä milloinkin. Seuraavassa näitä luokituksia avataan tarkemmin aineiston avulla.

10.1 Millaiselta tulevaisuus näyttää?

Optimistit

Optimistisesti tulevaisuuteensa suhtautuvat nuoret luottavat vahvasti tai ainakin jokseenkin omaan tulevaisuuteensa ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa sen suhteen. Heillä on selkeät päämäärät ja keinojakin niiden saavuttamiseksi, mutta erityisesti heillä on tahto saavuttaa omat päämääränsä tekemällä töitä niiden eteen.

”Tulen tekemään ja teenkin paljon töitä tulevaisuuteni eteen, sillä haluan menestyä ja pärjätä hyvin, sekä elää hyvän elämän.” (Ft1)

”Tiedän tulevaisuuteni noin 15 vuoden päähän melko tarkasti eikä mielessäni ole mahdollisuutta ettei niin kävisi, sillä jos olen kaikessa paras unelmani toteutuvat ja minähän olen, vaikka joutuisin opiskelemaan ja tekemään hullun lailla töitä. Näin minä näen tulevaisuuteni: – – .” (Et26)

”Minä kyllä tiedän, että monet haaveilevat turhaan juuri tuollaisista asioista. Kyllä minä tiedän. Mutta minä tiedän myös sen, että unelmat eivät putoa taivaasta syliini, niin kuin kypsät omenat. Niitä täytyy tavoitella. Aion selvittää, miten Amerikkaan muutetaan, ja kuinka käsikirjoittajaksi tullaan. Minä aion panna

toimeksi, sillä en halua kymmenen vuoden päästä huomata eläväni jonkun toisen elämää.” (Ct30)

”Ainut varsinainen tavoite tällä hetkellä on lääkäriammatti. – – Opiskelen huolella, jotta unelma toteutuu. – – Odotan elämältäni paljon ja varmaan odotukseni täyttyykin.” (Bp2)

Elämä nähdään kaikin puolin suhteellisen valoisana, vaikka joitakin vastoinkäymisiäkin saattaa tulla eteen matkan varrella. Nuoret kuitenkin tiedostavat sen, ettei kaikki aina suju suunnitelmien mukaan, mutta he myös tietävät, että omilla tekemisillä voi vaikuttaa asioiden etenemisen suuntaan. Tällainen suhtautuminen vaikuttaa suoraan siihen, miten nuori kokee elämän aikana tulevat esteet ja miten hän kykenee selviytymään niistä.

”Luultavasti elämä menee hyvin, mutta sitä ei tiedä. Voi olla suuria alamäkiä tai pieniä ylämäkiä. Tai toisinpäin. Synä voivat olla ystävien tai sukulaisten kuolemat tai työn menetys. Luulen että elämäni menee hyvin, ja ilman murheita.” (Et22)

”Näen tulevaisuuteni hyvänä. Tulevaisuuden kannalta on mielestäni tärkeää asettaa itselle joitakin päämääriä. Näin olen itsekin tehnyt. Oman tulevaisuuteni näen hyvin valoisana. – – Tällaisten periaatteiden avulla luon oman tulevaisuuteni, jonka toivon näyttävän valoisalta ja pystyn pääsemään elämässäni edessä olevien vaikeuksien yli.” (Ep29)

”Olen pienestä pitäen tiennyt mun tulevaisuuden. – – Tiedän, ettei kaikki suju odotusten mukaisesti, joten olen valmis. Olen oppinut jo pienenä, ettei kaikki aina mene niin kuin mä haluan.” (Ft47)

Neutraalit

Neutraalisti tulevaisuuteensa suhtautuvat nuoret näkevät elämänsä enemmän optimistisesti kuin pessimistisesti, mutta edellisiin verrattuna heillä ei ole yhtä vahvoja pyrkimyksiä oman tulevaisuuden suhteen. He eivät siten myöskään osoita suuria ponnisteluja saavuttaakseen tietynlaisen tulevaisuuden. Neutraalissa suhtautumistavassa korostuu tyytyväisyys elämään sinänsä ilman mitään erikoisuuksia, ja tavoitteena on pelkästään elää tavallista hyvää elämää. Näin ajattelevat välttyvät varmasti monilta pettymyksiltä, mutta toisaalta he hukkaavat samalla osan elämän mahdollisuuksista.

”Näen tulevaisuuteni normaalina ihmisenä muiden joukossa. En mikään Donald Trump, en mikään Madonna, enkä mikään presidentti. Näen itseni enemmänkin normaalin työhön ja ehkä pelaan vielä silloinkin futista, jossain maalla.” (Ct10)

”Tulevaisuuteni on aikalailla normaali, ei siinä mitään ihmeitä tapahdu, ihan tavallista ihmisen elämää. – – Ei minulla ole erillisiä syitä siihen, että miksi elämäni menisi tuon kaavan mukaan. Se olisi vaan ihan mukava juttu jos se menisi niin.” (Cp22)

Sopeutujat (Pessimistit)

Nämä nuoret ajattelevat samalla tavalla tulevaisuudestaan kuin edellisetkin, eli he odottavat tavallista elämää. Ero edellisiin on kuitenkin siinä, että näillä nuorilla oikeat toiveet ovat suurempia, mutta he toteavat haaveidensa olevan jo liian suuria ja tyytyvät siten odotettuun, tavallisempaan tulevaisuuteen. Tämä tulevaisuus saattaa monesta vaikuttaa toivottua huonommalta, sillä omat haaveet ovat jääneet toteutumatta. Tyytymisessä tavallisempaan elämään näkyy eräänlainen pessimistisyys tulevaa kohtaan, eikä omille teoille anneta arvoa tai ainakaan luottamusta asian muuttamiseksi. Pessimistisyys ei kuitenkaan ulotu kaikille elämän osa-alueille, vaan koskee pikemminkin työtä ja taloudellista tilannetta, jotka usein ovat haaveilun kohteena. Negatiivinen suhtautuminen saattaa kuitenkin heijastua myös muille elämänalueille, sillä työ ja siinä menestyminen määrittelevät hyvin pitkälle sen, keitä olemme ja mitä voimme tehdä.

”Mutta minusta tuntuu, että kaikki nämä jää haaveeksi ja musta tulee joku kaupan kassa, vaikka ei siinä mitään vikaa ole... – – Välillä tuntuu että ihan sama mitä mun elämästä tulee, mutta tosiasiaassa se on aika pelottavaa mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Esimerkiksi, mitä jos en saa töitä, tai joudunko sitten asumaan koko elämäni kotona? – – Ei häittäisi vaikka nyt 2012 tulisi maailmaloppu, koska en usko että mun elämästä koskaan tulee mitään.” (Et14)

”Tämä kaikki on vain toiveajattelua. Oikeasti kai menestyn keskiverroksi psykologina ja asun Helsingissä ja minulla on alkoholiongelma ja kuolen syöpään.” (Et17)

Epävarmuus tulevaa kohtaan

Huomattavan suuri osa 8.-luokkalaisista nuorista ei vielä tiedä yhtään, mihin elämässään suuntaisi. Joitakin unelmia ja toiveita kyllä on, mutta nekin ovat hyvin hataralla pohjalla.

”En ollut miettinyt ollenkaan tulevaisuuttani ja nyt pitäisi kirjoittaa siitä.” (Ap26)

”Tulevaisuus on aina niin epävarmaa, ei voi oikeastaan edes miettiä varmasti mitä tulee tekemään 30-vuotiaana.” (Fp29)

”Itse asiassa nyt on vaikeaa hahmotella sitä yli kolmekymppisen elämää, koska olen vasta nuori, enkä tiedä, mitä haluan myöhemmin elämältäni. Unelmat ovat sitten eriasia, niitä löytyy todella paljon. Vaikka ovathan ne kaikki toteuttamisen arvoisia.” (Et38)

Yleisimmin epävarmuus koskee lähitulevaisuuteen kuuluvia asioita, kuten opiskelu ja ammatinvalinta, ja muu elämä saattaa olla hyvinkin suunniteltua. Lähitulevaisuus on kuitenkin nuoren elämässä yksi tärkeimmistä vaiheista, joten ei ihme, että osa nuorista kokee epävarmuuden hyvin ahdistavana. Nuoret tietävät, että vuoden kuluttua heidän tulisi osata tehdä yksi elämänsä tähän asti suurimmista päätöksistä: opiskelupaikka.

”Tulevaisuuteni on vielä aika hataralla pohjalla. En ole vielä varma minkä ammatin itselleni haluaisin tai mitään. Ainut asia mistä olen varma on, että haluan paljon ystäviä ja ison perheen!” (Ft37)

”Peruskoulun jälkeinen aika on vielä epäselvä. En tiedä, minne menen opiskelemaan ja mikä minusta tulee isona.” (At14)

Toisaalta epävarmuus koetaan myös ikäkauteen kuuluvana osana, ja nuoret luottavatkin melko hyvin siihen, että varmuus löytyy ajan myötä suunnitelmien eläessä. Suhtautumisessa ilmenee siis sekä optimistisuutta että pessimistisyyttä, riippuen siitä, missä määrin nuori uskoo suunnitelmiensa selkiytyvän ja päämäärän löytyvän. Vaikka epävarmoja nuoria on melko paljon, heistä suurin osa suhtautuu kuitenkin tulevaisuuteensa luottavaisin mielin, mikä antaa paremmat lähtökohdat suuntautua epävarmaankin tulevaisuuteen.

”Olen ja en ole miettinyt tulevaisuuttani. Toisaalta olen, mutta en vakavasti. On lähinnä pelottavaa, että vuoden päästä mun pitäisi tietää mitä tulevaisuudeltani haluan. – – En ole siis vielä miettinyt tulevaisuutta kunnolla, en tarkasti tiedä missä olen seitsemän vuoden päästä tai edes sitä, mitä parin vuoden päästä olen tekemässä. Haluan kuitenkin tulevaisuudelta joitain asioita. – – Vaikka mulla tosiaan on jonkin verran niitä haaveita, en mä siitä huolimatta tiedä, miksi haluan isona. – – Mä en oikein osaa kuvitella itseäni 20-, saati sitten 30-vuotiaaksi. – – On monia asioita mitä mä haluan ja mitä en halua, mutta siitä huolimatta se tulevaisuus tuntuu pelkiltä haaveilta ja unelmilta, mutta se on ihan okei. Mulla on vielä vuosi aikaa selvittää, mitä haluan peruskoulun jälkeen.” (Ft52)

Pelkoihin liittyviä mainintoja oli aineistossa noin joka neljännellä tytöllä ja vain muutamalla pojalla. Pelot näyttävät olevan suurelta osin yhteydessä epävarmuuteen tulevaisuuden suhteen, ja yksi yleisimmistä pelonaiheista olikin elämässä pärjääminen. Nuoret ilmaisivat pelkonsa siitä, osaavatko he tehdä oikeita valintoja ja suoriutuvatko he heille eteen tulevaista tehtävistä niin, että tavoitteena oleva elämä olisi mahdollista saavuttaa. Tähän liittyvät pelot koskivat erityisesti työtä ja taloudellista hyvinvointia, jotka ovat elämän perusturva.

”Mä pelkään, että mä en saa hyvää työtä ja isoo taloa tai miestä ja lapsia. Tai et musta tulee joku köyhä juoppo joka ostaa huumeita ja joutuu rahaongelmiin.” (Ct13)

”Tulevaisuuden pelko voisi olla esim. onko asuntoa, onko työtä ja miten ylipäättään pärjään elämässä.” (Et20)

”Pelkään ehkä sitä että yhtäkkiä olenkin vain täysi nolla, enkä saa mitään aikaiseksi.” (Ep42)

Vain murto-osa peloista koski oman itsen ulkopuolisia asioita, kuten sotaa ja rikollisuutta. Suurin osa peloista liittyi siis nuoren omaan elämään. Työn lisäksi nuorten pelot käsittelivät itsenäistymistä ja vastuun ottoa omasta elämästä, vaikka samalla nuoret odottavat oman itsenäisen elämän alkua. Siirtyminen turvallisesta kasvuympäristöstä omilleen on kuitenkin suuri askel nuoren elämässä, joten huoli tulevasta pärjäämisestä ei ole perusteeton.

”Pelkään että aikuisena joutuu ottamaan paljon enemmän vastuuta kuin skidinä. Laskun maksua, töissä käyntiä ja sen semmosta. – – Kysyin kerran vanhemmiltani, että miltä tuntuu olla aikuinen. He vain sanoivat ”ei oo helppoa”. Minua alkoi pelottaa ja hieman mietityttämään omat asiat.” (At25)

Loput peloista koskivat sairauksia ja onnettomuuksia, ja nämä pelot ulotettiin koskemaan myös muita kuin itseä. Terveys ja hyvinvointi näyttelivät yleisestikin suurta roolia nuorten tulevassa elämässä, ja niiden menettäminen vaikuttaisi koko elämään.

”En haluaisi että joutuisin mihinkään onnettomuuteen tai että saisin harrastuksista mitään vammoja.” (Fp32)

”En halua itse sairastua vakavasti nuorena tai kukaan läheisistäni.” (Ft36)

Tulevaisuus on ennalta määrätty

Tulevaisuuskasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsista ja nuorista oman tulevaisuutensa tekijöitä, jotka omilla valinnoillaan ja omalla toiminnallaan rakentavat itselleen haluamaansa elämää. Osa nuorista nimittäin suhtautuu tulevaisuuteen siten, kuin se olisi jo ikään kuin olemassa valmiina käsikirjoituksena, johon ei voi enää itse vaikuttaa. Nämä nuoret eivät halua suunnitella elämäänsä kovinkaan pitkälle, sillä he ajattelevat, että *”tulevaisuus voi mennä ihan miten nyt joku päättää – –”* (Et18). Ajattelutavasta heijastuu enemmän optimistinen kuin pessimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen ja siihen, mitä se ikinä pitääkään sisällään, joten nuoret jättävät tulevaisuuden huoletta tuonnemmaksi. He haluavat elää *”tässä ajassa, tässä hetkessä juuri nyt”* (Dt22). Joitakin unelmia ja suunnitelmia tulevaisuutta varten nuorilla on, mutta lopulta ne kaikki jätetään tulevaisuuden varaan. Usko tai tahto omien vaikutusmahdollisuuksien suhteen on siis hyvin häilyväinen.

”Oikeastaan en halua edes ajatella tulevaisuuttani vaan haluan keskittyä tämänhetkiseen ja nuorena olemiseen. Odotan vain, mitä tulevaisuus tuo tullessaan, sillä on niin monia mahdollisuuksia. Saattaa tulla positiivisia tai negatiivisia yllätyksiä, mutta kaikki on vain kestettävää. – – Ja kaikista esteistä pääsee yli jos vain jaksaa kiivetä. Tulevaisuuden yllätyksiä odottaen päätän tämän tähän.” (Et28)

Vaikka kyseinen suhtautumistapa jättää nuoren ajeltamaan ajan virtaan odottamaan tulevaa ilman aktiivista toimintaa tulevaisuuden eteen, sillä on myös toinen puoli. Nämä nuoret pystyvät avoimesti kohtaamaan tulevaisuutensa ja sen tuomat mahdollisuudet. He yrittävät luottaa siihen, että elämällä on heille jotain annettavaa, jotain, mitä he eivät ole vielä itse keksineet. Alati muuttuvassa yhteiskunnassa tällainen tapa on varmasti käyttökelpoinen, sillä sen avulla nuori pystyy mukautumaan elämän muutoksiin. Suhtautumistavan ikävämpi puoli on kuitenkin se, ettei elämä välttämättä annakaan aina mieluisia asioita, etenkin silloin, jos tulevaisuuden eteen ei ole tehnyt itse mitään. Välttääkseen tämän nuoren on tiedostettava omien valintojensa vaikutus elämään ja alettava suunnitella tulevaisuutta edes joiltain osin, sillä jälkikäteen on myöhäistä katua.

”Mutten ressaakaan tästäkään, se tapahtuu, mikä on tapahtuakseen. Mua varten on jo suunnitelma, enkä mä voi enää vaikuttaa siihen paljoakaan. Se, että valitsen haluanko mä muuttaa pois Nastolasta vai en, ei muuta sitä tosiasiaa, että tuun selviämään tästä elämästä voittajana. Mä haluan muille hyvää tulevaisuuteen. Se on mun unelma, että kaikilla muilla on hyvä olla, silloin mullakin on hyvä.” (Ct17)

10.2 Yhteenvetoa suhtautumisesta tulevaisuuteen

Edellä esitetyt viisi tapaa suhtautua tulevaisuuteen, on muodostettu nuorten kirjoitelmien pohjalta pikemminkin narratiivista analyysia kuin kokonaisten kirjoitelmien luokittelua käyttäen. Näin ollen yksittäinen nuori saattaa olla edustettuna monessakin luokituksessa, eli luokat eivät ole toisiaan poissulkevia. Jos kuitenkin kokonaisia kirjoitelmia tarkastelee peilaten niitä muodostettuihin luokituksiin, huomataan, että tietty suhtautumistapa korostuu yhdessä kirjoitelmassa muita enemmän. Tässä kohtaa ei kuitenkaan ole ollut syytä käyttää määrällistä analyysia sen suhteen, kuinka moni kirjoitelma kuuluu tiettyyn luokkaan.

Vaikka suhtautumistapojen yleisyyden tutkiminen ei määrällisesti ole tarpeen, voidaan tulosten perusteella todeta, että nuoret suhtautuvat tulevaisuuteensa pääosin optimistisesti. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi epävarmat nuoret näkevät tulevaisuutensa yleensä kuitenkin enemmän optimistisesti kuin pessimistisesti. Pessimistisiksi luokiteltavia kirjoitelmia aineistossa on vain muutama, ja näistäkin useimmassa osa tulevaisuudenkuvasta sisältää optimisia aineksia.

Optimistisuus johtuu osittain siitä, että vaikka nuoria pyydettiin kirjoittamaan mahdollisesta tulevaisuudestaan, kirjoitelmissa ilmenee jonkin verran haaveilua ja mielikuva rakennetaan sen varaan, mitä tulevaisuudelta toivotaan. Haaveilua on kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin nuoremmilla, jotka näkevät tulevaisuutensa toiveiden täyttymisenä (Rubin 1998, 167). Yleisesti ottaen nuorten tulevaisuudenkuvat ovatkin melko realistisia, ja he ovat tietoisia omista mahdollisuuksistaan, tilannekohtaisista vaikuttajista ja todellisuuden reunaehdoista. Tämä on välttämätön muutos nuoren tulevaisuusajattelussa, jotta hän pystyy suunnittelemaan realistisesti elämäänsä nykyhetkestä eteenpäin ja tekemään sen mukaan järkeviä valintoja.

Tulevaisuudenkuvien muuttuessa iän myötä realistisemmiksi usko omaan hyvään tulevaisuuteen saattaa hiipua. Tällaiseen tulokseen ovat tulleet sekä Rubin (1998) että Mikkonen (2000) tutkiessaan eri-ikäisiä nuoria. Iän karttuessa tietoisuus maailmasta ja siten myös tulevaisuudesta sekä mahdollisuuksista vaikuttaa omaan tulevaisuuteen lisääntyvät (Rubin 1998), jolloin nuori näkee maailman realistisemmin ja ehkä jopa pessimistisemmin kuin aiemmin. Unelmille ei ole enää yhtä suurta tilaa todellisuuden rajojen tullessa tietoisuuteen. Myös media välittää usein negatiivisia kuvia maailmasta, mikä lisää nuorten huolta tulevasta. Mikkonen (2000) esittää, että kouluopetuksessa tulisi välttää pelkkien epäkohtien esille tuomista ilman, että niihin yritetään miettiä ratkaisuja ja ehkäisykeinoja. Jos yksilöltä puuttuvat keinot vaikuttaa tulevaisuuteensa, on hyvin mahdollista, että tulevaisuudenkuva värityy pessimistisin värein. (Mikkonen 2000, 203.) Kasvatuksella ja ohjauksella tulisi tavoittaa erityisesti ne nuoret, jotka ovat vielä täysin epätietoisia tulevaisuudestaan, sekä ne, jotka luottavat tulevaisuuden tapahtuvan itsestään ilman, että siihen voisi itse vaikuttaa. Edellisiä nuoria tulisi rohkaista etsimään omia vahvuuksiaan ja päämääriään, kun taas jälkimmäisiä tulisi auttaa suunnittelemaan keinoja toteuttaa toivotunlainen tulevaisuus.

Pääosin nuoret näyttävät tiedostavansa omat vaikutusmahdollisuutensa tulevaisuuden rakentumisen suhteen etenkin koulutusta ja ammatinvalintaa koskevissa asioissa. Koulutuksella nähdäänkin olevan koko elämän onnellisuuteen vaikuttava merkitys. Myös Mikkonen (2000, 200) päätyi samaan tulokseen nuorten koulutusta koskevissa maininnoissa. Koulutuksen lisäksi nuoret eivät kuitenkaan kerro muista vaikutuskeinoista tai toimintamalleista tulevaisuuden suhteen. Sen sijaan, että tämä nähtäisiin passiivisuutena tulevaisuutta kohtaan, yhdyn Mikkosen (2000, 200) tulkintaan siitä, että nuorella ei ehkä ole vielä valmiuksia ja tarpeeksi tietoa mahdollisista keinoista.

Suhtautuminen ympäristön tulevaisuuteen on tässä tutkimuksessa jätetty tarkastelun ulkopuolelle mainintojen niukkuuden vuoksi. Aiemmissä tutkimuksissa suhtautuminen ympäristön ja maailman tulevaisuuteen on ollut pessimististä, eikä asioihin ole uskottu voivan vaikuttaa itse

(Hicks 2004; Mikkonen 2000; Rubin 1998). Myös pelot kertovat paljon suhtautumisesta maailman tulevaan tilaan, mistä ovat osoituksena Nurmen (1983) sekä Nurmen ja Nuutisen (1987) tutkimukset, joiden mukaan nuorten pelot kohdistuivat yleisimmin sotiin ja muihin globaaleihin uhkiin. Maailmaan liittyviä pelkoja ei kuitenkaan ollut tämän tutkimuksen aineistossa juurikaan, vaan pelot liittyivät yleisimmin työllisyyteen, omaan ja läheisten hyvinvointiin sekä itsenäistymiseen.

11 UUDET NARRATIIVIT

Edellisissä luvuissa on esitelty nuorten tulevaisuudenkuvien sisältöjä ja suhtautumistapoja tulevaisuuden suhteen. Tässä luvussa analyysin tuloksista tehdyt kokonaistulkinnat esitetään uusina narratiiveina, joiden tarkoituksena on palauttaa nuorten tulevaisuudenkuvat takaisin kertomusten muotoon. Tässä tarkastelutavassa yksittäiset aineiston osat sulautuvat kokonaisuuksiin, jotka korostavat analyysin tulkinnassa esiin tulleita nuorten tulevaisuudenkuvien piirteitä jättämättä kuitenkaan mitään ulkopuolelle. Uudet narratiivit osoittavat nuorten tulevaisuusajattelun moniulotteisuuden ja vaihtelun, mutta samalla ne korostavat nuorten tulevaisuudenkuville tyypillisiä yhteisiä piirteitä. Niiden avulla on mahdollista tarkastella nuorten keskuudessa esiin nousevia tulevaisuuteen suuntautumis- ja suhtautumistapoja, kuten myös tulevaisuudenkuvien sisältöjä. Narratiiveissa tytöt ja pojat on eroteltu toisistaan niissä kertomustyypeissä, joissa sukupuolten välillä ilmeni merkittäviä eroja. Narratiivista analyysia ja tulkintaa havainnollistava kuvio on esitetty sivulla 55.

11.1 Suuresta unelmoija

Ulla Unelmoija

Minun tulevaisuuden suunnitelmani ovat melko suuria, mutta tiedän, että pystyn toteuttamaan ne, jos vain jaksan tehdä töitä niiden eteen. Yläasteen jälkeen menen lukioon Lahteen. Lukion aikana olen yhden vuoden vaihto-oppilaana tai au pairina ulkomailla, jotta kielitaitoni vahvistuu ja saan kokemuksia ulkomailla olosta. Lukiossa yritän opiskella ahkerasti, jotta pääsen haluamaani ammattiin. Suurin haaveeni on aina ollut se, että minusta tulee arvostettu lääkäri. Lukion jälkeen opiskelen siis lääkäriksi ja valmistuttuani muutan ulkomaille toteuttamaan uraani. En halua jäädä Suomeen töihin, vaikka tämä maa onkin hyvä paikka asua. Uskon, että ulkomailta saa helpommin töitä ja että siellä voin paremmin menestyä ja tulla kuuluisaksi.

Jos en kuitenkaan ala lääkäriksi, haluaisin myös olla tunnettu näyttelijä. Lukion jälkeen muuttaisin ulkomaille ja opiskelisin näyttelijäksi. Sitten kävisin jatkuvasti koe-esiintymisissä, jotta pääsisin näyttelemään johonkin elokuvaan. Tekisin myös jotain muuta työtä ennen

näyttelijänuraani, jotta saisin sen verran rahaa, että sillä eläisi. Myöhemmin, urani ollessa huipussaan, rahaa kertyisi enemmän, ja siitä osan laittaisin säästöön tai hyväntekeväisyyteen.

Ulkomailla asuisin isossa ja hienossa omakotitalossa meren rannalla. Pihassa komeilisi upea auto ja takapihalla olisi suuri uima-allas. Kodin olisin sisustanut itse, ja siellä olisi paljon tilaa. En haluaisi asua ihan keskustassa, vaan jossakin rauhallisemmassa paikassa, mutta kuitenkin suhteellisen lähellä kaupungin sykettä. Minulla voisi olla myös joitakin lemmikkejä.

Tuleva mieheni on rikas ja kuuluisa, ehkä urheilija tai jotenkin muuten tunnettu. Hänellä olisi kuitenkin aikaa myös minulle ja perheelle, ja hän rakastaisi minua. En ole varma, haluanko lapsia, mutta jos haluan, niin vasta sitten myöhemmin. Kun on lasten aika, haluan yhden tai kaksi lasta, ja haluan, että lapseni näkevät maailmaa. Toisaalta, voisin myös adoptoida lapsen ja auttaa siten köyhien maiden lapsia.

Ennen lapsia haluan elää vapaasti ja matkustella paljon mieheni ja ystäväni kanssa. Haluan kierrellä ympäri maailmaa ja oppia uusia kieliä. Minulla on paljon ystäviä ympäri maailmaa ja heidän kanssaan vietän aikaa silloin tällöin. Kun minulla on lapsia, haluan, että hekin näkevät maailmaa, joten matkustelemme perheen kanssa hyvin paljon.

Elämäni kulkisi onnellisesti eteenpäin ja vanhana mummelina muistelin elämäni ilolla. Lapsenlapset tulisivat kyläilemään silloin tällöin. Matkustelisimme mieheni kanssa paljon ja olisin onnellinen.

Toivon, että elämäni tulee olemaan näin ihana, ja uskon sen olevankin, sillä unelmat voi toteuttaa, jos vain tahtoa on tarpeeksi. Unelmia täytyy tavoitella ja niiden eteen pitää tehdä paljon töitä. Pelkään sitä, että jos en opiskele tarpeeksi, en saavuta unelmiani ja joudun jäämään Suomeen sellaiseen työhön, mistä en itse pidä. Haluan olla onnellinen, se on elämässä tärkeintä.

Kalle Kuuluisa

Tulen olemaan tulevaisuudessa kuuluisa urheilija tai sitten haluaisin olla jotenkin muuten tunnettu, esimerkiksi tietokonealalla tai muusikkona. Työni olisi sellainen, että siinä tienaisi paljon rahaa ja että pitäisin siitä. Haluaisin asua ulkomailla, sillä siellä olisi helpompi luoda uraa ja tulla kuuluisaksi. Asuisin hienossa omakotitalossa melko rauhallisella alueella. Talon pihassa olisi upea auto, ja pihaan mahtuisi myös oma skeittiramppi. Minulla olisi myös pieni perhe, johon kuuluisi kaunis vaimo ja yksi tai kaksi lasta. Matkustelisimme paljon eri maissa ja viettäisin aikaa myös hyvien ystäväni kanssa.

Toivoisin, että työni pohjautuisi harrastuksiini, sillä olen harrastanut samaa lajia jo usean vuoden. En ehkä ole vielä tarpeeksi hyvä, mutta onhan minulla aikaa kehittyä. Harjoittelen kovasti, jotta olisin joskus kuuluisa. Jos en ala urheilijaksi, minun pitää panostaa opiskeluun, jotta

pääsen haluamalleni alalle. Harrastukset ovat kuitenkin tärkein osa elämääni, joten panostan niihin enemmän kuin opiskeluun. Pelkään eniten sitä, että minusta tulee täysi nolla, enkä tulekaan kuuluisaksi ja saa hyväpalkkaista työtä. Aion kuitenkin tehdä töitä unelmieni eteen.

Vanhana olen tyytyväinen saavutuksiini ja olisin rikas.

Ullan ja Kallen tarinat kuvastavat ideaalia tulevaisuutta, jossa unelmat täyttyvät. Ideaali tarkoittaa näissä tarinoissa sellaista elämää, joka kriittisesti arvioiden näyttää melko epärealistiselta. Tällaista suhtautumista tulevaisuuteen on aineistossa melko vähän, mutta kuitenkin sen verran, että se on syytä ottaa yhdeksi tarkastelun kohteeksi narratiivisessa tulkinnassa.

Ullan ja Kallen tulevaisuudenkuviissa korostuvat menestys ja varallisuus, ja ne näyttävät olevan myös kaiken onnen perustana. Onnen ei kuitenkaan uskota tulevan itsestään, vaan sen eteen ollaan valmiita tekemään paljonkin töitä. Näillä nuorilla näkyy yltiöoptimistinen suhtautuminen tulevaisuuteen, ja usko tulevaisuuden toteutumiseen on hyvin vahva.

Ullan tulevaisuudenkuva rakentuu menestyvän työuran ympärille. Päämäärätietoisella opiskelulla Ulla valmistuu unelmiensa ammattiin ja suuntaa sitten ulkomaille töihin. Ulkomaille muutto onkin yksi selkeä ideaalien tulevaisuudenkuvien piirre. Työuran alun ja työssä etenemisen jälkeen Ulla on valmis aloittamaan perhe-elämää. Mieheen liitettävät toiveet liittyvät useimmiten varallisuuteen ja muihin ulkoisiin ominaisuuksiin, ja tavoitteena on naimisiin meno. Lapset kuuluvat ehdottomasti perheeseen, mutta ennen lapsia Ulla haluaa elää omaa elämäänsä ilman vastuuta muista ihmisistä. Asuinpaikkatoiveet ovat muuten perinteisiä ”rauhallinen alue ja omakotitalo” -toiveita, mutta niistä välittyy idyllisyys ja suuruudentavoittelu. Kaiken tulee olla hienoa ja isoa, eikä vähempään ole tyytyminen.

Kallen tarinassa korostuu kuuluisuus, joka perustuu joko urheiluun tai musiikkiin. Haaveiden taustalla vaikuttavat pitkälti nykyaikaisten menestyjien elämäkerrat, joissa painotetaan kovaa harjoittelua ja unelmiin uskomista siitäkkin huolimatta, että omat taidot ovat alussa heikot. Kalle tiedostaa taitotasonsa puutteellisuuden, mutta haluaa uskoa saavuttavansa unelmansa harjoittelemalla lisää. Opiskelu ei ole korostuneesti esillä Kallen tapaisten poikien ajattelussa, sillä urheilu- tai musiikkiura ei perustu akateemiseen opiskeluun, vaan käytännön harjoitteluun. Kalle kuitenkin ymmärtää, ettei menestysura välttämättä toteudu, joten hän on valmis myös opiskelemaan tarpeen vaatiessa. Myös Kalle aikoo muuttaa ulkomaille, sillä Suomessa menestyminen on epätodennäköisempää. Menestys toisi Kallelle paljon rahaa, ja hän voisi asua hienosti. Vaikka suunnitelmat ovat suuria, kuuluu niihin silti myös perinteinen perhe ja ajanvietto perheenjäsenten kanssa.

Sekä Kalle että Ulla kuvittelevat itsensä vanhoina muistelemassa menneitä. Mennyt elämä on ollut onnellinen ja siihen voi olla tyytyväinen. Vaikka tulevaisuudenkuvat ovat hyvin päämäärätietoiset ja optimistiset – tai ehkä juuri siksi –, on kummallakin pelkona se, ettei työ tuota tulosta ja lopulta unelmat romuttuvat täysin. Pelkojen ei anneta kuitenkaan lannistaa, vaan omalla toiminnalla pyritään pääsemään tavoitteisiin.

11.2 Ylöspäin pyrkivä

Maija Menestyjä

Peruskoulun jälkeen aion mennä lukioon ja kirjoittaa mahdollisimman hyvin arvosanoin itseni ylioppilaaksi. Lukioista suuntaan yliopistoon tai ammattikorkeaan opiskelemaan haluamalleni alalle. Haluaisin olla lääkäri (tai esim. juristi, psykologi, hevostenhoitaja, opettaja, graafikko). Opiskelu-aika on pitkä ja uuvuttava, mutta haluan saada hyvän työn, jossa on hyvä palkka ja jota on mukava tehdä. Opiskelu onkin yksi tärkeimmistä vaiheista elämässäni, sillä jos en panosta opiskeluun, en koskaan saa tavoittelemaani työtä. Opiskelulla pystyn vaikuttamaan omaan tulevaisuuteeni paljonkin.

Kun siis lähdän yläasteelta, menen lukioon. Lukion voin käydä vielä Lahdessa, mutta jatko-opintoihin minun pitää muuttaa toiseen kaupunkiin. Ajattelin muuttaa ensin johonkin pieneen ja halpaan asuntoon, ja vasta myöhemmin hankin oman asunnon. Tulevaisuudessa haluaisin asua isossa omakotitalossa suuren kaupungin laitamalla, josta olisi lyhyt matka keskustaan ja työpaikalle. Toisaalta voisin asua hetken myös ulkomailla, mutta luulen kyllä, että Suomi pysyy minun kotimaanani.

Haluaisin löytää ihanan miehen, menisimme naimisiin ja hankkisimme lapsia, kun olisin noin 30-vuotias. Ennen perheen perustamista olen saanut töitä, sillä muuten ei ole varaa elättää suurempaa perhettä. Haluan lapsia kuitenkin melko aikaisin, vaikka toisaalta haluaisin ensin luoda menestyksekkään alun työuralleni. Haluaisin 2-3 lasta ja lisäksi koiran tai pari.

Aion myös pitää hyvät välit ystäviini ja sukulaisiini. Vanhempiani käyn tapaamassa usein ja pidän heihin yhteyttä, vaikka asuisinkin eri paikkakunnalla. Ystävien kanssa viettäisin paljon aikaa ja kävisimme matkoilla. Haluan muutenkin matkustella paljon eri maissa ja nähdä maailmaa. Elän terveellisesti ja liikun säännöllisesti, jotta pysyn hyvässä kunnossa myös vanhempana.

Jotta voin saavuttaa haluamani tulevaisuuden, minun pitää opiskella ahkerasti ja tehdä paljon töitä elämäni eteen. Haluan pärjätä elämässäni ja menestyä, ja siksi haluan kouluttautua hyvin. En halua mitään erikoista elämää, mutta haluan olla tyytyväinen saavutuksiini ja toteuttaa itseäni. Minun ei tarvitse olla rikas, mutta haluan hyvän työn, jotta voin hankkia oman talon,

matkustella ja muutenkin nauttia elämästä. Pelkään ehkä sitä, etten pärjääkään opinnoissa enkä siten saa unelmatyötä, tai että jotain ikävää sattuu itselleni tai läheisilleni. Minua pelottaa hieman myös itsenäistyminen, sillä siihen liittyy niin paljon vastuuta ja valintoja, mutta uskon kuitenkin selviäväni elämästä voittajana.

Olli Oppinut

Kun pääsen peruskoulusta, aion mennä lukioon opiskelemaan. Sieltä jatkan lääketieteelliseen yliopistoon, sillä unelmani on tulla lääkäriksi. Alalle pääsy vaatii paljon töitä, mutta en aio lannistua, vaan teen kaikkeni päästäkseni tavoittelemaani ammattiin. Haluan pärjätä hyvin opinnoissani, ja yritän jo nyt saada hyviä arvosanoja.

Asun hienossa omakotitalossa hyvällä asuinalueella yhdessä vaimoni ja lastemme kanssa. Asun jossakin päin Suomea, riippuen työpaikasta. Suomessa on hyvä asua, eikä suurempia muutoksia ole tapahtunut vuosien saatossa.

Vapaa-aikaani vietän perheen kanssa ja välillä tapaan myös kavereitani. Teemme jonkin verran ulkomaanmatkoja. Työ on tärkeä osa elämääni, ja haluan, että työstä saa tarpeeksi palkkaa, jotta voin elättää perheeni. Haluan luoda menestyksestä työuraa ja olla jokseenkin rikas, mutta en silti tavoittele kultaa ja mammonaa. Tavallinen elämä on se, mihin pyrin. Tämän uskon saavuttavani ahkeralla opiskelulla ja työnteolla.

Ylöspäin pyrkiviä nuoria on aineistossa jonkin verran, ja heidän ajatuksissaan on nähtävissä samanlaista unelmointia ja idyllisyyttä kuin Ullalla ja Kallella. Erona heihin on kuitenkin se, että Maijan ja Ollin tulevaisuudenkuvat perustuvat melko realistisiin toiveisiin, jotka on mahdollista toteuttaa. Maijan ja Ollin kaltaiset nuoret näkevät tulevaisuutensa optimistisesti ja jopa hieman idyllisessä valossa, ja he uskovat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa vankasti.

Yhteistä Maijalle ja Ollille on se, että kumpikin haluaa kouluttautua hyvin ja mahdollisimman korkealle akateemista polkua pitkin. Yksikään ammattikoulun valinneista ei osoittanut samanlaisia ajatuksia hyvin menestyksekkästä urasta. Koulutuspolku on näillä nuorilla melko tarkkaan suunniteltu ja opiskelun merkitys oman elämän ohjaajana tuodaan esille selkeästi. Nuoret haluavat ja aikovat panostaa opiskeluunsa, jotta heidän ammattitoiveensa täytyisi. Nuoren suurin pelko liittyykin juuri siihen, saavuttako hän unelmatyötään.

Vaikka unelmana onkin olla korkeasti koulutettu ammattilainen, ei tavoitteena ole nousta kuuluisuuteen tai edes menestykseen. Perimmäisenä päämääränä näillä nuorilla on tavallinen onnellinen elämä, johon kuuluu mielekäs työ ja rakastava perhe. Työ on tärkeä osa elämää oman pätevyyden kokemisen vuoksi, mutta lisäksi työllä on merkitystä myös talouden ylläpitäjänä.

Rahaa on oltava sen verran, että sitä riittää peruskulujen jälkeen vielä vapaa-aikaan ja hankintoihin. Rahan ei siis haluta estävän mitään elämässä.

Perhe-elämä ja vapaa-aika ovat näille nuorille arvokkaita. Niihin liittyviä toimintoja kuvataan melko monisanaisesti ja niihin liittyy paljon tunnepitoisia ilmauksia. Erityisesti ihmissuhteet ja sosiaalinen kanssakäyminen ovat nuorille tärkeitä. Asuinpaikankin suhteen kuvailut ovat tarkempia, ja niihin liittyy pohdintoja muun muassa ulkomaille muuton mahdollisuudesta. Suomen uskotaan kuitenkin olevan tarpeeksi hyvä maa asua, joten ulkomaille muutto pysyy vain vaihtoehtona. Ulkomailla halutaan kuitenkin käydä usein.

Opiskelua ja työuraa korostavissa tulevaisuudenkuvin ajallinen ekstensio jää lyhyemmäksi kuin esimerkiksi unelmoijilla, sillä tulevaisuuden suunnittelussa keskitytään seuraaviin 15 vuoteen. Nämä vuodet ovat elämän muotoutumisen kannalta merkittävimmät, sillä niihin sisältyy opiskeluaika ja työelämään astuminen. Osalla ylöspäin pyrkivistä ajantaju on melko vajavaista suhteessa todellisuuteen, sillä perheen perustaminen sijoitetaan usein pitkälti alle 30 ikävuoden. Tämä on kuitenkin varsin ilmeistä koko aineistossa, ja se näyttäisi olevan pikemminkin koko ikäluokkaa koskeva ajantajuun vääristymä, joka varmasti muuttuu realistisemmaksi iän myötä. Näitä nuoria tulisi kuitenkin erityisesti ohjata tulevaisuuden ajallisessa suunnittelussa, jotta he eivät luovuta tavoitteidensa suhteen huomattavasti vuosien kuluessa pidemmälle kuin oli suunniteltu.

11.3 Tavallinen tallaja

Satu Suominen

Peruskoulun jälkeen aion lähteä kouluttautumaan haluamaani ammattiin. Menen ammattikouluun, sillä haluan valmistua mahdollisimman nopeasti ammattiin. Opiskeluun käytän vain noin 3 vuotta ja sen jälkeen etsin itselleni koulutustani vastaavan työpaikan. Työpaikan saanti on yksi tärkeimpiä asioita elämässä, sillä ilman työtä ei ole varaa maksaa laskuja ja muita elämiseen tarvittavia kuluja. Työstä pitää saada tarpeeksi palkkaa, jotta sillä pystyy elämään. Mielestäni kuitenkin työllä tai rahamäärällä ei ole niin väliä, kunhan minulla on rakastava perhe ympärilläni ja olen onnellinen.

Valmistuttuani aloitan työt ja pääsen elämään normaalia arkea. Opiskelujen aikana asuisin joko kotona tai sitten halvassa vuokra-asunnossa, mutta sen jälkeen muuttaisin omakotitaloon mieheni kanssa. Haluaisin asua jollakin rauhallisella alueella mutta kuitenkin suhteellisen lähellä kaupunkia. Asuinpaikka riippuu paljon siitä, mistä saan töitä. Tärkeintä on kuitenkin se, että asuinpaikka on viihtyisä ja tarpeeksi kaukana kaupungin hälinästä. Voisin asua myös maalla, mutta

ihan tuppukylään en silti halua muuttaa. Haluan naimisiin noin 20–25 vuoden iässä ja lapsia haluan ennen kuin täytän 30. Haluan olla nuori äiti, mutta en kuitenkaan mikään teiniäiti. Perheeseeni kuuluisi ihanan aviomiehen lisäksi kaksi lasta ja ehkä joku lemmikki, mieluiten koira.

Haluaisin säilyttää hyvät välit vanhempiini ja ystäviini. Lisäksi haluaisin saada paljon uusia ystäviä, joiden kanssa viettäisin aikaa. Läheiset ihmiset ovat minulle tärkeitä, ja aion käydä tapaamassa sukulaisiani silloin tällöin. Harrastaisin samoja juttuja kuin nykyäänkin, ja pitäisin huolta hyvinvoinnistani. Haluaisin myös matkustella paljon ja nähdä maailmaa.

Olen tulevaisuudessa toivottavasti sosiaalinen, iloinen ja laiha. Vanhana mummona sitten elelisin onnellista elämää aviomieheni rinnalla ja viettäisin paljon aikaa lastenlasteni kanssa.

Tärkeintä elämässäni on, että olen onnellinen. Pelkään ehkä sitä, että löydänpö työtä, onko asuntoa, riittävätkö rahat ja pärjäänpö ylipäättään elämässä. Odotan kovasti sitä, että pääsen töihin ja sen jälkeen elämään tavallista perhe-elämää rakastamani miehen ja lastemme kanssa. Minun ei tarvitse olla rikas ja kuuluisa, kunhan kaikki on hyvin ja olen onnellinen.

Sami Suominen

Peruskoulusta jatkan ammattikouluun opiskelemaan valitsemaani alaa. Valmistumiseni jälkeen työskentelen autoasentajana (tai esim. autosuunnittelijana, maatilalla, liikunnanohjaajana, rakennusmiehenä, seppänä). Asun omakotitalossa rauhallisella ja mukavalla asuinalueella, joka on lähellä työpaikkaani. Haluan myös perheen, johon kuuluu vaimo ja pari lasta. Näiden ajattelin tapahtuvan siinä 25–30-vuotiaana. En ole erityisemmin miettinyt, miksi haluaisin elämäni kulkevan noin, mutta olisi kiva, jos näin tapahtuisi.

Tulevaisuudessa työni pohjautuu kiinnostuksiini ja harrastuksiini, eikä palkalla ole niin suurta merkitystä. Tietenkin haluan työn, josta saa sen verran palkkaa, että on varaa maksaa laskut ja rahaa jää vielä elämiseenkin. En kuitenkaan tavoittele mitään luksuselämää, vaan ihan tavallista arkea ja onnellisuutta.

Vaikka elämäni on työntäyteistä, minulla on aikaa myös kavereille, perheelle ja harrastuksille. Harrastan liikuntaa ja tuunailen autoja. Haluaisin myös matkustella paljon.

Tavallinen tallaja on yleisin tulevaisuudenkuivissa esiintyvä elämäntyö. Siihen liittyy optimistinen, mutta edellisiin tulevaisuudenkuiviin verrattuna paljon neutraalimpi suhtautuminen tulevaan elämään. Tavoitteena ei ole saavuttaa elämässä mitään suurta, vaan pääasia on itse elämä sinänsä. Tavalliset tallajat edustavat sitä joukkoa, joka haluaa elämältään aivan tavallisia, perinteisiä asioita, kuten työn, kohtuullisen toimeentulon, perheen, ihmissuhteita ja paljon onnellisuutta. Tulevaisuudenkuiva on siten hyvin realistinen ja todennäköinen.

Erityisesti suhde opiskeluun ja työhön on tavallisia tallaajia yhdistävä tekijä. Työ nähdään elämän peruspilarina, joka takaa tarvittavan toimeentulon. Työ määrittelee pitkälti muuta elämää, mutta sen merkitys on ainoastaan talouden ylläpitäjänä. Työuralla edistyminen tai työssä menestyminen ei ole tavoitteena. Nuoret tietävät, että päästessään työelämään he voivat aloittaa itsenäisen, vanhemmistaan taloudellisesti riippumattoman elämän, joten heidän lähitulevaisuuden tavoitteenaan on saada nopeasti ammatti. Niinpä peruskoulun jälkeinen opiskelupaikka on lähes kaikissa tapauksissa ammattikoulu, josta vain harva jatkaa opintoja eteenpäin.

Työn ohessa halutaan myös vapaa-aikaa, jonka voi viettää perheen, ystävien ja harrastusten parissa. Perhe onkin näiden nuorten elämässä hyvin tärkeä tekijä, ja sitä kuvaillaan runsaasti verrattuna opintoihin ja työhön. Perheeseen kuuluu 2–3 lasta ja hyvin usein jokin lemmikki. Perhesuhteiden lisäksi ystävät ja sukulaiset ovat osa nuorten elämää. Tavalliset tallaajat haluavat asua kaupungin laitamilla tai jopa maalla, mutta he arvostavat kuitenkin palvelujen läheisyyttä ja sosiaalista ympäristöä. Omakotitalo on näidenkin nuorten toiveissa, mutta siihen ei liitetä erityisiä toiveita. Suomi säilyy ehdottomasti kotimaana, mutta matkailusta ei tingitä.

Ero tyttöjen ja poikien, Satujen ja Samien, välillä on lähinnä kerronnan laajuudessa, mikä on tyyppillinen ero kirjoitelma-aineistossa sukupuolten välillä. Pojat kertovat tulevasta tavallisesta elämästään hyvin lyhyesti ja ytimekkäästi, eivätkä he maalaile idyllisiä kuvia elämästään. Sen sijaan tyttöjen kirjoitelmissa esiintyy paljon tunnepitoista kerrontaa ja asioita kuvaillaan tarkemmin ominaisuuksiltaan. Myös omasta itsestä kerrotaan asioita, jotka liittyvät ulkonäköön ja luonteeseen. Erityisesti onnellisuus nousee tyttöjen kirjoitelmista korostuneesti esiin.

11.4 Perinteiden kumoaja

Kaija Kapina

Peruskoulun jälkeen en vielä ole varma, mihin menen opiskelemaan, mutta sen tiedän, että haluan mukavan työn. Voisin käydä myös armeijan, ja jäädä sinne jopa töihin, jos siltä tuntuu. Elämäni olisi melko yksinkertaista, kiva työ, ihana koti ja vapaa-aikaa. Työ ei kuitenkaan olisi pääasia elämässäni, sillä minua ei kiinnosta uralla eteneminen. En asuisi enää täällä, vaan muuttaisin jonnekin muualle, tai voisin lähteä jopa ulkomaille. Ainakin haluan matkustella paljon ja tutkia eri kulttuureja ja nähdä maailmaa.

Haluan olla vapaa, oman elämäni herra, eikä kukaan tai mikään saa rajoittaa tekemisiäni. Siksi en halua lapsia. En halua sitoutua heihin ja muokata elämäni heidän mukaansa. Haluan tehdä juuri niin kuin itse haluan. Haluan kokea seikkailuja ja jännitystä, enkä missään nimessä halua kangistua kaavoihin. Moni nuori varmaan haaveilee sellaisesta tulevaisuudesta kuin ihana

työ, hyvä talo, auto, perhe ja koira, mutta minä en halua sellaista elämää. Mitä vain voi tapahtua, ja vaikka haaveeni eivät toteutuisikaan, en lannistu, vaan elän sitten vaikka ilman suunnitelmia. Kunhan saan elää niin kuin itse haluan.

Näin ajattelevia nuoria on aineistossa vain kaksi (Ct4, At27), ja juuri siksi tämä ajattelutapa tulee nostaa esille. Oikeastaan tämä tulos on yllättävä, jos ajattelee asiaa postmodernin näkökulmasta, sillä nykyisen nuorison voisi olettaa suunnittelevansa tulevaisuuttaan täysin erilaiseksi, kuin mitä elämä tähän asti on ollut. Nuorissa näyttää kuitenkin säilyvän perinteisiin nojaava enemmistö, joka ei halua muuttaa hyviksi koettuja toimintamalleja. Sen sijaan perinteiden kumoajat eivät halua lainkaan sellaista elämää, mitä heiltä ehkä kulttuurin puitteissa odotetaan. Perinteiden ja rajojen rikkomisesta kertoo hyvin esimerkiksi aikominen armeijaan ja jopa työskentely siellä.

Näillä nuorilla ei ole suuria suunnitelmia elämäänsä varten, eivätkä he halua menestyä mitenkään erikoisesti, mutta he haluavat toteuttaa itseään niin paljon kuin mahdollista. Perhe-elämä ei siten ole heitä varten, sillä he eivät halua sitouttaa itseään lapsiin vuosikymmeniksi. Parisuhde on kuitenkin mahdollinen, joten myös nämä nuoret haluavat hieman läheisyyttä ja ihmisiä ympärilleen. Muista ihmissuhteista ei kuitenkaan kerrota, vaan kirjoitelmissa korostuu ainoastaan oman elämän toteuttaminen ja siitä nauttiminen.

Näiden nuorten kuva tulevaisuudesta on enemmän optimistinen kuin pessimistinen, sillä he näkevät itsensä toivotunlaisessa tulevaisuudessa. Kuva on kuitenkin hyvin häilyvä, eikä se sisällä suunnitelmia opiskelun tai työn suhteen. Kuva muuttuu epäilemättä pessimistisemmäksi, jos nämä nuoret pakotetaan sulautumaan massaan ja sopimaan tiettyyn kulttuuriseen muottiin. Näin ollen heitä pitäisi rohkaista valitsemallaan tiellä, kuitenkin siten, että he oppivat arvioimaan valintojensa seurauksia ja tekemään myös jonkinlaisia suunnitelmia tulevaisuudelleen.

11.5 Aktiivinen pohtija

Ella ja Elmo Epätieto

En ole suunnitellut tulevaisuuttani vielä yhtään. En tiedä, menenkö ammattikouluun vai lukioon. Ammattikoulu olisi siitä hyvä vaihtoehto, että sieltä saisin ammatin ja pääsisin heti töihin. Toisaalta, en tiedä yhtään, mitä alaa haluaisin opiskella, joten ammattikoulun valitseminen ei ehkä ole hyvä ratkaisu. Lukiossa saisin kolme vuotta lisäaikaa mieltä, mitä haluan oikeasti tehdä työkseni. Mutta olen kuullut, että lukiossa pitää jaksaa lukea ja opiskella paljon, enkä tiedä, riittääkö motivaationi siihen. Enkä tiedä, pääsisinkö nykyisellä keskiarvollani lukioon. Yritän

parantaa ensin numeroitani kevättodistukseen, niin sen näkee sitten. Haluan kuitenkin opiskella hyvin, jotta saan haluamani ammatin.

Tulevaisuudessa olen ihan tavallinen aikuinen ja elän normaalia elämää. Tulevasta ammatista minulla ei ole vielä mitään tietoa, mutta joitakin vaihtoehtoja olen miettinyt. Voisin olla esimerkiksi lastenhoitaja, opettaja, kokki tai sisustussuunnittelija, tai sitten voisin haluta työskennellä jotenkin liikunnan tai musiikin parissa. Liikunnassa ja musiikissa olen taitava, joten eikös työni voisi olla jotakin niihin liittyvää? Ongelma on kuitenkin siinä, etten tiedä, mitä kautta minun pitäisi lähteä opiskelemaan vaikkapa liikunnallista ammattia. Tai mitä ammatteja liikunnan alalla nyt ylipäänsä on tarjolla? Hurjaa ajatella, että ensi vuonna tuleva ammatti pitäisi jo tietää! Joka tapauksessa haluan sellaisen työn, jossa viihdyn ja josta saa tarpeeksi hyvää palkkaa, jotta pystyn elättämään itseni ja perheeni ja että rahaa jäisi vähän säästöönkin. Haluaisin nimittäin matkustella jonkin verran. En kuitenkaan stressaa ammatin tai opiskelun suhteen, onhan minulla vielä vuosi aikaa miettiä, mitä haluan. Sitä ennen haluan panostaa opiskeluuni.

En ole suunnitellut elämäni kovinkaan pitkälle, mutta joitakin toiveita minulla on elämäni suhteen. Suurin toiveeni on se, että olen onnellinen. Haluan löytää puolison ja ehkä perustan joskus perheen. Asuisin luultavasti Suomessa, mutta eihän sitä tiedä, jos vaikka työn perässä lähtisi ulkomaille. Minulla olisi ihana omakotitalo jonkun suuremman kaupungin laidamilla. En haluaisi asua maalla mutta en ihan kaupungin keskustassakaan.

Tämän enempää en osaa tulevaisuudestani sanoa. En osaa sanoa, mikä minusta tulee. Sen kuitenkin tiedän, että aion olla onnellinen ja elää ihanan elämän. Mitä vain voi tapahtua, joten pidän silmät ja korvat auki uusille unelmille. En pelkää tulevaisuuttani, vaan elän täysillä tässä hetkessä.

Suurin osa epätietoisista nuorista on tyttöjä, joten kertomuksessa kuuluu enemmän tytön kuin pojan ääni. Ajatukset ovat kummallakin sukupuolella kuitenkin samoja, joten niiden yhdistäminen samaan tarinaan on perusteltua. Ellat ja Elmot eivät tiedä vielä yhtään, miltä tulevaisuus näyttää, mutta heillä on jonkin verran ideoita ja väljiä suunnitelmia tulevaa varten. He pohtivat paljon omia mahdollisuuksiaan ja rajojaan ja puntaroivat erilaisia vaihtoehtoja näiden pohjalta. Tulevaisuudenkuva on kuitenkin epävarmuudestaan ja avoimuudestaan huolimatta melko optimistinen, sillä nuoret uskovat jossakin vaiheessa löytävänsä suunnan elämälleen ja saavansa hyvän elämän.

Onnellisuus ja tavallisuus ovat Ellojen ja Elmojen päämäärinä, vaikka he eivät muuta tulevaisuudestaan osaakaan sanoa. He eivät halua erikoista elämää, vaan ihan tavallisen työn, perheen ja arjen. He luottavat tulevaisuuden tuovan eteen mahdollisuuksia, joista voi löytää itselle

sopivan. Nämä nuoret eivät kuitenkaan täysin jää odottamaan tulevaisuuden aukikeriytymistä, vaan haluavat tehdä myös töitä elämänsä eteen.

Ellan ja Elmon epävarmuus koskee lähinnä tulevaa ammattia ja sitä kautta myös tulevaa opiskelua. Peruskoulun jälkeinen aika on hyvin avonainen: nuoret puntaroivat sekä lukiota että ammattikoulua, ja useimmiten päätyvät lukioon sen suomen kolmen vuoden miettimisajan vuoksi. Ne, jotka valitsevat ammattikoulun, luottavat siihen, että he löytävät vuoden aikana jonkin kiinnostavan alan, jota lähtevät sitten opiskelemaan. Nuoret yrittävät miettiä omia vahvuuksiaan ja löytää niistä ammatin, ja jos sopiva sattuukin löytymään, on seuraava ongelma se, miten kyseiseen ammattiin opiskellaan.

Epävarmoilla nuorilla näyttää olevan hyvin vähän tietoa sekä omista taidoistaan, ammattivaihtoehtoista että opiskelumahdollisuuksista. Tulevaisuuskasvatuksen näkökulmasta tämä ryhmä nuoria onkin keskeisin kasvatuksen ja ohjauksen kohde, jotta he löytävät suunnan elämälleen. Epävarmoilla nuorilla on usein monia vaihtoehtoisia elämänmalleja, joista he yrittävät soveltaa itselleen sopivaa, joten ohjauksella on merkittävä rooli autettaessa nuorta tekemään valintoja. Lisäksi nuoria pitää rohkaista etsimään ja käyttämään omia vahvuuksiaan ja luottamaan itseensä.

11.6 Passiivinen alistuja

Antti ja Anna Alistuja

Tulevaisuuteni näyttää vielä hyvin epäselvältä, enkä ole sitä kovin paljoa miettinytkään. Minulla on paljon unelmia, mutta en usko taitojeni riittävän niiden saavuttamiseen. Haluaisin olla kuuluisa näyttelijä. Tai sitten haluaisin pelata jääkiekkoa ammatikseni. En kuitenkaan ole koskaan saanut aloittaa jääkiekon pelaamista, joten se jää vain haaveeksi. En myöskään usko, että minulla riittäisi motivaatiota ja taitoa opiskella näyttelijäksi, joten taidan tyytyä siihen tavalliseen peruselämään: oma koti, hyvä työ, puoliso ja ehkä lapsia.

Tulevaisuudessa haluaisin asua ulkomailla ihanan miehen ja muutaman lapsen kanssa. Talo olisi iso ja hieno ja sijaitsisi aivan meren lähellä mukavalla asuinalueella. Minun pitäisi kuitenkin kehittää kielitaitoani, jos aion muuttaa ulkomaille. Luultavasti kuitenkin asun jossakin päin Suomea, tai sitten jään ihan vaan tänne nykyiseen paikkaan. Eihän sitä koskaan tiedä. Elämä saattaa viedä aivan toiseen suuntaan kuin oli ajatellut.

Peruskoulun jälkeen haluaisin lukioon, mutta en tiedä, riittääkö keskiarvoni sinne. Jos en pääse lukioon, en todellakaan tiedä, minne mennä opiskelemaan, sillä tulevasta ammatista ei ole mitään hajua. Vaihtoehtoja kyllä löytyy, mutta ne kaikki ovat melko epärealistisia haaveita.

Haluaisin opiskella kunnolla, että saan hyvän työpaikan, jossa viihdyn ja josta saa hyvää palkkaa. Pelkään, etten pääse haluamaani ammattiin ja joudun homehtumaan jossakin kaupan kassalla, vaikka ei kai siinä mitään vikaa olisi. Sitä en kuitenkaan tahdo!

En ole yhtään varma tulevaisuudesta ja suunnitelmani muuttuvat vielä moneen kertaan. Eihän sitä tiedä, vaikka minua ei enää olisi 5 vuoden päästä. Tai saattaa olla, että olen silloin joku pummi katuojassa. Välillä tuntuu, ettei elämästäni tule koskaan mitään, mutta haluaisin silti yrittää parhaani. Eihän kukaan voi tietää etukäteen, minne elämä johtaa. Ja nyt tiedän, etten halua edes ajatella tulevaisuuttani, vaan elän tässä hetkessä nuoruuttani. Tulevaisuus tuo tullessaan mitä ikinä tahtoo, ja sen näkee sitten.

Kuten edellisessäkin kertomuksessa, myös tässä päällimmäisenä kuuluu tytön ääni, sillä suurin osa näin ajattelevista on aineistossa tyttöjä. Tällaisia nuoria ei kuitenkaan ole kovin montaa, mutta ajattelutapa korostuu silti suurestakin aineistosta. Kaikista muista kertomuksista poiketen tässä kertomuksessa korostuu pessimistinen suhtautuminen tulevaisuutta kohtaan, eikä omiin vaikutusmahdollisuuksiin luoteta juuri lainkaan. Toisaalta nuori haluaisi tulevaisuudeltaan joitakin asioita, mutta usko omiin kykyihin on hyvin heikko. Vaikka nuori kertookin haluavansa opiskella ahkerasti saavuttaakseen hyvän elämän, hän ei kuitenkaan uhraa enempää ajatuksia suunnitteluun, vaan antaa tulevaisuuden tehdä päätökset hänen puolestaan. Epätietoisuutta perustellaankin usein sillä, ettei tulevaisuutta haluta ajatella. Halutaan elää vain tässä ja nyt.

Nuoren tulevaisuudentoiveissa korostuu tietynlainen ideaalisuus, mikä saattaa olla syynä siihen, ettei tulevaisuuden uskota toteutuvan. Monet maalailevat idyllisiä kuvia ihanasta perhe-elämästä hienoissa asuinoloissa, mutta suunnitelmat tämän toteuttamiseksi puuttuvat kokonaan. Tulevaisuudenkuva on siten kokonaisuudessaan haaveilua täynnä, ja lopulta nuori kokee joutuvansa alistumaan tavalliseen, jopa tylsään elämään. Oikeasti nuori haluaisi olla menestynyt ja elää hienoa elämää, mutta toteaa sen kaiken olevan vain toiveajattelua, ja tyytyy todennäköisempään tulevaisuuteen.

Omasta tulevaisuudestaan epävarmat ja mahdollista tulevaisuutta huonompaan tyytyvät ovat tulevaisuuskasvatuksellisesti se riskiryhmä, joka helposti jää ajalehtimaan. Tässä aineistossa näitä nuoria ei ollut useita, mutta täytyy muistaa, että tutkimuksesta jäi pois monta sellaista nuorta, jotka saattavat olla enemmän tai vähemmän pessimistisellä asenteella suuntaamassa tulevaisuuteen. Nämä nuoret tulisi tunnistaa mahdollisimman aikaisin, jotta heihin voitaisiin valaa uskoa omista mahdollisuuksista vaikuttaa elämän kulkuun. Pelkkä rohkaisu ei kuitenkaan riitä, vaan nuoria pitäisi myös motivoida ja heidän maailmankuvaansa avartaa, jotta heidän olisi mahdollista nähdä realistisia ja itseä tyydyttäviä kuvia tulevaisuudesta.

12 NUORI MATKALLA TULEVAAN JA TULEVAISUUSKASVATUKSEN MERKITYS

Nuoret elävät lapsuuden ja aikuisuuden välistä murrosvaihetta, ja heihin aletaan kohdistaa yhä enemmän vaatimuksia ja odotuksia yhteiskunnan taholta. Nuoren on vähitellen alettava pohtimaan omaa tulevaa elämäänsä ja siihen liittyviä valintoja. Jotta nuori voisi saavuttaa haluamansa tulevaisuuden, on hänen kehitettävä tulevaisuusajattelun taitojaan ja sitä kautta lisättävä tulevaisuusvalmiuttaan ja -tekojaan. Tulevaisuusajattelun yhtenä tärkeänä osana ovat tulevaisuudesta luodut mielikuvat, tulevaisuudenkuvat, sillä ilman käsitystä mahdollisesta ja halutusta tulevaisuudesta nuoren on vaikea arvioida valinnanmahdollisuuksiaan ja toteuttaa tulevaisuustekoja. Kuvat tulevaisuudesta, mikäli ne ovat toivottuja ja mahdollisia, ohjaavat nykyhetken valintoja, jotka puolestaan vaikuttavat tulevan elämän rakentumiseen. Tulevaisuuskasvatuksen näkökulmasta tulevaisuudenkuvilla on tärkeä rooli, sillä kasvattajan on tiedostettava kasvatettavien kuvitelmat tulevaisuudesta, jotta niihin pystytään vaikuttamaan.

Tutkimuksen tulosten mukaan nuorten tulevaisuudenkuvat rakentuvat pääosin yhden eheän ja jatkuvan elämänsuunnitelman varaan, mikä herättää kysymyksen siitä, missä määrin nuoret ovat valmiita kohtaamaan muuttuvan maailman haasteet. Etenkin työelämässä tapahtuu suuria muutoksia, jonka vuoksi ihmisen on vaikea suunnitella elämäänsä ja luoda ehjää ja kokonaista elämäntarinaa (Sennett 2007, 21–31). Nuorena aikuisena rakennettu pohja hyvälle elämälle ei siten enää riitä, vaan ihmisen on jatkuvasti kehitettävä itseään uudelleen pysyäkseen kilpailussa mukana. Tällainen postmoderni ajattelutapa ei kuitenkaan välity nuorten tulevaisuudenkuvista, vaan he näkevät – tai haluavat nähdä – elämän pysyvän samanlaisena kuin se on tähänkin asti ollut: jatkuva, pysyvä ja ennakoitavissa oleva. Todellisuudessa maailma on kuitenkin kaikkea muuta: se on pirstaleinen ja epävarma.

Ristiriita todellisen maailman ja nuorten toiveiden välillä on haaste kasvattajille, joiden tehtävänä on valmistaa nuoria tulevaisuuteen. On hyvä, että nuorilla on toiveena vakaa ja lineaarisesti etenevä elämänpolku, mutta enää se ei riitä, vaan nuoren on oltava valmis kohtaamaan

erilaisia tulevaisuusvaihtoehtoja. Kasvattajien tulee kehittää nuorissa sellaisia tulevaisuustaitoja, joilla nuoret kykenevät selviytymään muuttuvan maailman haasteista. Yhdeksi tärkeäksi tulevaisuuden taidoksi ymmärretäänkin taito sietää kaaosta ja epävarmuutta. (Halinen & Järvinen 2007, 6, 17–18.)

Epävarmuus kumpuaa esiin valinnanvapauden lisääntyessä. Sopivan elämäntavan löytämisestä onkin tullut postmodernin yksilön kompastuskivi, kun vaihtoehtoisia elämäntapoja on tarjolla runsaasti. Löytääkseen oman tapansa elää yksilön tulisi suunnitella elämäänsä ja osata tehdä sitä koskevia valintoja. (Giddens 1991, 80–84.) Nuorten tulevaisuudenkuvien perusteella tämä dilemma on nuorille juuri nyt ajankohtainen. Nuoret ovat suurelta osin epävarmoja oman tulevaisuutensa suhteen, ja erityisesti tuleva työelämä askarruttaa heitä. Tulevaisuudenkuvat heijastelevat tietynlaisia elämäntapoja, joita kohti nuoret ovat pyrkimässä, mutta osalta puuttuvat välineet niiden toteuttamiseksi. Toisaalta osalla on vaihtoehtoisia elämäntapoja niin paljon, ettei yhteenkään niistä osata tarttua vakavasti, ja siksi suunnitelmat elämää varten ovat hyvin hajanaisia. Onneksi joukossa on myös niitä, jotka tietävät, mitä elämältään tahtovat. Näiden nuorten varmuus elämästä saattaa kuitenkin vielä vaihtua epävarmuudeksi, jos mahdollisuudet eivät olekaan heidän saavutettavissaan. Sen lisäksi siis, että nuorta on kasvatettava sietämään epävarmuutta, häntä tulee ohjata sopivan elämäntavan ja siihen johtavien vaihtoehtojen valinnassa.

Erilaisia elämäntapoja kokeillessaan nuori kapinoi helposti aikuisten maailmaa ja perinteisiä toimintamalleja vastaan ja haluaa elämältään kaikkea muuta kuin mitä edellisten sukupolvien elämässä on ollut (Hautamäki 1996, 37). Tämä kuuluu nuoruuteen, mutta ilmeisesti kapinointi myös jätetään kyseiseen ikävaiheeseen, sillä suurin osa nuorista arvostaa tulevassa elämässään aivan tavallisia ja perinteisiä asioita. Kulttuurin ja yhteiskunnan paineessa nuori on osittain jopa pakotettu elämään odotetulla tavalla tulevaisuudenkuvan kulttuurista prototyyppiä toteuttaen. Toisaalta tämä on myös välttämätöntä, sillä vaikka maailma muuttuu, säilyvät nuoren eteen tulevat kehitystehtävät pitkälti samoina kuin ennen: koulutusta ja ammattia koskevien valintojen tekeminen sekä itsenäistyminen. Suomalaisessa työn yhteiskunnassa näiden kehitystehtävien sivuuttaminen johtaisi väistämättä yhteiskunnasta syrjäytymiseen.

Vaikka nuori onnistuisi edellä mainituissa tehtävissä, on ammattiin valmistumisen jälkeen vaara jäädä työnjaossa häviäjien puolelle. Nykyään nuoruuden nähdäänkin pidentyneen opiskelujen venyessä ja koulutusputken jälkeisen työttömyyden uhatessa (Oinonen 2001, 115–116). Nuori ei siten välttämättä pääsekään toteuttamaan tulevaisuudenkuvansa mukaista taloudellisesti turvattua ja aikaista perhe-elämää, vaan joutuu toteamaan suunnitelmansa ajallisen tiukkuuden. Ajantajun kehittäminen aikajanalla avulla ja tietoisuutta lisäämällä auttaisi nuorta valmistautumaan tähän mahdolliseen tilanteeseen. Kasvatuksen näkökulmasta on kuitenkin

positiivista huomata, ettei nuorista yksikään halua ehdoin tahdoin jäädä elämään nuoruuttaan, vaan aikuisuus ja siihen kuuluvat kehitystehtävät näkyvät vahvasti heidän tavoitteinaan.

Nuorista suurin osa näyttää tulosten valossa suhtautuvan tulevaisuuteensa pääosin optimistisesti tai vähintäänkin neutraalisti, mikä on edellytys tulevaisuuteen valmistautumiselle. Vaikka tulevaisuus olisi epävarma, on nuorilla silti usko siihen, että tulevaisuudesta tulee hyvä ja että siihen pystytään vaikuttamaan omilla teoilla. Haasteen tulevaisuuskasvatukselle luovat ne nuoret, jotka haluavat elää tässä hetkessä sen enempää tulevaa miettimättä. Samoin myös ne muutamat nuoret, joille tulevaisuus on unelmien särkymisiä ja pettymyksiä täynnä, vaativat tulevaisuuskasvatukselta vahvaa ohjausta. Nämä nuoret tulisi tunnistaa jo hyvissä ajoin, jolloin on vielä mahdollisuus vaikuttaa suhtautumistapojen sävyyn ja tulevaisuuteen suuntautumisen suuntaan.

Kaikesta edellisestä päätellen kasvatuksella, ja erityisesti tulevaisuuskasvatuksella, on tärkeä rooli nuorten elämään ohjaamisessa ja valmistamisessa. Tulevaisuuskasvatus ei kuitenkaan saa jäädä vain opintopolun ja ammatinvalinnan ohjauksen tasolle, vaan sen on oltava kokonaisvaltaista kasvatusta, joka kohdistuu niin ajatteluun, tietoihin kuin taitoihin. Tavoitteena on kehittää nuorta ottamaan vastuu omasta tulevaisuudestaan. Tulevaisuusajattelun ohella tulisi keskittyä myös muun muassa tunne- ja vuorovaikutustaitoihin, muutoksen hallinnan ja selviytymisen taitoihin, sekä lisätä nuoren osallisuutta yhteisönsä jäsenenä (Halinen & Järvinen 2007, 18–19). Kaiken taustalla on nuoren itsetuntemus, joka vahvuudessaan ohjaa nuorta löytämään päämääränsä ja antaa nuorelle kokemuksen omasta pystyvyydestä oman tulevaisuutensa rakentajana.

”Tulevaisuus ei ole kohtalo. Tulevaisuutta ei ennusteta, sitä tehdään.”

(Halinen & Järvinen 2007, 18)

13 TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA

13.1 Tutkimusetiikan toteutuminen

Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan, ja ihmisoikeuksien huomioiminen on osa tutkittavien suojaa. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 128.) Tässä tutkimuksessa peruslähtökohtana on ollut ihmisoikeuksiin perustuva tutkittavien humaani ja kunnioittava kohtelu (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 27), jota voidaan tarkastella seuraavista näkökulmista. Tutkijan tulee ensinnäkin selvittää tutkittaville oma asemansa, tutkimusongelmansa, tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät siten, että tutkittavat ymmärtävät ne. Toiseksi tutkittavan osallistuminen tutkimukseen tulee olla vapaaehtoista ja tutkittavalla on oikeus keskeyttää mukanaolonsa missä vaiheessa tahansa. Tutkittavien tulisi saada kaikki mahdollinen tieto tutkimuksesta, jotta he voisivat perusteellisesti päättää osallistumisestaan. Edellisiin liittyen antaessaan suostumuksensa tutkittavan on tiedettävä, mistä tutkimuksessa on kyse. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 128; Grönfors 1982, 193–194.)

Ensimmäinen vaatimus toteutui 8.-luokkalaisille pidettävän Zest-luennon yhteydessä, jolloin esittäydyin ensimmäistä kertaa nuorille. Tässä yhteydessä kerroin itsestäni muun muassa opintojeni vaiheen ja tutkimuksen yhteyden opiskeluun. Tutkimukseni aiheen, tavoitteet ja menetelmän pyrin esittelemään mahdollisimman selkeästi ja havainnollisesti, sillä jo sana 'tutkimus' saattaa antaa nuorille aivan vääränlaisen kuvan esimerkiksi median vaikutuksesta. Korostin erityisesti tutkittavien anonymiutta ja kirjoitelmasisältöjen luottamuksellisuutta, sillä pelko omien ajatusten tulemisesta muiden tietoon oli monella nuorella päällimmäisenä ajatuksena kysymyksiin vastatessani. Nuorille piti erityyksen selittää, miksi heidän nimiään tarvittiin kirjoitusvaiheessa. Perusteena oli tutkimusluvan saaneiden nuorten kirjoitelmien löytyminen tutkimusta varten. Tämän jälkeen nimet hävitettiin aineistosta kokonaan, ja kirjoittajia käsiteltiin koodimerkinnoilla. Myös raportoinnissa yksityisyydensuoja säilyi, eikä ulkopuolinen henkilö voi tunnistaa yksittäistä nuorta raportista.

Vahvasti tutkimuksen eettisyyteen kuuluvat vapaaehtoisuus ja tutkimusluvan antaminen ohjasivat suurelta osin kohdejoukon muotoutumista. Koska 8.-luokkalaiset ovat alaikäisiä, pyysin ensimmäisenä tutkimusluvan nuorten vanhemmilta. Tutkimuslupa kerättiin kirjallisena, jotta myös

vanhemmat saivat tiedon tutkimuksen tavoitteista ja menetelmistä. Itse aineistonkeruutilanteessa nuorilla oli itsellään vielä mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta kirjoittamalla konseptin yläreunaan ”En osallistu”. Näitä kirjoitelmia palautuikin huomattava määrä, ja lisäksi moni nuori jätti kirjoitelman kokonaan tekemättä, vaikka tähän oli koulujen opettajilta vaatimus – osallistui nuori tutkimukseen tai ei. Tämä ”pakko” oli vain siitä syystä, että kirjoitus tapahtui kouluaikana, eikä nuorilla ollut mahdollisuutta poistua kirjoitustilasta. Tutkimuksessa on mukana kuitenkin vain ne kirjoitelmat, jotka on kirjoitettu omasta vapaasta tahdosta ja joihin on huoltajien lupa. Nuorten joukossa oli myös muutama sellainen, joka ei ollut palauttanut tai saanut lupaa vanhemmiltaan. Näitäkään kirjoitelmia en käyttänyt aineistona, sillä pidin kiinni tutkimuseettisistä periaatteistani lupien suhteen.

Tutkimusta suunniteltaessa aiheen valintaa voidaan pitää eettisenä kysymyksenä siitä, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimus yleensä tehdään (Hirsjärvi ym. 2000, 26). Kuten monessa kohtaa on todettu, tulevaisuudenkuvat ovat merkittävässä roolissa, kun nuoria ohjataan kohtaamaan tulevaisuutensa. Kasvatuksen näkökulmasta aihe on siten hyvin tarpeellinen. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tulevaisuudenkuvien tutkiminen antaa hyödyllistä tietoa nykynuorison asenteista tulevaisuutta kohtaan ja kertoo pitkälti siitä, miltä maailma nuorten silmissä näyttää tällä hetkellä. Vaikka tutkimuksen tulokset ovat jossakin määrin yleistettyjä kuvauksia nuorten tulevaisuudenkuvista, tulee huomata, ettei niitä voi suoraan sellaisenaan siirtää koskemaan nuoria yleensä. Tulokset on saatu tietyn alueen nuorilta, ja mielikuvat tulevaisuudesta saattavat olla hyvinkin erilaisia toisella puolen Suomea. Tuloksista voidaan kuitenkin tehdä suuntaa-antavia päätelmiä suomalaisnuorten yleisistä mielikuvista tulevaisuudestaan, sillä monet aiemmat tutkimukset ovat päässeet samansuuntaisiin tuloksiin eripuolilla Suomea.

13.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimukseni kohteena ovat nuorten tulevaisuudenkuvat, jotka ovat mielensisäisiä kuvia sellaisesta maailmasta, jota ei ole olemassa havaintoina tai muistoina (Kamppinen & Malaska 2002, 98). Näin ollen tulevaisuudenkuva tutkimuskohteena on hyvin abstrakti, kuviteltu ja tajunnallinen ilmiö (Varto 1992, 30), eikä sillä ole muuta kosketuspintaa todellisuuteen kuin tämä nykyinen maailma, jonka pohjalta tulevaisuudenkuva on muodostettu. Toisaalta juuri nykyinen maailma on merkittävä tulevaisuudenkuvan yhteisöllisyyden kannalta, sillä se sitoo mielikuvat tiettyyn aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. Tulevaisuudenkuva on siten samaan aikaan sekä subjektiivinen että vahvasti kontekstisidonnainen ilmiö.

Ilmiön kaksipuolisuus on tutkijalle sekä tulkinnallinen haaste että välttämättömyys. Ilmiön subjektiivisuus asettaa tutkijalle haasteen tutkimuksen objektiivisuuteen liittyen, sillä subjektiivisia kokemuksia on mahdotonta tutkia ilman tutkijan omien käsitysten ohjaavaa vaikutusta. Kuten Varto (1992, 26) esittää, maailmaa ei voida tavoittaa täysin objektiivisesti irrallisena elämismaailmasta, vaan tutkija on aina osa tutkittavaa merkitysyhteyttä. Tuomi ja Sarajärvi (2004, 19) tarkentavat tätä sanoen, että tutkijan käsitys ilmiöstä, tutkijan ilmiölle antamat merkitykset sekä valitut tutkimusmenetelmät vaikuttavat aina tutkimustuloksiin. Eskolan ja Suorannan (1998, 211) mukaan tutkijan avoin subjektiviteetti on kuitenkin laadullisen tutkimuksen peruslähtökohta: koska tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä on tutkija itse, on hänen myönnettävä olevansa tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline ja tiedostettava tämän vaikutukset tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tässä tutkimuksessa subjektiviteetti tulee esille erityisesti tulosten analyysissa ja tulkinnassa, sillä kumpikin vaihe perustuu omiin havaintoihini ja käsityksiini sekä näiden perusteella tehtyihin johtopäätöksiin. Analyysivaiheessa luokittelu oli pääosin aineistolähtöistä, mutta etenkin suhtautumistapoja kuvaavassa luokassa oma tulkintani nuorten kirjoitelmien sisällöistä ohjasi luokittelua. Uusien narratiivien luomisessa ja lopullisessa tulkinnassa näkemykseni maailmasta ja tulevaisuudesta eivät voineet olla vaikuttamatta lopputulokseen, sillä tulkinta on jatkuvasti tulosten peilaamista vasten todellista maailmaa, josta minulla on tietynlainen kuva valmiina. Jotta tuloksia voidaan pitää luotettavina, olen pyrkinyt tuomaan oman subjektiviteettini näkyvästi esille perustelemalla tekemiäni analyysiä ja tulkintaa liittyviä valintoja.

Tulevaisuudenkuvan kontekstisidonnaisuus sen sijaan edellyttää tutkijan olevan osa samaa elämismaailmaa ja merkitysyhteyttä. Jotta intersubjektiivinen ymmärtäminen on mahdollista, on todellisuuden hahmottamisen oltava tutkijalla ja tutkittavalla riittävän yhdenmukaista (Eskola & Suoranta 1998, 45). Tutkijana minun on oltava tietoinen siitä maailmasta ja kulttuurista, jossa tutkittavat nuoret elävät ja jonka pohjalta he suunnittelevat tulevaisuuttaan. Oman maailmankuvani suhde tulkintaan on siten edellytys syvemmälle ymmärrykselle nuorten tulevaisuudenkuvista. Ilman tätä suhdetta tutkimuksella päästäisiin vain sisältöjen luokittelun tasolle, eikä niiden tulkinta suhteessa nykyiseen yhteiskuntaan ja maailmaan olisi mahdollista.

Tulevaisuudenkuva sekä subjektiivisena että yhteisöllisenä ilmiönä vaikutti valitsemaani aineiston muotoon kirjoitelminä. Lisäksi aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet kirjoitelman antavan syvällisempää tietoa tulevaisuudenkuvista kuin esimerkiksi kyselylomakkeet. Kirjoitelman perusteena on myös tutkimuksen narratiivinen näkökulma. Tutkimuksen kannalta tärkeää oli saada nuoret kertomaan niistä asioista, joita he itse tulevaisuudenkuvaansa liittävät. Vapaassa kirjoitelmassa tutkittava saa kertoa kaiken, mitä ajattelee. Kaikki muu tulkitaan nuoren

tulevaisuudenkuvan ulkopuoliseksi, tai ei ainakaan niin tärkeäksi asiaksi. Tutkijan vaikutus kirjoitelman sisältöön on siten mahdollisimman vähäinen.

Vaikka kirjoitelmat soveltuivat tutkimusasetelmaan hyvin, täytyy luotettavuutta arvioitaessa nostaa esiin muutama heikkous. Ensinnäkin nuoren motivaatio määrää pitkälti sen, mitä hän paperille kirjoittaa. Esimerkiksi koulussa D kirjoitustunti osui valinnaisainetuntien paikalle, mikä sai nuoret kapinoimaan kirjoittamista vastaan. Myös ryhmäpaineella oli oma merkityksensä motivaation kannalta. Onneksi tämä paistoi läpi kirjoitelmista, ja moni huonosti motivoitunut nuori ei halunnut osallistua lainkaan. Näin ollen motivaatiolla ei ollut merkittävää vaikutusta aineiston laatuun. Toiseksi kirjoitelmat ainoana aineistona jättävät tutkijan pelkkien kirjallisten ilmausten varaan, eikä hänellä ole mahdollisuutta tehdä tarkentavia lisäkysymyksiä kirjoittamisen aikana. En kuitenkaan valinnut haastattelua aineistoksi tai kirjoitelmien rinnalle, sillä haastattelemalla ei olisi ollut mahdollista kerätä aineistoa suurelta kohdejoukolta. Tulevaisuudenkuvan yhteisöllisen piirteen vuoksi suuri aineisto on perusteltua, sillä siitä on mahdollista hahmottaa nuorten yleisiä käsityksiä tulevaisuudesta. Kolmanneksi, kahteen edelliseen liittyen, kirjoitelman tekeminen edellyttää aina taitoa muuttaa ajatteluaan kirjalliseen muotoon. Tutkittavan heikot kirjalliset taidot saattavat siten olla syvällisen kirjoitelman luomisen esteenä. Toisaalta kirjallisesti lahjakkaat saattavat ajautua fantasioinnin ja tarinoinnin saralle, jolloin kirjoitelma ei kuvaa enää nuoren omaa tulevaisuutta. Avoin kirjoitelma asettaakin aina haasteen totuudellisuuden arvioinnille. Vaikka aineistosta oli huomattavissa kaikkia näitä kirjoitustaitotasojen eroja, edustivat ne vain murto-osaa koko aineistosta. Suuren aineiston etuna onkin se, että yksittäiset laadultaan heikot aineiston osat eivät vaikuta koko aineiston laatuun, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen kohdejoukon valintaan liittyvä luotettavuuden tarkastelu on tärkeää, sillä se kytkeytyy suoraan tehtyjen yleistyksien luotettavuuteen. Lähtökohta kohdejoukon valinnassa oli PYRI-projektin ehdotus toteuttaa tutkimus Päijät-Hämeessä. Koulut valikoituivat projektin kautta, mutta lopullisen valinnan ja arvion kohdejoukon sopivuudesta tein lopulta itse. Tutkimuksessa mukana olevat koulut olivat eri puolilta Päijät-Hämettä siten, että osa kouluista sijaitsi hyvin pienillä paikkakunnilla kun taas osa sijaitsi suuremmissa taajamakeskityksissä. Täysin kaupunkikouluja oli kaksi, B ja D. Asuinpaikkojensa perusteella nuoret muodostavat melko heterogeenisen ryhmän, jolloin he edustavat laajempaa otosta alueen nuorista. Tulokset eivät kuitenkaan ole suoraan siirrettävissä koskemaan esimerkiksi kaupunkilaisnuoria, joiden lähtökohdat ovat aivan toiset kuin lähiönuorten.

Eskolan ja Suorannan (1998, 211, 214) mukaan laadullisen tutkimuksen arviointi kiteytyy lopulta kysymykseen tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tämän osoittaakseen tutkijan tulee kertoa raportissaan mahdollisimman tarkkaan tutkimuksensa etenemisestä eli niistä vaiheista,

joiden kautta tulokset on saatu (Eskola & Suoranta 1998, 211, 214; Varto 1992, 111–114). Käsillä olevan tutkimuksen luotettavuus on lukijan pääteltävissä, sillä olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen etenemisen mahdollisimman tarkasti ja seikkaperäisesti ja samalla olemaan avoin subjektiivisten tulkintojen suhteen. Taustaoletusten ja metodisten valintojen kuvailu ja perustelu auttavat lukijaa arvioimaan niiden pätevyyttä tässä tutkimuksessa ja mahdollistavat tutkimusasetelman toistamisen. Analyysin etenemisen ja tulosten esittelyn olen pyrkinyt raportoimaan siten, että lukijalle ei jää epäselväksi, miten tutkija on päässyt tuloksiinsa. Lisäksi tulosten raportoinnissa on jatkuvasti esillä nuorten ääni, sillä se tukee tekemiäni tulkintoja. Lopulta narratiivisen analyysin tuloksena syntyneet 9 uutta kertomusta palauttavat lukijan nuorten kirjoitelmiin kooten niissä ilmenneet yleiset yhteiset ja toisistaan poikkeavat piirteet yhteen.

LÄHTEET

Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, S. Saari & E. Syrjäläinen. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 114–161.

Antikainen, A. 1993. Kasvatus, koulutus ja yhteiskunta. Helsinki: WSOY.

Arbøl, K. & Rikkinen, H. 2002. Koulukasvatus ja oppilaiden mielikuvat tulevaisuudesta. Teoksessa A. Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-Kustannus, 50–65.

Bell, W. 1997. Foundations of Future Studies. Human Science for a New Era. Vol. I. New Jersey: Transaction Publisher.

Blinnikka, L.-M. 1977. Ihmisen aikaperspektiivi ja tulevaisuuden kuva. Kirjallisuuskatsaus. Turun yliopisto. Psykologian tutkimuksia 27.

Blumenfeld-Jones, D. 1995. ”Fidelity as a criterion for practicing and evaluating narrative inquiry”. Julkaisussa A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life history and narrative. International journal of qualitative studies in education 8 (1). London: Falmer Press, 25–36.

Creswell, J. W. 2007. Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Among Five Approaches. Second Edition. Thousand Oaks: Sage.

Dreborg, K. H. 2002. Kolme tapaa suhtautua tulevaisuuteen: backcasting laajasta näkökulmasta. Teoksessa S. Inkinen, H. Bruun & L. Fredrik (toim.) Tulevaisuus.nyt. Riskiyhteiskunnan haasteet ja mahdollisuudet. Helsinki: Hakapaino Oy, 187–209.

Elkind, D. 1974. Lapset ja nuoret. Jean Piagetin kehityspsykologiaa. Suom. Mirja Rutanen. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus, 159–183.

- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998.** Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gerson, K. 1985.** Hard choices. How women decide about work, career and motherhood. Berkeley: University of California Press.
- Gibbs, G. 2007.** Analyzing qualitative data. London: Sage.
- Giddens, A. 1991.** Modernity and Self-Identity. Self and society in the late modern age. Cambridge: Polity Press.
- Grönfors, M. 1986.** Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo: WSOY
- Haapala, A. 2002a.** Mitä on tulevaisuuskasvatus? Teoksessa Haapala, A. (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-Kustannus, 125–140.
- Haapala, A. 2002b.** Tutusta tukea koulukasvatukseen. Teoksessa A. Haapala (toim.) Tulevaisuuskasvatus. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-Kustannus, 5–12.
- Halinen, I. & Järvinen, R. 2007.** Tulevaisuuskasvatus – passi tulevaisuuteen. Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa <http://www.oph.fi/download/46860_netfuturekasvatus2007.pdf> (Luettu 28.5.2010).
- Hassinen, J. 2010.** ”Pitääkö lukion ja ammattikoulun kilpailla keskenään?” Hämeen Sanomat 27.5.2010, 2.
- Hautamäki, A. 1996.** Individualismi on humanismia. Teoksessa A. Hautamäki, E. Lagerspetz, J. Sihvola, J. Siltala & J. Tarkki. Yksilö modernin murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 13–44.
- Heikkinen, H. L. T. 2007.** Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2., korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 142–158.
- Helve, H. 1987.** Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön

nuorista. Kansalaiskasvatuksen Keskus ry. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/87.

Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Helsinki University Press.

Hicks, D. 2002. Lessons for the future. The missing dimension in education. London: RoutledgeFalmer.

Hietanen, O., Heinonen, S., Kahilainen, J., Kiiskilä, K., Tapio, P. & Wilenius, M. 2002. Tulevaisuusajattelun haasteita: Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys. Teoksessa M. Kamppinen, O. Kuusi & S. Söderlund (toim.) Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 896, 407–460.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Hutt, C. 1982. Sukupuoliroolin erilaistuminen osana sosiaalista kehitystä. Teoksessa H. McGurk (toim.) Lapsen sosiaalinen kehitys. Suom. Leena Kantee ja Matti Salo. Espoo: Weilin+Göös. (Alkuperäisteos 1978), 204–241.

Hytönen, T. & Rovasalo, A. 1998. Kyläkoulun oppilaan tulevaisuudenkuvat. Jyväskylä: Tutkiva Opettaja 8/1998.

Ilmarinen, J. 2000. Työikäiset ja elämäntulkinto. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntulkinto. Helsinki: Tammi, 173–193.

Inglehart, R. 1997. Modernization and postmodernization. Cultural, economic and political change in 43 societies. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Jallinoja, R. 1985. Johdatus perhesosiologiaan. Helsinki: WSOY.

Jallinoja, R. 2004. Familistisen käänteen rakentajat: Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus. Teoksessa K. Rahkonen. (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Helsinki: Gaudeamus, 64–98.

Kaijanaho, M. 1988. Maailmankuva ajattelevan ja kirjoittavan nuorison todellisuussuhteessa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. A18.

Kamppinen, M. & Malaska, P. 2002. Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen. Teoksessa M. Kamppinen, O. Kuusi & S. Söderlund (toim.) Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 896, 55–115.

Keskinen, E. 1997. Maailmankuvan rakennusaineet: Kokemukset ja kulttuuri. Teoksessa J. Rydman (toim.) Maailmankuvaa etsimässä. Porvoo: WSOY, 42–57.

Koivusilta, L. & Rimpelä, A. 2000. Nuoruusiässä luodaan terveyden perusta. Teoksessa E. Heikkinen & J. Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntulkku. Helsinki: Tammi, 155–172.

Kuusinen, J. 1998. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa H. Lyytinen, P. Lyytinen & M. Korhonen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissään. Porvoo: WSOY, 311–322.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9–40.

Leino, H. 2007. Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg, & P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 214–230.

Lindblad, S. 2001. Koulutus ja sen muuttuvat merkitykset pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne, & J. Tähtinen (toim.) Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Suomen kasvatustieteen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 1, 45–72.

Lips, H. 2007. ”Gender and Possible Selves”. New Directions for Adult and Continuing Education. No. 114/2007, 51–59. Saatavilla [www-muodossa](http://helios.uta.fi:2087/ehost/pdf?vid=7&hid=101&sid=58c2c1b6abeb416eb214c0793016ccf4%40sessionmgr107)
<URL:http://helios.uta.fi:2087/ehost/pdf?vid=7&hid=101&sid=58c2c1b6abeb416eb214c0793016ccf4%40sessionmgr107> (Luettu 3.9.2008)

Malaska, P. 1993. Tulevaisuustietoisuus ja tulevaisuuteen tunkeutuminen. Teoksessa M. Vapaavuori (toim.) Miten tutkimme tulevaisuutta? Tulevaisuudentutkimuksen seura. Acta Futura Fennica No. 5. Helsinki: Painatuskeskus Oy, 6–12.

Malaska, P. & Mannermaa, M. 1985. Tulevaisuuden tutkimus tieteellisin perustein tapahtuvana toimintana. Teoksessa P. Malaska & M. Mannermaa (toim.) Tulevaisuudentutkimus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 42–62.

Malmberg, L-E. 1994. Futureorientation of Finnish Students. Åbo Akademi University. Reports from the Faculty of Education 1.

Mannermaa, M. 1986. Arviointia tulevaisuuden tutkimuksen perusteista ja menetelmistä. Turun Kauppakorkeakoulu. Julkaisuja D1.

Mannermaa, M. 1991. Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus. Tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua. Tulevaisuudentutkimuksen seura. Acta Futura Fennica No. 2. Helsinki: VAPK-Kustannus.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3. laitos. Helsinki: International Methelp Ky.

Mikkonen, A. 2000. Nuorten tulevaisuuskuvat ja tulevaisuuskasvatus. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 57.

Niiniluoto, I. 1999. Voidaanko tulevaisuudesta tietää? Teoksessa J. Rydman (toim.) Matkalla tulevaisuuteen. Tieteen Päivät 1999. Tieteellisten seurain valtuuskunta. Jyväskylä: Gummerus, 17–27.

Numminen, M. 1988. Kvalitatiivisen tutkimusaineiston analysointi ja tulkinta. Teoksessa L. Syrjälä & M. Numminen. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51, 118–134.

Nurmi, J-E. 1983. Nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen II: Tulevaisuuteen suuntautumisen

psykologinen struktuuri ja siihen vaikuttavat tekijät 11-, 15- ja 18-vuotiailla nuorilla. Turun yliopisto. Psykologian tutkimuksia 67.

Nurmi, J-E. 1989. How do adolescents see their future? A Review of the development of future orientation and planning. Helsingin yliopisto. Psykologian laitos. Tutkimuksia 10.

Nurmi, J-E. 1991. The development of future orientation in a lifespan context. Helsingin yliopisto. Psykologian laitos. Tutkimuksia 13.

Nurmi, J-E. 1995. ”Tavoitteet, keinot ja illuusiot – ihminen tulevaisuutensa tekijänä”. Tiedepolitiikka 1, 5–12.

Nurmi, J-E. 1997a. Maailmankuvan vaikutus oman elämän muotoutumiseen. Teoksessa J. Rydman, (toim.) Maailmankuvaa etsimässä. Tieteen päivät 1997. Porvoo: WSOY, 58–72.

Nurmi, J-E. 1997b. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa H. Lyytinen, P. Lyytinen & M. Korkiakangas. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 256–274.

Nurmi, J-E. & Nuutinen, P. 1987. Tähtäimessä tulevaisuus. Suomalaisten nuorten käsityksiä tulevaisuudesta. Kansalaiskasvatuksen keskus ry. Tutkimuksia ja selvityksiä 2.

Oinonen, E. 2001. Perheellistyminen ja vanhemmuus aikuisuuden määrittäjinä. Teoksessa T. Kuure (toim.) Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 16, 109–125.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Kuusi esseetä lapsen kehityksestä. Suom. Saara Palmgren. Porvoo: WSOY. (Alkuperäisteokset Six études de psychologie 1964, Problèmes de psychologie dènétique 1970, Psychologie et èpistèmologie 1972).

Pietilä, V. 1973. Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Polkinghorne, D. E. 2005. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa J. A. Hatch & R. Wisniewski (toim.) Life history and narrative. Qualitative studies series 1. London: Falmer Press, 15–22.

Puustinen, M. 2008. ”Hyvät eväät huomiseen. Tulevaisuuskasvatus vahvistaa lapsen itsetuntoa ja elämänhallintaa”. Opettaja 103 (39), 14–15.

Rauste von Wright, M. 1997. Oppiminen ja maailmankuva. Teoksessa J. Rydman (toim.) Maailmankuvaa etsimässä. Tieteen päivät 1997. Porvoo: WSOY, 31–41.

Remes, P. & Rubin, A. (toim.) 1996. Tulevaisuutta etsimässä. Tulevaisuusteema kouluopetuksessa. Helsinki: Opetushallitus.

Rinne, R. 2001. Koulutuspolitiikan käänne ja nuorten syrjäytyminen. Teoksessa A. Jauhiainen, R. Rinne & J. Tähtinen (toim.) Koulutuspolitiikka Suomessa ja ylikansalliset mallit. Suomen kasvatustieteen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 1, 91–138.

Rubin, A. 1996. Alas apatia – Tulevaisuus omiin käsiin. Teoksessa P. Remes & A. Rubin (toim.) Tulevaisuutta etsimässä. Tulevaisuusteema kouluopetuksessa. Helsinki: Opetushallitus, 41–78.

Rubin, A. 1998. The images of the future of young Finnish people. Turun Kauppakorkeakoulu. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja D2.

Rubin, A. 2002. Tulevaisuudenkuvat ja identiteetin rakentuminen myöhäismodernissa. Teoksessa M. Kamppinen, O. Kuusi & S. Söderlund (toim.) Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 896. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 791–819.

Sennett, R. 2007. Uuden kapitalismin kulttuuri. Suom. Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.

Seppälä, Y. 1985. Positivistinen ja hermeneuttinen tulevaisuuden tutkimus. Teoksessa P. Malaska & M. Mannermaa (toim.) Tulevaisuudentutkimus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 63–93.

Syrjälä, L. 1988a. Koontia ja pohdintaa. Teoksessa L. Syrjälä & M. Numminen. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51, 175–185.

Syrjälä, L. 1988b. Tapaustutkimuksen määrittelyä. Teoksessa L. Syrjälä & M. Numminen. Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51, 5–14.

Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, S. Saari & E. Syrjäläinen. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 68–113.

Takala, A. & Takala, M. 1988. Psykologinen kehitys lapsuusiässä. Porvoo: WSOY.

Talib, M-T. 2002. Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus. Helsinki: Kirjapaja.

Taylor, S. J. & Bogdan, R. 1984. Introduction to Qualitative Research Methods. The search for meanings. New York: A Wiley-Interscience publication.

Tella, A. 1996. Tutkimuksen kertomaa nuorten tulevaisuusajattelusta. Teoksessa P. Remes & A. Rubin (toim.) Tulevaisuutta etsimässä. Tulevaisuusteema kouluopetuksessa. Helsinki: Opetushallitus, 29–40.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turunen, K. E. 2005. Ikävaiheiden kriisit. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Venkula, J. & Rautevaara, A. 1993. Arvot ja nuorten arvopohdinta. Piirteitä maamme vv. 1960–1990 nuorten arvoja koskevista tutkimuksista. Helsinki: Yliopistopaino.

von Wright, G. H. 1997. Maailmankuvan käsitteestä. Teoksessa J. Rydman (toim.) Maailmankuvaa etsimässä. Tieteen päivät 1997. Porvoo: WSOY, 19–30.

Kirjoitelmaohje

LUE OHJEET HUOLELLISESTI!

- **Kirjoita paperin oikeaan yläkulmaan nimesi, koulusi ja luokkasi.**
Jos kirjoitat enemmän kuin yhden paperillisen, **kirjoita nimesi jokaiseen paperiin.**
- Kirjoita jokaiselle riville **selkeällä** käsialalla, mieluiten tekstaten.
- Kirjoitusaikaa on kaksi oppituntia. Kun olet kirjoittanut kaikki ajatuksesi, palauta paperi opettajalle. **TARKISTA, ETTÄ NIISSÄ ON NIMESI, KOULUSI JA LUOKKASI!**
- Kirjoitelman otsikkona voit käyttää otsikkoa Tulevaisuuteni, tai voit keksiä oman.

Kirjoitelman sisältö on täysin vapaamuotoinen, ja tärkeintä ovat sen sisältämät asiat, ei kielioppi! Keskity siis ennen kaikkea kuvaamaan, millaisena sinä näet oman tulevaisuutesi.

VAIN SINÄ OSAAT KERTOAA, MITÄ JUURI SINÄ AJATTELET OMASTA TULEVAISUUDESTASI!

Alla on kirjoittamisen avuksi muutamia apukysymyksiä, joista voit kirjoittaa. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole orjallisesti vastata kyseisiin kysymyksiin, ne ovat vain apuna.

- Millainen olet tulevaisuudessa?
- Missä ja millaisella alueella asut?
- Millaista elämä on Suomessa/muualla maailmassa?
- Mitä asioita elämääsi kuuluu?
- Milloin ajattelet kuvailemiesi tapahtumien tapahtuvan eli miten elämäsi etenee?
- Mitkä syyt ovat mahdollisesti johtaneet kuvailemiisi tilanteisiin?
- Mitä olet tehnyt saavuttaaksesi kuvailemasi tulevaisuuden?
- Lisäksi voit pohtia tulevaisuuteen liittyviä pelkoja, toiveita ja odotuksia, sekä niitä asioita, joita haluaisit/et haluaisi tapahtuvan.

Kirjoita avoimin mielin kaikki ajatuksesi tulevaisuudestasi! Muista, että kirjoitelma pysyy salaisena, joten älä jätä mitään kertomatta. Muista myös, että olet osa tutkimusta: kirjoita siis rehellisesti ja tosissasi!

ILOA KIRJOITTAMISEEN!

Lupahakemus nuorten vanhemmille

Arvoisa oppilaan huoltaja!

Opiskelen Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksella ja teen luokanopettajaopintoihini kuuluvaa pro gradu -tutkimusta, jossa tutkin 8.-luokkalaisten tulevaisuudenkuvia. Tulevaisuudenkuvien tutkimuksella pyritään luomaan kuvaa siitä, mitä nykypäivän nuoret ajattelevat tulevaisuudestaan. Tällä tiedolla on merkittävä rooli kasvatettaessa nuoria suuntautumaan tulevaisuuteensa ja luottamaan omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Kandidaatintutkielmassani tutkin samaa aihetta erään tamperelaisen koulun 6.-luokkalaisten tuottamien kirjoitelmien pohjalta, ja tulokset ilmensivät hyvin optimistista tulevaisuusajattelua. Pro gradu -tutkimuksessa yhtenä päämääränä onkin saada selville, säilyykö sama optimistisuus vielä nuoruudessa vai muuttuvatko tulevaisuudenkuvat pessimistisemmiksi aikuisten maailman painostaessa nuorten maailmaa.¹⁾

Tutkimus toteutetaan Päijät-Hämeen yhtenäiskouluissa. Kohdejoukon valintaan on vaikuttanut alueen koulujen opettajien taholta tullut tilaus tämänkaltaiselle tutkimukselle. Tutkimusaineistona ovat 8.-luokkalaisten oppilaiden vapaat kirjoitelmat omasta tulevaisuudestaan, ja ne kirjoitetaan koulupäivän aikana seuraavan kahden viikon sisällä, koulusta riippuen. Kirjoitelmat analysoidaan nimettöminä, eikä oppilaan henkilöllisyys tule julki missään vaiheessa. Myöskään koulun nimeä ei julkaista tutkimuksessa. Tutkimustulosten kannalta olisi tärkeää, että mahdollisimman moni oppilas osallistuisi tutkimukseen, joten pyydän Teiltä lupaa käyttää lapsenne kirjoitelmaa tutkimukseni aineistona.

Pyydän Teitä täyttämään alla olevat kohdat ja palauttamaan lupahakemuksen oppilaan mukana kouluun viimeistään 15.2.2010.

Oppilaan nimi: _____

Koulun nimi: _____

Oppilas saa osallistua tutkimukseen.

ei saa osallistua tutkimukseen.

Huoltajan allekirjoitus: _____

Jos Teille tulee kysyttävää tutkimukseeni liittyen, annan mielelläni lisätietoja.

Saila Hilvola

¹⁾ Tutkimuksen päätavoite muokkautui tutkimuksen edetessä, joten yhteyttä kuudesluokkalaisten tulevaisuudenkuviin ei tässä tutkimuksessa tarkasteltu.

Luokittelurunko

A Opinnot

1. Lukio
 - 1.1. Pelkkä lukio suunnitelmissa, muuta ei kerrota
 - 1.2. Lukion jälkeen jatko-opinnot, muttei varmuutta missä
 - 1.3. Lukiota selkeä polku eteenpäin jatko-opintoihin
2. Ammattikoulu
 - 2.1. Ammattikoulu ja selkeä alavalinta
 - 2.2. Ammattikoulu ja sieltä jatkokoulutukseen
 - 2.3. Ammattikoulu, ei lukioon
3. Aikoo opiskella, muttei kerro missä
4. Koulu ei kiinnosta

B Armeija

C Tuleva ammatti

1. Ammatinvalinta selvä
 - 1.1. Akateeminen ura
 - 1.2. Ammattikoulupohjainen ura
 - 1.3. Julkisuuden ammatit
2. Monia ammattivaihtoehtoja
 - 2.1. Työ taloudellisen hyvinvoinnin väline
 - 2.2. Työssä viihtyminen ja työ itsensä ilmaisun välineenä
 - 2.3. Työ itsestään selvyys
 - 2.4. Unelma-ammatti vs. realismi

D Asuminen

1. Aikoo asua nykyisellä paikkakunnalla
2. Aikoo asua maalla
3. Aikoo asua suuremmissa kaupungeissa tai sen laitamilla
4. Asuu joko Suomessa tai ulkomailla
5. Haluaa muuttaa ulkomaille
6. Asuminen, muttei paikkaa mainittu

E Perhesuhteet

1. Oma perhe
2. Mainintana vain puoliso
3. Ei hanki lapsia
4. Adoptio mahdollinen

F Ystävät

G Vapaa-aika

1. Liikuntaharrastus
2. Muu harrastus (sis. vapaa-ajan vieton kavereiden kanssa)
3. Matkustelu

(Jatkuu)

H Lemmikit

1. Ei lemmikkejä
2. Lemmikit työnä
3. Lemmikit perheenjäsenenä
4. Useita eläimiä (maatila)

I Ympäristö ja muu maailma

1. Suomen tilanne
 - 1.1. Suomi kehittyy
 - 1.2. Suomi pysyy ennallaan
 - 1.3. Tilanne Suomessa huonontuu
 - 1.4. Tekniikka kehittyy
2. Ilmastonmuutos
 - 2.1. Kehitys parempaan päin
 - 2.2. Tilanne pahenee

J Suhtautuminen tulevaisuuteen

1. Optimistit
2. Neutraalit
3. Sopeutajat (pessimistit)
4. Epävarmat
5. Tulevaisuus ennalta määrätty

K Pelot

Sisältöluokkataulukko

<i>Sisältöluokka</i>	<i>Tytöt</i>	<i>Pojat</i>	<i>Yhteensä</i>
1 Opiskelu	104	57	161
1.1 Lukio	49	21	70
1.2 Ammattikoulu	27	16	43
1.3 Lukio ja ammattikoulu kummatkin erikseen	2	2	4
1.4 Kaksoistutkinto	3	2	5
1.5 Ei tiedä vielä	6	2	8
1.6 Aikoo opiskella, muttei kerro missä	16	13	29
1.7 Opiskelu ei kiinnosta	1	1	2
2 Työ	128	76	204
2.1 Selkeä uravalinta	45	61	106
2.1.1 Akateeminen ura	14	17	31
2.1.2 Ammattitutkintoon perustuva työ	22	30	52
2.1.3 Julkisuuden ammatti	9	14	23
2.2 Monta ammattivaihtoehtoa	83	15	98
3 Asuminen	118	71	189
3.1 Nykyinen paikkakunta	13	13	26
3.2 Maalla	9	7	16
3.3 Kaupunki/taajama	50	21	71
3.4 Suomi/ulkomaat	16	6	22
3.5 Ehdottomasti ulkomailla	19	8	27
3.6 Asumisesta kerrottu yleisesti	9	16	27
4 Perhesuhteet	107	54	161
4.1 Puoliso ja lapsia	90	43	133
4.2 Vain puolisosista kerrottu	4	6	19
4.3 Ei halua lapsia	9	2	11
4.4 Aikoo adoptoida	13	0	13
5 Ystävät	64	17	81
6 Vanhemmat, sukulaiset	35	12	47
7 Vapaa-aika	75	31	106
7.1 Liikunta	28	12	40
7.2 Autoharrastus	0	2	2
7.3 Musiikki	3	4	7
7.4 Käsityöt	1	0	1
7.5 Ajanvietto kavereiden/perheen kanssa	13	5	18
7.6 Tietokone	0	1	1

(Jatkuu)

7.7 Kuvataide	2	0	2
7.8 Kalastus	0	2	2
7.9 Matkustelu	49	17	66
8 Armeija	3	9	12
9 Lemmit	61	7	68
9.1 Ei lemmikkiä	2	0	2
9.2 Lemmikki (1-3) perheenjäsenenä	45	7	52
9.3 Lemmit työnä	4	0	4
9.4 Paljon eläimiä (yli 3)	10	0	10
10 Pelot	36	7	43
11 Suomi jaa muu maailma	16	23	39
11.1 Työllisyystilanne	0	4	4
11.2 Tekninen kehitys	0	5	5
11.3 Hyväntekeväisyys	7	0	7
11.4 Suomi kehittyy	2	3	5
11.5 Suomi ei muutu	7	13	20
11.6 Suomen tila huononee	0	2	2
11.7 Ilmastonmuutos paranee	2	0	2
11.8 Ilmastonmuutos huononee	5	1	6
11.9 Maailmanloppu	4	0	4
12 Vanhuus	34	18	52